

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Επιστήμες της Αγωγής:

Πολιτισμικές Σπουδές και Περιβάλλοντα Αγωγής για το Παιδί

«Ο Ι. Δ. Ιωαννίδης και η συμβολή του στην Παιδική Λογοτεχνία :
ιστορική και ερμηνευτική προσέγγιση του έργου του»

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια: Σιρανίδου Κλεονίκη

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Κανατσούλη Μένη

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2018

Η ζωή είναι η καλύτερη συγγραφέας...

Ι. Δ. Ιωαννίδης

Τριμελής επιτροπή

1. Κανατσούλη Μέννη, καθηγήτρια ΤΕΠΑΕ, ΑΠΘ
2. Καρακίτσιος Ανδρέας, καθηγητής ΤΕΠΑΕ, ΑΠΘ
3. Τσιλιμένη Τασούλα, καθηγήτρια ΠΤΠΕ, Θεσσαλίας

Περιεχόμενα

1. Περίληψη.....	5
2. Abstract	6
3. Εισαγωγή	7
3.1. Η Παιδική Λογοτεχνία των δεκαετιών 1970-1990	7
3.2. Η θεματογραφία της εποχής.....	12
3.3. Τάσεις και ρεύματα.....	15
4. Ο συγγραφέας Ι. Δ. Ιωαννίδης	19
4.1. Η σημασία των βιογραφικών του στοιχείων	19
4.2. Ο Ι. Δ. Ιωαννίδης και η Ιστορία της Παιδικής Λογοτεχνίας	21
4.3. Η ζωή και το έργο του	23
4.4. Το βίωμα και η αυτοβιογραφία	27
5. Μεθοδολογία	32
6. Ανάλυση κειμένων	34
6.1. <i>Το άσπρο άλογο, «Το άσπρο άλογο»</i>	34
6.2. <i>Το χρυσαφένιο τόξο</i>	42
6.3. <i>Τα τρία παιδιά</i>	47
6.4. <i>Χωρίς κοτσάνι</i>	55
6.5. <i>Το κορίτσι με τις δυο μητέρες</i>	60
6.6. <i>Η ιστορία με το γαλάζιο μολύβι, «Η ιστορία με το γαλάζιο μολύβι»</i>	68
6.7. <i>Μια πόρτα στο δέντρο</i>	73
6.8. <i>Το καλάθι με τα λάθη, «Το καλάθι με τα λάθη»</i>	77
6.9. <i>Η χαμένη συνέχεια</i>	80
6.10. <i>Απαγορεύεται η αγάπη...</i>	86
6.11. <i>Η παράξενη κυρία Τζιφουτζί</i>	89
7. Συμπεράσματα	93
8. Παράρτημα.....	99
9. Βιβλιογραφία.....	101
Πρωτογενείς πηγές.....	101
Δευτερογενείς πηγές.....	102

1. Περίληψη

Στην εργασία αυτή μελετούμε τη ζωή και το έργο του συγγραφέα Ι. Δ. Ιωαννίδη μέσα από μια ιστορική και ερμηνευτική προσέγγιση. Αρχικά παρατίθενται τα εισαγωγικά στοιχεία, τα οποία παρουσιάζουν μια σφαιρική εικόνα για την παιδική λογοτεχνία της εποχής κατά την οποία εκδόθηκαν τα έργα του, ενώ αναλύονται οι τάσεις, τα ρεύματα καθώς και η θεματογραφία που κυριαρχούσαν τότε. Δίνοντας έμφαση στον ίδιο το συγγραφέα, στη συνέχεια προστίθενται μια μικρή περίληψη όλων των έργων του καθώς και τα βιογραφικά στοιχεία του, χωρίς όμως να παραλείπεται και η σημασία της παράθεσής τους καθώς και ο ρόλος που διαδραματίζουν στη συγγραφή της ιστορίας της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας. Ιδιαίτερη αναφορά δίνεται και στην έννοια του βιώματος και της αυτοβιογραφίας, καθώς τα στοιχεία αυτά αποτέλεσαν την κινητήρια δύναμη της συγγραφικής του πορείας. Στο κυρίως μέρος αναλύονται διεξοδικά έντεκα από τα είκοσι βιβλία του συγγραφέα, τα οποία επιλέχθηκαν, κυρίως, λόγω των αντιπροσωπευτικών τους θεμάτων που συνδέονταν με τις τάσεις και τα ρεύματα της εποχής. Βασικός μας στόχος αποτελεί η βαθύτερη κατανόηση των ιδεολογικών κατευθύνσεων του δημιουργού καθώς και η συσχέτισή τους με το ιστορικό υπόβαθρο της εποχής εκείνης. Σ' αυτήν την προσπάθειά μας ισχυρός αρωγός τίθεται η ερμηνευτική – φιλολογική μέθοδος, η οποία μας βοηθά να ερμηνεύσουμε το έργο του υπό το πρίσμα της ποιοτικής έρευνας και να δούμε ποιοι είναι οι πραγματικοί στόχοι του, καθώς και το τι αναμένει ο ίδιος να προσκομίσει ο αναγνώστης του. Η εργασία ολοκληρώνεται με την παράθεση των συμπερασμάτων, τα οποία αφορούν τόσο την ερμηνευτική όσο και την ιστορική προσέγγιση του έργου του. Στο παράρτημα εμφανίζονται ορισμένες αλληλογραφίες του συγγραφέα με επιφανή πρόσωπα της παιδικής λογοτεχνίας, ως ντοκουμέντα της εποχής, ενώ, τέλος, εκτίθενται οι βιβλιογραφικές αναφορές.

2. Abstract

In this paper we are studying the life and work of the author I. D. Ioannidis through an historical and interpretive approach. Firstly we are presenting the introductory elements, which introduce a comprehensive picture of the children's literature of the time in which his works were published, while analyzing the trends, currents and subject matter prevailing at that time. By emphasizing to the author himself, then we add his biography as well as a brief summary of all of his works, without, however, neglecting the importance of their presentation and the role they play in the writing of the history of Greek children's literature. A particular reference is made to the concept of experience and autobiography, as these elements were his motivating force of his writing process. In the main section, eleven of the author's twenty books are analyzed in detail, which were selected mainly because of their representative themes connected with the trends and currents of that time. Our basic purpose is to understand the ideological directions of the author as well as their correlation with the historical background of the time. In this endeavor a powerful aid is given by the interpretive – philological method, which helps us to interpret his work in the light of qualitative research and to see what his real goals are, along with what he expects from his reader to gain. The paper is completed with the presentation of the conclusions, which concern both the interpretive and the historical approach to his work. In the appendix there are some of the author's correspondences with prominent figures of children's literature, as documents of the time and, at the very end of the paper, we display the bibliographical references.

3. Εισαγωγή

3.1. Η Παιδική Λογοτεχνία των δεκαετιών 1970-1990

Η μελέτη μιας επιστήμης ή ενός επιστημονικού πεδίου απαιτεί πάντοτε μια ιστορική και ερμηνευτική προσέγγιση, ώστε να εδραιωθεί μια εμπειριστατωμένη και άρτια πληροφόρηση ενός αντικειμένου. Η περίπτωση της Παιδικής Λογοτεχνίας δεν αποτελεί εξαίρεση, καθώς είναι γενικά παραδεκτό, πως συμβάλλει εδώ και αρκετές δεκαετίες στην καλλιέργεια και διαμόρφωση της πνευματικότητας του ανθρώπου. Η αξία της όμως διαφαίνεται και από τη δυνατότητα μελέτης της μέσα από ένα πολυεπίπεδο και ευρύ φάσμα το οποίο, συν τοις άλλοις, περιλαμβάνει και την εκάστοτε ιστορική περίοδο συγγραφής της αλλά και τους εκπροσώπους της.

Το χρονικό περιθώριο που εξετάζουμε, το οποίο είναι άμεσα συνυφασμένο με τη συγγραφική δραστηριότητα του Ι. Δ. Ιωαννίδη, ξεκινά κατά τη δεκαετία του '70 και μετά την μεταπολίτευση στον ελλαδικό χώρο. Κατά την περίοδο λοιπόν αυτή, η λογοτεχνική παραγωγή αλλά και η εμφάνιση νέων συγγραφέων είναι ιδιαίτερα πληθωρική. Η εξέλιξη του παιδικού βιβλίου είναι πλέον εμφανής και πρωτεύοντα ρόλο σε αυτήν κατέχει η Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά (με χρονιά ίδρυσης το 1955), η οποία στάθηκε γερό θεμέλιο στην προώθηση και ανέλιξη της Ελληνικής Παιδικής Λογοτεχνίας. Η συμβολή της διαπιστώνεται κυρίως με την προκήρυξη των σχετικών διαγωνισμών και την επιβράβευση νέων και παλαιών συγγραφέων. Παρ' όλα αυτά όμως, η Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά δεν περιορίστηκε μόνο σε αυτό. Διείδε τη σημασία που έχει για το Ελληνόπουλο η ελληνοποίηση του παιδικού βιβλίου, δηλαδή η συγγραφή παιδικών βιβλίων που άξονάς τους θα είναι ο ελληνικός χώρος, η ελληνική ιστορία και στόχοι τους η γνώση του περιβάλλοντος του σημερινού παιδιού, η επαφή του με πρότυπα κι αξίες που έχουν τις ρίζες τους στα ελληνικά ιδεώδη, η απόκτηση, με άλλα λόγια, από το παιδί, μέσω των έργων, της νεοελληνικής συνείδησης (Δελώνης, 1982, σ. 67).

Ένας ακόμη σημαντικός φορέας που εργάστηκε σκληρά για την προώθηση του παιδικού βιβλίου στην Ελλάδα, αποτελεί και ο Κύκλος του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου. Με έτος ίδρυσης το 1969 αποτελείται από μια ομάδα πνευματικών και καλλιεργημένων ανθρώπων, ανάμεσά τους και ο Ι. Δ. Ιωαννίδης, οι οποίοι υπήρξαν

και μέλη της Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς. Η δράση του δεν περιορίζεται μόνο σε τοπικό επίπεδο, αλλά επεκτείνεται και στο εξωτερικό με την οργάνωση εκθέσεων Παιδικού Βιβλίου, αλλά και την αντιπροσώπευση της χώρας μας σε συνέδρια και εκθέσεις του εξωτερικού, καθώς ο Κύκλος συνδέεται άμεσα με τη διεθνή οργάνωση του παιδικού βιβλίου, την IBBY. Εκτός των άλλων, ο Κύκλος του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου έθεσε τη δραστηριότητα για το ανέβασμα της παιδικής λογοτεχνίας σ' ένα επίπεδο συναγωνιστικό και άρα καρποφόρο, εφάρμοσε ορισμένες προοδευτικές ιδέες, ίδρυσε πρότυπες παιδικές βιβλιοθήκες, φρόντισε να υπάρξουν υπεύθυνες μεταφράσεις και διέδωσε το ελληνικό παιδικό βιβλίο έξω από τα σύνορα της χώρας μας με τρόπο συστηματικό και υπεύθυνο (Δελώνης, 1982, σσ. 71-72).

Κατά τη δεκαετία 1970-1980, πραγματοποιήθηκε, σύμφωνα με τον Αντώνη Δελώνη, μια βαθμιαία αλλά όχι πλήρης συνειδητοποίηση της αξίας της Παιδικής Λογοτεχνίας, τόσο από πολιτικές ηγεσίες όσο και από εκπαιδευτικούς, γονείς και παιδιά (Δελώνης, 1982, σ. 33). Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε, πως η σταδιακή αυτή αντίληψη θεωρείται δικαιολογημένη, καθώς δεν είναι εύκολο για την εκάστοτε χρονική περίοδο να ξεφύγει από τις ισχύουσες κοινωνικές νόρμες. Ήδη, όμως, από τις αρχές της δεκαετίας διαπιστώνει κανείς, πως για πρώτη φορά στα ελληνικά χρονικά παρατηρείται τέτοιος και τόσο μεγάλος οργασμός γύρω από το παιδικό βιβλίο. Συγγραφείς, ποιητές, εκπαιδευτικοί, γονείς, εκδότες, σύλλογοι, αλλά και η ίδια η πολιτεία, ασχολούνται με οποιονδήποτε τρόπο με το βιβλίο και το παιδί (Αναγνωστόπουλος, 1998, σσ. 18-19). Ιδιαίτερα το παιδί δεν αντιμετωπίζεται πια ως ένα άβουλο και αθώον, αλλά γίνεται έντονη προσπάθεια για την καλλιέργεια σε αυτό μιας πιο κριτικής γνώσης της πραγματικότητας.

Από τις αρχές της δεκαετίας του '70 έως και του '90 συμβαίνουν σημαντικά γεγονότα, κυρίως πολιτικά, τα οποία «σημαδεύουν» την πορεία της Παιδικής Λογοτεχνίας. Αλλάζουν οι πολιτικές, κοινωνικές, εκπαιδευτικές, οικονομικές δομές, καθώς διαπιστώνεται μια ολοένα πιο ουσιαστική συμμετοχή νέων δυνάμεων και ιδεών στην εθνική ζωή. Σημειώνεται τώρα μια τάση για αποκέντρωση της πνευματικής ζωής, μια ανακατανομή πολιτικών δυνάμεων που αλλάζει μετά το 1981 τον ιδεολογικό προσανατολισμό της χώρας, καθώς αναφαίνονται νέα –

υπήρχαν, βέβαια, ως τότε, εν υπνώσει- κοινωνικά προβλήματα, όπως ο πόλεμος και η ειρήνη, περιβαλλοντικά ζητήματα, το πρόβλημα του Τρίτου Κόσμου κ.ά., με αποτέλεσμα να διαμορφώνονται νέες θεματικές και νέοι προβληματισμοί (Δελώνης, 1986, σ. 25).

Σημαντική απότοκος όλων των παραπάνω γεγονότων υπήρξε η αύξηση των παιδικών εκδόσεων και, παράλληλα, το ανέβασμα της ποιότητας. Είναι σημαντικό και δεν πρέπει να περάσει απαρατήρητο το γεγονός ότι ολοένα και περισσότεροι γονείς και περισσότερα παιδιά γνωρίζουν, συμφιλιώνονται και αγοράζουν το παιδικό βιβλίο με τρόπο συνειδητό. (Δελώνης, 1982, σ. 33). Σαφέστερα, υπάρχει μεγαλύτερη και ουσιαστικότερη ενημέρωση για το παιδικό βιβλίο και τις ιδιότητές του, ενώ ταυτόχρονα ασχολούνται με αυτό και διάφορα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Ο Τύπος αποτελεί ένα από αυτά, καθώς καθιερώνονται, άμεσα ή έμμεσα, σ' όλο σχεδόν τον ημερήσιο και περιοδικό τύπο, στήλες κριτικής για το παιδικό βιβλίο (Δελώνης, 1982, σ. 34). Συν τοις άλλοις, όπως χαρακτηριστικά υποστηρίζει και η Λότη Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, με ικανοποίηση μπορεί κανείς να παρατηρήσει τις αυξανόμενες προσπάθειες στον τομέα της μελέτης και της έρευνας. Οι εργασίες ειδικά για την Παιδική Λογοτεχνία ήταν σχεδόν ανύπαρκτες ως τα μέσα της δεκαετίας του 1970, ενώ από το 1977 παρουσιάζεται μια αξιοσημείωτη στροφή στη μελέτη (Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, 1990, σ. 36).

Επιπροσθέτως, θα μπορούσαμε σε αυτό το σημείο να παραθέσουμε κάποια σημαντικά γεγονότα τα οποία οδήγησαν την λογοτεχνία σε αυτό το καρποφόρο επίπεδο που βρίσκεται σήμερα. Με πολύ συνοπτικό και κατανοητό τρόπο, τα γεγονότα αυτά παρατίθενται από τον Αντώνη Δελώνη, ο οποίος ασχολήθηκε εξ' ολοκλήρου με την παιδική λογοτεχνία της εποχής εκείνης και θεωρεί πως αυτά της προσθέτουν κύρος, μεταφέροντάς την από μια απλή παρουσία στο συνολικό χώρο της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, στην έννοια μιας αυτονομημένης, όσο και ουσιαστικής, παρουσίας στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Αρχικά, σημαντική αποτέλεσε η σύγκληση στην Ελλάδα (Αθήνα- Πάντειος Α.Σ.Π.Ε) του 15ου Διεθνούς Συνεδρίου ή Κογκρέσου για το Παιδικό-Νεανικό Βιβλίο, (28 Σεπτεμβρίου-2 Οκτωβρίου 1976) από τον Κύκλο του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου. Επιπλέον, μεγάλο κύρος έδωσαν οι υποψηφιότητες Ελληνίδων

συγγραφέων και εικονογράφων αλλά και η ένταξή τους στον τιμητικό πίνακα για το διεθνές βραβείο Χ. Κ. Άντερσεν, το οποίο είναι κάτι αντίστοιχο με το βραβείο Nobel για το Παιδικό Βιβλίο, αλλά και η συγγραφή της πρώτης Ιστορίας της Ελληνικής Παιδικής Λογοτεχνίας, ύστερα από σχετική προκήρυξη της Ακαδημίας Αθηνών (1976). Μεγάλη σπουδαιότητα έχει και η δημιουργία πολλών βιβλιοθηκών από την Τοπική Αυτοδιοίκηση, από φορείς ιδιωτικής πρωτοβουλίας και σε μικρότερη έκταση από την πολιτεία, καθώς επίσης η έκδοση παιδικών περιοδικών, που καλύπτουν σημαντικό τομέα της Παιδικής Λογοτεχνίας, καθώς και η λειτουργία ειδικών βιβλιοπωλείων για παιδιά στην Αθήνα και η δημιουργία οργανωμένων τμημάτων Παιδικού Βιβλίου μέσα σε μεγάλα βιβλιοπωλεία της πρωτεύουσας. Όσον αφορά τη συμμετοχή κρατικών φορέων, η έκδοση τριών τόμων με γενικό τίτλο «ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ» από το Υπουργείο Παιδείας, συμβάλλει στο να γνωρίσει ο μαθητικός πληθυσμός της χώρας αξιόλογα έργα και πρόσωπα της Ελληνικής Παιδικής Λογοτεχνίας, ενώ από το Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών (Υ.Π.Π.Ε.) το 1977, εκδίδεται ένας κατάλογος παιδικών βιβλίων (64 σελίδες) για να χρησιμοποιηθεί από τις παιδικές βιβλιοθήκες (Δελώνης, 1982, σ. 40). Επιπλέον, ισχυρή αρωγός υπήρξε για ακόμη μια φορά η Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά, με την προκήρυξη ειδικής μελέτης για την Παιδική Λογοτεχνία και τις εξελίξεις της στη δεκαετία 1970-1980, προκειμένου να ιχνηλατηθεί η πρόοδος της (μάλιστα το Α΄ Βραβείο έλαβε ο Βασίλης Αναγνωστόπουλος, ο μετέπειτα γνωστός καθηγητής παιδικής λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας), αλλά και με την έκδοση δύο βιβλίων με τίτλους «ΤΑ ΒΡΑΒΕΙΑ» (1973) και «ΤΑ ΕΙΚΟΣΙ ΜΑΣ ΧΡΟΝΙΑ» (1978). Τα βιβλία αυτά, ουσιαστικά αποτελούν πεπραγμένα της Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς και φανερώνουν τη ροή του ανθρώπινου δυναμικού (συγγραφείς) μέσα στην Παιδική Λογοτεχνία. Σχετική με τις εκδόσεις ήταν και η Έκθεση Βραβευμένων Παιδικών Βιβλίων από τη Γ.Λ.Σ. (16 Νοεμ. 1978), όπου περίπου 200 βιβλία έδειξαν αντιπροσωπευτικά το εύρος των δραστηριοτήτων της. Τέλος, στην διαμόρφωση και συνάμα εξέλιξη της Παιδικής Λογοτεχνίας ιδιαίτερο ρόλο κατείχαν και η έκδοση εξειδικευμένου περιοδικού που καταγράφει, ταξινομεί και αξιολογεί τις παιδικές εκδόσεις με τίτλο «ΔΙΑΛΕΓΟΥΜΕ ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ» (Άνοιξη 1978), όπως και του ειδικού περιοδικού με τίτλο «ΣΠΟΥΔΕΣ», που εξετάζει σε πλάτος και βάθος την Παιδική Λογοτεχνία, προωθεί την έρευνα και αναπτύσσει τον προβληματισμό στο χώρο αυτό. Το πρώτο

τεύχος κυκλοφόρησε τον Ιανουάριο του 1982, με διευθυντή τον Αντώνη Δελώνη (Δελώνης, 1982, σσ. 39-41).

Τα γεγονότα αυτά, οδήγησαν πολλούς συγγραφείς στη συγγραφή παιδικών λογοτεχνημάτων. Η παροχή κινήτρων, η σταδιακή απελευθέρωση των κοινωνιών και η στροφή του ενδιαφέροντος προς το ίδιο το παιδί, αποτέλεσαν μόνο κάποια από τα στοιχεία τα οποία υποβοήθησαν και την εξέλιξη της ίδιας της Παιδικής Λογοτεχνίας. Αρκετά είναι αυτά τα ονόματα των επιφανών συγγραφέων, ανάμεσά τους και ο Ι. Δ. Ιωαννίδης, στα οποία οφείλουμε μέχρι και σήμερα πολλά για τον τρόπο που επέδρασαν και καθιέρωσαν τη λογοτεχνία αυτή.

3.2. Η θεματογραφία της εποχής

Αξίζει να σταθούμε συγκεκριμένα στη θεματολογία που απασχόλησε τους λογοτεχνικούς δημιουργούς της εποχής εκείνης. Για πρώτη φορά, έρχονται στο προσκήνιο θέματα που στο παρελθόν δεν αποτελούσαν ιδιαίτερη προτεραιότητα των συγγραφέων και αυτό, αναμφισβήτητα οφείλεται, εν μέρει, στις ισχύουσες πεποιθήσεις για την Παιδική Λογοτεχνία αλλά και για το ίδιο το παιδί. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, το παιδί πλέον βρίσκεται στο επίκεντρο της παιδικής λογοτεχνίας η οποία και δεν το εμφανίζει ως ένα πειθήνιο και άβουλο ον, αλλά του προσδίδει χαρακτηριστικά και αρετές που το μεταμορφώνουν σε ένα κοινωνικά ενεργό και βαθύτατα σκεπτόμενο άτομο.

Μετά τη μεταπολίτευση και τις διαμορφούμενες κοινωνικοπολιτικές συνθήκες και τις νέες ιδέες στην εκπαιδευτική διαδικασία, η παιδική λογοτεχνία άρχισε να στρέφεται σε έντονα κοινωνικά προβλήματα ή ακόμη και μεταφυσικές ανησυχίες (Παπαδάτος, 1993, σ. 104). Το οικολογικό πρόβλημα και η προστασία του περιβάλλοντος εμφανίζονται ως ισχυρές τάσεις μέσα στις δεκαετίες που εξετάζουμε και γράφονται πολλά βιβλία, όλων των ειδών και για όλες τις ηλικίες (Αναγνωστόπουλος, 1998, σ. 169). Το παιδί – ήρωας των βιβλίων αυτών δεν εμφανίζεται αμέτοχο στα προβλήματα που προκύπτουν από την οικολογική καταστροφή, αλλά αγωνίζεται και συμμετέχει ενεργά για την επίλυσή τους.

Επιπροσθέτως, ιδιαίτερη σημασία δίνουν οι συγγραφείς της εποχής σε θέματα όπως η ειρήνη και ο πόλεμος, ενώ, όπως υποστηρίζει και ο Αναγνωστόπουλος, δεν παραλείπονται αναφορές στον φασισμό, σ' έναν ενδεχόμενο πυρηνικό πόλεμο στα φιλειρηνικά κινήματα (Αναγνωστόπουλος, 1998, σ. 168). Καταλαβαίνουμε, λοιπόν, πως το παιδί όχι μόνο δεν εξαιρείται από γεγονότα και δρώμενα του πολέμου από τα οποία ο κόσμος των ενηλίκων έσπευδε κάποτε να το προστατέψει, αλλά αντιθέτως προβληματίζεται και μαθαίνει σταδιακά την αξία της ειρήνης, συμμετέχοντας και αυτό με τη σειρά του για τη διατήρησή της.

Άμεσα συνυφασμένα με τα παραπάνω γεγονότα αποτελούν και τα θέματα που αναφέρει ο Αντώνης Δελώνης και αφορούν ζητήματα εθνικά όπως ο Εμφύλιος, η Εθνική Αντίσταση, η Δικτατορία, καθώς και ο κοινωνικός προβληματισμός ο

οποίος κατέχει και τη μεγαλύτερη έκταση στη σύγχρονη θεματογραφία και έχει ως βασικό του στόχο να γνωρίσουν και να συνειδητοποιήσουν τα παιδιά προβλήματα οικογενειακά όπως το διαζύγιο, αλλά και κοινωνικά όπως η αστυφιλία και η μετανάστευση (Δελώνης, 1986, σσ. 31-32). Παράλληλα, δεν θα μπορούσαν να παραλειφθούν κι άλλα παρεμφερή θέματα όπως η υιοθεσία, η βία, τα ναρκωτικά, ο ρατσισμός, ενώ ως νέο θέμα πέρασε στην Παιδική Λογοτεχνία το αίτημα για σεξουαλική ενημέρωση των παιδιών (Αναγνωστόπουλος, 1998, σσ. 169-170).

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε από τους συγγραφείς της εποχής και στις ενδοοικογενειακές σχέσεις αλλά και στην ενδοσχολική ζωή. Ο μαθητής- ήρωας των βιβλίων της παιδικής λογοτεχνίας δεν εμφανίζεται πια απομακρυσμένος από το δάσκαλό του, αλλά αντιθέτως συζητά μαζί του για όλα αυτά που τον απασχολούν, βρίσκεται σε μια πιο βαθιά επικοινωνία μαζί του, ενώ ο ίδιος ο δάσκαλος μαθαίνει σταδιακά να ακούει και να κατανοεί τον κόσμο του παιδιού και δεν ενδιαφέρεται αποκλειστικά και μόνο για την μόρφωσή του, αλλά και για τον ψυχικό του κόσμο. Ένας άλλος μεγάλος αριθμός βιβλίων αναφέρεται στις ενδοοικογενειακές σχέσεις. Θέματα που συχνά συναντούμε εδώ είναι οι σχέσεις γονιών και παιδιών, σχέσεις μεταξύ των γενεών, ο ρόλος των δύο φύλων, η πρώτη εφηβεία, το διαζύγιο, η υιοθεσία. Θέματα, δηλαδή, που παλιότερα τα θεωρούσαν ταμπού για το παιδικό βιβλίο (Αναγνωστόπουλος, 1998, σ. 170).

Η Ιστορία καταλαμβάνει ένα βασικό μέρος των ενδιαφερόντων των Ελλήνων συγγραφέων, λειτουργεί όμως κυρίως μέσα από ερεθίσματα που δίνουν οι προκηρυσσόμενοι λογοτεχνικοί διαγωνισμοί (Δελώνης, 1986, σ. 32). Παρ' όλα αυτά, κυρίαρχη θέση κατέχει πλέον για τους συγγραφείς η διάδοση της τεχνολογίας και της επιστήμης κι έτσι γεννήθηκαν σταδιακά αξιολογα βιβλία επιστημονικής φαντασίας, τα οποία και αποτέλεσαν ένα προσφιλές αντικείμενο ανάγνωσης. Η επιστημονική φαντασία, όπως υποστηρίζει και ο Αντώνης Δελώνης, αποτελεί την αντιπαράθεση της ζωής στη γη με τη ζωή στο διάστημα, τις σχέσεις ανθρώπων-εξωγήινων, και άλλα σχετικά θέματα που αποτέλεσαν τη βάση σε σειρά βιβλίων – όχι όμως πολλών- στα οποία κυρίαρχο στοιχείο είναι οι δυνατότητες και προοπτικές των σύγχρονων επιστημονικών κατακτήσεων σε σχέση με τον παράγοντα άνθρωπο (σχέση ανθρώπου- μηχανής) (Δελώνης, 1986, σ. 31).

Καταλήγοντας, συμπεραίνουμε πως το παιδικό διήγημα και μυθιστόρημα έχουν διευρυνθεί θεματολογικά και σε πολύ μεγάλο βαθμό. Η ελληνική παιδική λογοτεχνία στρέφεται δυναμικά σε σύγχρονα προβλήματα που χαρακτηρίζουν ακόμη τη σημερινή εποχή, ενώ οι δημιουργοί της απελευθερώνονται συγγραφικά και θέτουν στο επίκεντρό τους το παιδί-αναγνώστη και όχι τον ενήλικο γονέα. Έτσι, τα διηγήματα πλέον περιστρέφονται γύρω από το παιδί και την προσπάθειά του ν' ανακαλύψει τον κόσμο. Η λογοτεχνική αποτύπωση είναι συνήθως ρεαλιστική, καθώς τα παιδιά ήρωες είναι ζωντανά, αληθινά, ζωηρά, καθημερινά πλάσματα, γεμάτα προτερήματα και, όπως είναι φυσικό, ελαττώματα. Οι συγγραφείς, στην προσπάθειά τους να είναι ειλικρινείς απέναντι στο παιδί και υπηρετώντας την αισθητική του λογοτεχνήματος, αποβάλλουν τη σοβαροφάνεια του παρελθόντος και χρησιμοποιούν στοιχεία –τρυφερότητα, ευαισθησία, χιούμορ- που ταιριάζουν στην ψυχολογία των παιδιών (Γκλιάου, 1995, σ. 25).

3.3. Τάσεις και ρεύματα

Η ριζική αλλαγή της θεματογραφίας καθώς και τα γεγονότα που σημάδεψαν την πορεία της παιδικής λογοτεχνίας, είναι αλληλένδετα και με τις μορφολογικές εξελίξεις που προέκυψαν στα έργα των συγγραφέων της εποχής. Σταδιακά, παρατηρείται μια μορφοποίηση όσον αφορά τη γλώσσα, το ύφος και τα στοιχεία που χρησιμοποιούν οι δημιουργοί στο λογοτεχνικό τους περιεχόμενο.

Αναμφισβήτητα, η εξέλιξη του παιδικού λογοτεχνήματος οφείλεται ως ένα βαθμό και στη γλώσσα αλλά και το ύφος. Ιδιαίτερα το ύφος έχασε το πομπώδες, το βερμπαλιστικό, το αναγλυφικό που είχε σε παλαιότερες εποχές κι απέκτησε μια απλότητα, μια σαφήνεια. Με άλλα λόγια, έγινε πιο οικείο και ζεστό, πλησίασε το σημερινό παιδί και το κερδίζει όχι πλέον με εξωτερικά στολίδια, μα με την αλήθεια που μεταδίνει, την αμεσότητα που είναι ένας τρόπος για να πλησιάσει το παιδί την ουσία του έργου (Δελώνης, 1986, σ. 30).

Το ίδιο ισχύει και για την γλώσσα, η οποία εμφανίζεται περισσότερο απλή, λιτή και κατανοητή και, θα λέγαμε, πιο προσιτή στο παιδί. Επιπλέον, όπως υποστηρίζει και ο Αναγνωστόπουλος, σε αρκετά βιβλία παρατηρείται μια τάση να χρησιμοποιούνται λέξεις ή φράσεις από το καθημερινό λεξιλόγιο των παιδιών, κυρίως σε μυθιστορήματα και θεατρικά έργα. Η φράση, επίσης, γίνεται συχνά πιο λιτή, σύντομη και κάποτε ασθματική, ενώ αποφεύγονται τα πολλά λογοτεχνικά στοιχεία, γίνεται κατάχρηση των σημείων στίξεως, λείπουν οι λεπτομερείς περιγραφές, η αφήγηση είναι γοργή και «κινητική» (Αναγνωστόπουλος, 1998, σ. 174). Εδώ ακριβώς, παρατηρούμε και μια αρνητική στάση των κριτικών αλλά και μελετητών για την γλώσσα των κειμένων. Πολλοί είναι οι κριτικοί της παιδικής λογοτεχνίας της εποχής εκείνης, που υποστηρίζουν ότι η σταδιακή αυτή υπεραπλούστευση της γλώσσας που παρατηρείται στα παιδικά κείμενα, τείνει να φέρει το αντίθετο αποτέλεσμα από αυτό για το οποίο προορίζεται. Υποστηρίζεται πως τα στοιχεία αυτά καταλήγουν να δίνουν μια ευτελή και κάπως φτωχή εικόνα της ελληνικής γλώσσας, σε εποχές μάλιστα όπου οι λογής επιδράσεις από ξένες

γλώσσες και η εισβολή κωδικοποιημένων γλωσσών απειλούν άμεσα την ύπαρξή τους (Δελώνης, 1986, σ. 29).

Ως κυρίαρχη τάση στα κείμενα της εποχής τείνει να εμφανίζεται ο ρεαλισμός. Ολοένα και περισσότεροι συγγραφείς μιλούν αβίαστα και απροκάλυπτα στο παιδί, περιγράφουν σκηνές και στοιχεία της καθημερινής ζωής, ενώ σαφέστατα θα υποστηρίζαμε πως διαχέονται από το πνεύμα του πραγματισμού. Τα παιδικά κείμενα παύουν πλέον να δίνουν έναν ιδεατό και γυάλινο κόσμο, ενώ διαπνέονται από μια αμεσότητα και ευθύτητα. Σε κάθε περίπτωση όμως, ο ρεαλισμός δεν ακυρώνει το μαγικό ή ονειρικό στοιχείο κι εδώ μπορούμε να μιλούμε και για την πρωτοποριακή προσπάθεια ορισμένων συγγραφέων να εισάγουν στα κείμενά τους τα υπερ-ρεαλιστικά στοιχεία, τα οποία πηγάζουν από τον ιδεαλισμό(κάποιες φορές και ρομαντισμό) και την τάση συνύπαρξης ονείρου και πραγματικότητας (Δελώνης, 1986, σ. 28).

Ιδιαίτερα προσφιλής και συχνός είναι και ο ανιμισμός. Με τον ανιμισμό, όλα ζωντανεύουν και ανθρωποποιούνται, ζώα, πουλιά, δέντρα, λουλούδια, σπίτια, έπιπλα, εργαλεία, καρποί, φυσικά φαινόμενα, κινητά, ακίνητα και ό,τι μπορεί να φανταστεί κανείς. Δανείζονται τις ανθρώπινες ιδιότητες και μιλούν, αισθάνονται, δρουν και αντιδρούν όπως οι άνθρωποι (Αναγνωστόπουλος, 1998, σ. 172). Το στοιχείο αυτό τείνει να τέρπει και να διασκεδάζει τα παιδιά, ενώ συνδέεται άμεσα και με το φανταστικό, το οποίο, σε κάθε περίπτωση, δικαιολογημένα και δεν παραλείπεται από κανένα σχεδόν κείμενο, καθώς αποτελεί ένα ευχάριστο διάλειμμα από την σκληρή, ενίοτε, πραγματικότητα του ρεαλισμού.

Οι συμβολικές και αλληγορικές τάσεις στα παιδικά λογοτεχνήματα σαφώς και δεν αποτελούν νέους λογοτεχνικούς τρόπους. Όπως και σήμερα έτσι και τότε, διανθίζουν τα παιδικά κείμενα και βλέπουμε μια σταδιακή προσπάθεια των συγγραφέων να διεισδύσουν σ' έναν κόσμο ιδεατό πέρα από τα όρια της πραγματικότητας. Στα κείμενα της εποχής την οποία εξετάζουμε, παρατηρούμε βέβαια την αντικατάσταση ορισμένων παλαιών συμβόλων με νεότερα. Έτσι, το σημερινό ρομπότ πήρε τη θέση του νάνου και οι σημερινοί δράκοι είναι τα ναρκωτικά, η μόλυνση, η βία, το έιτζ. Ακόμα και οι τίτλοι των βιβλίων ή των ιστοριών γίνονται συμβολικοί, αλληγορικοί ή απλώς υπαινικτικοί κάποιων

καταστάσεων (Αναγνωστόπουλος, 1998, σ. 172). Παρατηρούμε, λοιπόν, πως ακόμη μια φορά, οι συγγραφείς συνδυάζουν στοιχεία της πραγματικότητας με αυτά του φανταστικού και σταδιακά μυσούν το παιδί σε θέματα κοινωνικού προβληματισμού, τα οποία κυλούν αβίαστα μέσα από τις σελίδες του παιδικού λογοτεχνήματος.

Η σαφής πλέον αντίληψη των συγγραφέων για τις ανάγκες και τα ιδεώδη τα οποία πρεσβεύει η παιδική λογοτεχνία, φαίνεται ακόμη και από τον τρόπο που επιλέγουν να απεικονίζουν τους ήρωές τους. Σε αυτό το σημείο θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για την αταξική όραση των πραγμάτων, που σημαίνει ότι οι σημερινοί συγγραφείς δε διακρίνουν πια (ή δε διαλέγουν να διακρίνουν) τους ήρωές τους σε πλούσιους και φτωχούς, κουτούς ή έξυπνους, λευκούς ή έγχρωμους κ.ά. Βλέπουν αντικειμενικά τους «ήρωες» και τους τοποθετούν να δρουν σε κοινωνίες όπου ο κύριος στόχος είναι η κοινωνική δικαιοσύνη, η πνευματική εντιμότητα, η δημοκρατία, η αλληλεγγύη, η ισότητα των φύλων, η συνεργατικότητα και η συντροφικότητα (Δελώνης, 1986, σ. 29).

Ξεχωριστή θέση κατέχει και το χιούμορ στην παιδική λογοτεχνία το οποίο πηγάζει από τις καταστάσεις, τα πράγματα και το συνδυασμό παράλογων και φανταστικών στοιχείων με την πραγματικότητα (Αναγνωστόπουλος, 1998, σ. 173). Μέσα από το χιούμορ διαφαίνεται η ελευθερία των συγγραφέων καθώς και η προσωπική πλέον έκφρασή τους, στοιχεία τα οποία είναι διάχυτα στα παιδικά λογοτεχνήματα. Δεν υπάρχει περιορισμός ως προς τη συγγραφή, οι δημιουργοί απελευθερώνονται και έχουν ως κοινό τους στόχο την ψυχαγωγία του παιδιού, την κατανόηση της παιδικότητάς του και την ανάγκη του για χαρά και διασκέδαση.

Ως μια νέα, θα λέγαμε, τάση εμφανίζεται πλέον στην παιδική λογοτεχνία και ο μελλοντισμός. Σε αυτήν την περίπτωση, αναφερόμαστε στην προετοιμασία του παιδιού μέσα από τα δρώμενα του βιβλίου για να αντιμετωπίσει τα προβλήματα του μέλλοντος, ένα μέλλον που κυριαρχείται από την επιβλητική παρουσία της τεχνολογίας και της επιστήμης. Αυτό, βέβαια, επιτρέπει στους συγγραφείς να δουν με μια νέα όραση τις δυνατότητες που τους παρέχει η τεχνολογία, να τις εκμεταλλευτούν και να εκμαιεύσουν λύσεις για το μέλλον. Και έτσι να δώσουν στο έργο τους νέες διαστάσεις (Δελώνης, 1986, σ. 30).

Κατανοούμε, λοιπόν, πως οι τάσεις αυτές πηγάζουν άμεσα από τη στροφή της παιδικής λογοτεχνίας σε νέα θέματα και γεγονότα. Οι εποχές και οι ανάγκες αλλάζουν και μαζί τους αλλάζουν και οι ίδιοι οι συγγραφείς, οι οποίοι καλούνται να προσαρμοστούν και να θέσουν νέους στόχους που ταιριάζουν στις νέες εξελίξεις. Κύριος γνώμονάς τους, όμως, φαίνεται να εμφανίζεται το ίδιο το παιδί, το οποίο τίθεται, πλέον, στο επίκεντρο και αποκαλύπτονται οι ανάγκες του καθώς και όλα αυτά που το ίδιο αναμένει να προσκομίσει από την ίδια την Παιδική Λογοτεχνία.

4. Ο συγγραφέας Ι. Δ. Ιωαννίδης

4.1. Η σημασία των βιογραφικών του στοιχείων

Η μελέτη των έργων του Ι. Δ. Ιωαννίδη δε θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί χωρίς την παράθεση και των βιογραφικών του στοιχείων. Για να κατανοήσουμε σε βάθος το κείμενο και τα νοήματά του, πρέπει αρχικά να γνωρίσουμε τον ίδιο, τις σπουδές και τα ενδιαφέροντά του, τη ζωή του, τις πεποιθήσεις του. Ο Δημήτρης Γιάκος υποστηρίζει πως *«το καλό παιδικό βιβλίο είναι καρπός αρμονικής συνεργασίας λογοτέχνη και παιδαγωγού. Με την προϋπόθεση ότι σ' αυτή τη συνεργασία τον πρώτο λόγο τον έχει ο λογοτέχνης»* (Γιάκος, 1986, σ. 12). Το ευτύχημα με τον Ι. Δ. Ιωαννίδη, είναι ότι ο ίδιος υπήρξε και παιδαγωγός, οπότε σε αυτήν την περίπτωση έχουμε τη δυνατότητα να μελετήσουμε όχι μόνο το κείμενο ως κείμενο, αλλά το κείμενο και σε σχέση με το συγγραφέα του, ο οποίος έχει άμεσα επηρεαστεί από τη θέση του ως παιδαγωγός, πράγμα το οποίο και αποτυπώνεται στα κείμενα του.

Σύμφωνα με την Ιστορία της Κριτικής, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και ο Ι. Ν. Βασιλαράκης, αυτή χωρίζεται σε τρεις βασικές περιόδους εξέλιξης: στην ιστορικο-βιογραφική, επικεντρωμένη πριν απ' όλα και κυρίως στο χωροχρονικό συγκείμενο ή περικείμενο, την κειμενοκεντρική-δομολογική και την αναγνωσιακή-προσληπτική, με κέντρο τον αναγνώστη (Βασιλαράκης, 2013, σ. 177). Η τελευταία, μάλιστα, θεωρείται, κατά τον Βασιλαράκη, ότι κυριαρχεί στη σύγχρονη κοινωνία της παιδικής λογοτεχνίας. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε πως αυτό έχει μια βάση καθώς, πλέον, στο επίκεντρο έχει τεθεί το παιδί και οι ανάγκες του ως αναγνώστης. Στην περίπτωση του συγγραφέα, έχουμε τη δυνατότητα να εξετάσουμε και τις τρεις περιόδους, αλλά αυτές που ξεχωρίζουν περισσότερο αφορούν την ιστορικο-βιογραφική αλλά και αναγνωσιακή-προσληπτική προσέγγιση. Κατ' αυτόν τον τρόπο, μπορούμε να δούμε τα κείμενα του Ι. Δ. Ιωαννίδη μέσα από μια κριτική ματιά, η οποία αφορά την πρόσληψη των κειμένων του σύμφωνα με το χρονικό πλαίσιο συγγραφής τους, καθώς και τη σχέση του υποκειμένου της αφήγησης με αυτό της ανάγνωσης.

Έτσι, λοιπόν, είναι σημαντικό να παραθέσουμε τα βιογραφικά στοιχεία του συγγραφέα καθώς αυτό θα μας βοηθήσει να μελετήσουμε με ουσιαστικότερο τρόπο το έργο του. Το κάθε βιβλίο του αποτελεί προϊόν εξέλιξης της συγγραφικής του πορείας και, ως εκ τούτου, είναι απαραίτητο να δούμε πώς οι εμπειρίες της ζωής του αντανακλώνται στο κείμενό του, καθώς και τί αναμένει ο ίδιος να προσκομίσει ο αναγνώστης του.

4.2. Ο Ι. Δ. Ιωαννίδης και η Ιστορία της Παιδικής Λογοτεχνίας

Για να διεισδύσουμε βαθύτερα στον κόσμο της παιδικής λογοτεχνίας, χρειάζεται να εξετάσουμε τους ανθρώπους που την εκπροσωπούν. Γνωρίζοντας αυτούς, έχουμε τη δυνατότητα να κατανοήσουμε καλύτερα και πιο εμπεριστατωμένα εποχές, πολιτισμούς, συγγραφείς. Όπως ακριβώς αναφέρθηκε και παραπάνω, τα βιογραφικά στοιχεία του συγγραφέα και η εποχή στην οποία ο ίδιος έχει ζήσει, σε συνδυασμό πάντα με το κείμενό του, θα μας βοηθήσουν ώστε να αποκτήσουμε μια περισσότερο σφαιρική άποψη για την ιστορία της παιδικής λογοτεχνίας. Άλλωστε, η παιδική λογοτεχνία λειτουργεί αποκλειστικά ως καθρέφτης της κοινωνικής πραγματικότητας, ως κατάθεση των προσδοκιών των ενηλίκων ή ως καταφύγιο για να απαλλαγεί ο ενήλικος από τους κοινωνικούς του φόβους (Βασιλούδη, 2013, σ. 58).

Στη λογοτεχνία, κάθε κείμενο και κάθε συγγραφέας μελετάται σύμφωνα με το εκάστοτε χρονικό πλαίσιο. Το κείμενο δεν προσεγγίζεται ως κείμενο με αυταξία, ως έργο που προορίζεται και για αισθητική απόλαυση, αλλά εξετάζεται κυρίως σε συνάρτηση με σειρές εξωκειμενικών κριτηρίων: *«Η πορεία είναι κλασική: η πληροφόρηση με θέμα την ιστορία βρίσκεται από τη μια μεριά, το κείμενο από την άλλη. Η πληροφόρηση προηγείται, το κείμενο ακολουθεί»* (Κουντουρά, 2004, σ. 356). Κατανοούμε, λοιπόν, πως για την κατανόηση του κειμένου θα πρέπει να προηγηθεί η κατανόηση της ιστορικότητάς του και να πραγματοποιηθεί η διερεύνησή του σε σχέση με το κοινωνικό πλαίσιο, στοιχείο αλληλένδετο με αυτήν. Ταυτόχρονα, όμως, δεν πρέπει να ξεχνούμε πως οτιδήποτε μπορεί να γνωρίσει ο ανθρώπινος νους με την επιστημονική έρευνα, αυτό έχει και την ανταπόκρισή του στον έντεχνο λόγο: τα φιλοσοφικά, τα ιστορικά, τα γεωγραφικά ή τα φυσικά ενδιαφέροντα, όταν προέχουν σε μια εποχή, σημαδεύουν αντίστοιχα και τη λογοτεχνική παραγωγή και μας βοηθούν να συλλάβουμε ακριβέστερα το πνεύμα που επικρατεί κάθε φορά στη λογοτεχνία (Δημαράς, 1987, σ. 6).

Αναμφισβήτητα, λοιπόν, τα βιογραφικά στοιχεία του συγγραφέα σε συνδυασμό με το έργο του, συμβάλλουν σημαντικά στην ανάδειξη και εντέλει συγγραφή της Ιστορίας της Παιδικής Λογοτεχνίας. Όλες οι μελέτες που έχουν

πραγματοποιηθεί γι' αυτήν, έχουν γίνει σε συνάρτηση με το έργο πολλών και καταξιωμένων συγγραφέων, ανάμεσά στους οποίους βρίσκεται και ο Ι. Δ. Ιωαννίδης. Οι μελέτες αυτές, λειτουργούν ως εργαλείο «χαρτογράφησης» των αναγνωσμάτων που απευθύνονται σε παιδιά, στη διάσταση του χρόνου, καλύπτοντας συνήθως έναν μακρύ ιστορικό χρόνο, από τις απαρχές της παιδικής λογοτεχνίας ως σήμερα, περίοδο που διαφέρει από χώρα σε χώρα (Βασιλούδη, 2013, σ. 52).

4.3. Η ζωή και το έργο του

Ο συγγραφέας Ι. Δ. Ιωαννίδης γεννήθηκε στην Καβάλα το 1931 και απεβίωσε το 2000. Αποφοίτησε από την Παιδαγωγική Ακαδημία Αλεξανδρουπόλεως και δίδαξε σε διάφορα Δημοτικά Σχολεία του Νομού Καβάλας. Μετά το πέρας της στρατιωτικής του θητείας, έφυγε για τη Βηρυτό και φοίτησε στο εκεί Αμερικανικό πανεπιστήμιο με υποτροφία, για ένα χρόνο. Με μετεγγραφή βρέθηκε στην Αγγλική Φιλολογία του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Μετεκπαιδεύτηκε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Ταυτόχρονα παρακολούθησε το 3^ο και 4^ο έτος της αγγλικής φιλολογίας ως τακτικός ακροατής. Στη συνέχεια, έφυγε για τις Ηνωμένες Πολιτείες με υποτροφία Φουλμπράιτ και μετά από μια διετή περιπλάνηση αλλά και τακτική φοίτηση, επέστρεψε με το πτυχίο Μάστερς με κύρια ειδικότητα την Παιδαγωγική Ψυχολογία και δευτερεύουσα την Αγγλική Λογοτεχνία. Το 1965 διορίστηκε καθηγητής στην Παιδαγωγική Ακαδημία Θεσσαλονίκης. Μετά το κλείσιμό της το 1971, λόγω της χούντας/Δικτατορίας των Συνταγματαρχών, δίδαξε στην Παιδαγωγική Ακαδημία Αλεξανδρουπόλεως για ένα χρόνο και ακολούθως, για λόγους διαφωνίας εκτοξεύθηκε στην Παιδαγωγική Ακαδημία Ηρακλείου Κρήτης, όπου επειδή -μάλλον εναρμονιζόταν καλύτερα με την κρητική φιλελεύθερη αντίληψη, παρέμεινε ως υποδιευθυντής και δίδαξε επί έντεκα συναπτά έτη. Τελικά, τον κέρδισε και τον ανακούφισε η Παιδική Λογοτεχνία μιας και αφοσιώθηκε σ' αυτήν, θα μπορούσε να πει κανείς, ολοκληρωτικά (Κοντολέων, 1991, σ. 220). Παντρεύτηκε τη Ρίτα Καλοδήμα και απέκτησαν μια κόρη, τη Λητώ.

Ο συγγραφέας έχει γράψει 20 βιβλία για παιδιά και 6 για ενήλικους, αλλά αυτά τα τελευταία δε θα μας απασχολήσουν στην παρούσα εργασία. Έτσι, λοιπόν, όσον αφορά τα παιδικά και εφηβικά του έργα, ο συγγραφέας επιλέγει μια ευρεία θεματογραφία όπως η οικολογία, η οικογένεια, η εκπαίδευση, οι κοινωνικές και διαπροσωπικές σχέσεις, το διαζύγιο, η υιοθεσία, τα ναρκωτικά. Παρόλο που οι πρώτες του εκδοτικές συνεργασίες δεν υπήρξαν ιδιαίτερα εύστοχες, ωστόσο ο ίδιος

καταφέρνει με τον καιρό να δει τα έργα του να αποκτούν την ανάλογη απήχηση και αγάπη από το αναγνωστικό κοινό¹.

Το πρώτο του βιβλίο με τίτλο *Το άσπρο άλογο* (1968) αποτελεί ένα από τα τρία τα οποία μπορούν να χαρακτηριστούν ως συλλογές παιδικών διηγημάτων. Στην πρώτη του, λοιπόν, συλλογή η οποία αποτελείται από 10 διηγήματα, ο συγγραφέας πραγματεύεται θέματα κοινωνικά τα οποία αφορούν τη φύση, τις οικογενειακές σχέσεις και τη σχολική ζωή. Ο συγγραφέας αποτυπώνει τους φόβους και τις ανησυχίες της παιδικής ηλικίας, εξάγει την παιδική αθωότητα ενώ προχωρά σε μια βαθύτερη κατανόηση του κόσμου των ενηλίκων. Στο *Χρυσάφενιο τόξο* (1975) ο μικρός πρωταγωνιστής Ανδρέας, ξεκινά να αλληλογραφεί με παιδιά από διάφορες περιοχές της Ελλάδος και όλοι χρησιμοποιούν ψευδώνυμα. Έτσι, κάθε παιδί γνωρίζει διάφορες περιοχές της πατρίδας του και μαθαίνει γι' αυτές, ενώ παράλληλα διδάσκεται τη βαθύτερη αξία της φιλίας. Στο *Ένα καράβι στη βιτρίνα* (1979), στους ήρωες-πρωταγωνιστές του συγγραφέα προστίθεται κι ένα σκυλί, η Λιλίκα, το οποίο αναπτύσσει μια ξεχωριστή σχέση με το κορίτσι της ιστορίας. Παρόλο που οι δύο τους θα χωριστούν για αρκετό χρονικό διάστημα, η φιλία τους θα παραμείνει δυνατή μιας και η μία έχει ανάγκη την άλλη κι έτσι θα παραμείνουν μαζί για πάντα.

Με το βιβλίο του *Τα τρία παιδιά* (1980) ο συγγραφέας τιμάται με το βραβείο της Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς και μιλά για τη φιλία μεταξύ τριών παιδιών διαφορετικής εθνικότητας. Με το ξέσπασμα των Βαλκανικών πολέμων η φιλία αυτή θα δοκιμαστεί και τα παιδιά καλούνται να πάρουν ορισμένες αποφάσεις που αφορούν την πατρίδα τους αλλά και τους ίδιους. Η ενδοσχολική ζωή και η σχέση δασκάλου-μαθητή διαγράφεται εύστοχα μέσα από το μυθιστόρημα *Χωρίς κοτσάνι* (1984). Ο Ι. Δ. Ιωαννίδης, όντας εκπαιδευτικός και ο ίδιος, αποτυπώνει με ρεαλισμό αλλά και με μια παιδική ματιά και αθωότητα θέματα που αφορούν ακόμη και τώρα τη σύγχρονη εκπαίδευση. Η δεύτερη συλλογή του διηγημάτων με τίτλο *Η ιστορία με το γαλάζιο μολύβι* (1985) αποτελείται από 15 διηγήματα, τα 10 από τα οποία

¹ Κοντολέων, Μ. (n.d.). *Μάνος Κοντολέων*. Ανάκτηση Αύγουστος 20, 2017, Ο κοινωνικός ρεαλισμός στα μυθιστορήματα του Ι. Δ. Ιωαννίδη: <http://www.kontoleon.gr/17-gr>

δημοσιεύτηκαν για πρώτη φορά στο παιδικό περιοδικό *Το Ρόδι*. Ως επί το πλείστον, τα θέματα που πραγματεύεται και σε αυτή τη συλλογή ο συγγραφέας είναι κοινωνικά, ενώ ταυτόχρονα υπάρχουν διηγήματα που σχετίζονται και με πολιτικά γεγονότα.

Στο μυθιστόρημά του *Καβάλα στο χρονοδιαβήτη* (1987) ο συγγραφέας μας ταξιδεύει στο χώρο και στο χρόνο και καταγράφει ιστορικά γεγονότα και μνήμες της γενέτειράς του, της Καβάλας, με έναν ιδιαίτερα γλαφυρό και ιδιότυπο τρόπο. Το παράξενο δώρο (1988) αφορά δύο ιστορίες που έχουν ως κοινό τους παρονομαστή το δώρο ενός μάγου σ' ένα παιδί. Όπως συμβαίνει και σε άλλα μυθιστορήματα του συγγραφέα, έτσι κι εδώ, διαφαίνεται η ευαισθησία του σε θέματα που αφορούν τη φύση και το περιβάλλον γύρω μας. Σε ταξιδιωτικές περιπλανήσεις και γεγονότα του παρελθόντος αναφέρονται και τα δύο βιβλία *Ο γύρος του κόσμου χωρίς λεφτά* (1989) και *Ο ερχομός της Βεατρίκης* (1992). Τα μυθιστορήματα αυτά συνδέονται κατά κάποιον τρόπο μεταξύ τους και ξεδιπλώνουν πολλά περίεργα και παράταιρα συμβάντα τα οποία μέσα από τις γλαφυρές περιγραφές του συγγραφέα, θα μπορούσαν και ως ένα σημείο, να θεωρηθούν αληθινά. Το προσφιλέ για τον Ιωαννίδη θέμα της οικολογικής συνείδησης ξεδιπλώνεται για μια ακόμη φορά στο μυθιστόρημά του *Μια πόρτα στο δέντρο* (1992), όπου φύση και ιστορία συνενώνονται για να δημιουργήσουν ένα αποτέλεσμα που δημιουργεί έναν πανανθρώπινο και σύγχρονο προβληματισμό για την καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος.

Η τρίτη συλλογή διηγημάτων *Το καλάθι με τα λάθη* (1993) αποτελείται από τρεις ξεχωριστές μεταξύ τους ιστορίες, οι οποίες χωρίζονται σε κεφάλαια. Και σε αυτό το βιβλίο επίσης τίγονται ζητήματα ιδιαίτερα προσφιλή για το συγγραφέα όπως η οικογένεια, η οικολογία, η κοινωνία, ενώ οι πρωταγωνιστές στις δυο από τις τρεις ιστορίες προέρχονται σε αυτήν την περίπτωση από τον κόσμο των ενηλίκων. Ένα ακόμη θέμα, το οποίο θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε ως «ταμπού» για την εποχή που γράφεται, παρουσιάζεται στο βιβλίο *Το κορίτσι με τις δύο μητέρες* (1984). Εδώ τον συγγραφέα απασχολεί το ζήτημα της υιοθεσίας και δίνει με λεπτότητα, διακριτικότητα και λυρισμό που αγγίζει την ποίηση την εγκατάλειψη ενός κοριτσιού από τη μητέρα του και την υιοθεσία του από μια άλλη γυναίκα, ενώ

παράλληλα αποτυπώνει τη συναισθηματική πάλη των τριών προσώπων (Δελώνης, 1986, σ. 58).

Θέματα οικολογικού ενδιαφέροντος υπάρχουν και στο βιβλίο *Ζαζά, όνειρα ελεφάντων* (1986), όπου τα όνειρα μιας ελεφαντίνας επηρεάζουν τη ζωή των ανθρώπων γύρω της, ενώ εκπαιδευτικά ζητήματα θίγονται για ακόμη μια φορά στο *Ένα δέντρο στο ποτάμι* (1996), το οποίο αναφέρεται σε μια δασκάλα που διδάσκει σ' ένα απομονωμένο χωριό και έρχεται αντιμέτωπη με κλειστές κοινωνίες. *Η χαμένη συνέχεια* (1996), αποτελεί ένα έξοχο παράδειγμα αυτοβιογραφικής συγγραφής του Ι. Δ. Ιωαννίδη. Παρουσιάζει βιώματα και γνωριμίες του ίδιου με αναγνωρισμένα πρόσωπα συνυφασμένα με την παιδική λογοτεχνία, ενώ περιγράφει την ατέρμονη προσπάθεια του πρωταγωνιστή-συγγραφέα να μεταφέρει ξανά στην εκδοτική επιφάνεια ένα έργο της συγγραφέως Ιωάννας Μπουκουβάλα Αναγνώστου. Το βιβλίο *Και... μια βιτρίνα στο καράβι* (1997) αποτελεί μια ιστορία αλληλένδετη με το έργο του συγγραφέα *Ένα καράβι στη βιτρίνα*, γι' αυτό, άλλωστε και οι τίτλοι τους μοιάζουν μεταξύ τους. Η τετράποδη ηρωίδα του βιβλίου, η Λιλίκα, μπλέκει σε νέες περιπέτειες καθώς οι συνθήκες ζωής της φίλης της, Λητώς, αλλάζουν και συνεπώς επηρεάζουν και την ίδια.

Ένα ακόμη ιδιόρρυθμο, θα λέγαμε, για τα δεδομένα της παιδικής λογοτεχνίας θέμα βρίσκεται και στο βιβλίο *Απαγορεύεται η αγάπη...* (1997). Η εγκατάλειψη, τα ναρκωτικά και η απελπισία κυριαρχούν στο παρόν μυθιστόρημα του συγγραφέα, το οποίο καταγράφει ρεαλιστικά τα προβλήματα της σύγχρονης κοινωνίας και είναι ολοκληρωτικά βγαλμένο από τη ζωή. Στα *Απομνημονεύματα ενός αυτοκινήτου* (2000), ένα ακόμα αυτοβιογραφικό έργο του συγγραφέα, κυρίαρχη θέση κατέχει ο ανιμισμός και έτσι παρακολουθούμε διαχρονικά τη ζωή και τις περιπέτειες ενός αυτοκινήτου, το οποίο φαίνεται να μιλά, να ακούει, να αισθάνεται. Το τελευταίο βιβλίο του Ι. Δ. Ιωαννίδη *Η παράξενη κυρία Τζιφουτζί* (2002) είναι, θα λέγαμε, ένα ιδιαίτερα σύγχρονο μυθιστόρημα που περιγράφει με αλληγορικό τρόπο την επίδραση της τεχνολογίας στη ζωή μας. Η μυστηριώδης παρουσία της κ. Τζιφουτζί, η οποία αποδεικνύεται πως είναι ένα ανθρωποειδές ρομπότ, διδάσκει κατά κάποιον τρόπο στους μικρούς πρωταγωνιστές της ιστορίας πως με την επικράτηση

της τεχνολογίας οι άνθρωποι κινδυνεύουν να χάσουν την προσωπικότητά τους, αν όχι και την ίδια την ανθρωπιά τους.

Πραγματοποιώντας μια γρήγορη ανασκόπηση στα βιβλία του συγγραφέα, παρατηρούμε ότι παρόλο που τα ζητήματα που τον απασχολούν σε κάποιες περιπτώσεις μοιάζουν (φύση, κοινωνία, εκπαίδευση), ωστόσο ο ίδιος πειραματίζεται και ασχολείται με κάθε είδους λογοτεχνικά θέματα. Το γεγονός όμως που κάνει τον Ι. Δ. Ιωαννίδη ιδιαίτερα ξεχωριστό, είναι η βιωματική προσέγγιση των έργων του, η οποία προσδίδει έναν ιδιότυπο ρεαλισμό που φανερώνεται σχεδόν σε κάθε σελίδα των βιβλίων του.

4.4. Το βίωμα και η αυτοβιογραφία

Η λογοτεχνία ως είδος, όπως ακριβώς αναφέρθηκε και παραπάνω, έχει τη δυνατότητα να μελετηθεί μέσα από ένα πολυεπίπεδο και πολυσχιδές φάσμα. Στην περίπτωση της παιδικής λογοτεχνίας, το φάσμα αυτό επεκτείνεται και αποκτά ένα είδος λογικής ελευθερίας, μια άμεση επικοινωνία και προσέγγιση με τον αναγνώστη, καθώς ο συγγραφέας, απευθυνόμενος σε ένα παιδικό κοινό, δύναται να προσθέσει ένα κομμάτι του εαυτού του στα κείμενα του, να ξαναγίνει και ο ίδιος παιδί και κυρίως, να ανακαλέσει τα προσωπικά του βιώματα. Ο Ι. Δ. Ιωαννίδης, αποτελεί ένα έξοχο παράδειγμα βιωματικού συγγραφέα και αυτό ακριβώς, κατά τη γνώμη μου, είναι που του προσδίδει μια ξεχωριστή θέση ανάμεσα σε τόσους συγγραφείς του ιδιαίτερου αυτού κόσμου της παιδικής λογοτεχνίας.

Πριν όμως αναφερθούμε στην ειδική περίπτωση του Ι. Δ. Ιωαννίδη, είναι απαραίτητο να οριοθετήσουμε το χώρο του βιώματος και της αυτοβιογραφίας, καθώς τα είδη αυτά κατέχουν μια ξεχωριστή θέση στα βιβλία του συγγραφέα. Φυσικά, στην περίπτωση την οποία και εξετάζουμε, δε μιλούμε για την αυτοβιογραφία αυτή καθαυτή, αλλά για την αυτοβιογραφία ως λογοτεχνικό είδος, διανθισμένη με ψήγματα μυθοπλασίας, χωρίς, βέβαια, αυτό να σημαίνει πως δεν αποτελούν αναπόσπαστα μέρη της πραγματικότητας.

Βέβαια, σε αυτό το σημείο, αξίζει να επισημάνουμε πως στην περίπτωση του Ιωαννίδη, όπως ακριβώς αναφέρθηκε και παραπάνω, υπάρχει μια σύζευξη των αυτοβιογραφικών στοιχείων με τη μυθοπλασία. Ο Klaus Detlef-Muller απέδειξε πως η αυτοβιογραφία περνά στο στάδιο του λογοτεχνικού είδους ακριβώς από τη στιγμή από την οποία πραγματοποιεί, σε γόνιμο συμφυρμό με τη μυθοπλασία, την αναδίπλωση του εγώ και την επέκτασή του από το βίωμα στην καταγραφή (Χρυσομάλλη-Henrich, 2001, σ. 350). Στην περίπτωση του συγγραφέα Ι. Δ. Ιωαννίδη, αξίζει κανείς να διερευνήσει τα όρια αυτοβιογραφίας και μυθοπλασίας, τα οποία αν και κάποιες φορές δεν είναι εμφανή στα κείμενά του, ωστόσο ο ίδιος φροντίζει να μας πληροφορήσει για τα βιωματικά στοιχεία των έργων του μέσα από συνεντεύξεις, άρθρα, προσωπικές καταγραφές, αλλά και δια στόματος τρίτων, δηλαδή προσώπων που τον γνώριζαν εις βάθος.

Ο Philippe Lejeune, ο οποίος αποτελεί έναν από τους πιο αντιπροσωπευτικούς μελετητές της αυτοβιογραφίας, την ορίζει ως *«μια αναδρομική αφήγηση στην πεζογραφία, που είναι γραμμένη από ένα πραγματικό πρόσωπο και αφορά την ύπαρξή του, ενώ επικεντρώνεται στην προσωπική του ζωή και ειδικότερα στην ιστορία της προσωπικότητάς του»* (Lejeune, 1975, p. 14). Ο ορισμός αυτός, εκφράζει, θα λέγαμε, μορφολογικά το είδος της αυτοβιογραφίας και συνδέεται άμεσα με την περίπτωση την οποία και εξετάζουμε. Ο Ιωαννίδης, ως ένα πραγματικό πρόσωπο, στηρίζει τα περισσότερα, αν όχι και όλα, κείμενά του σε προσωπικά του βιώματα και καταστάσεις που έζησε ο ίδιος καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του. Αναμφισβήτητα, λοιπόν, θα υποστηρίζαμε πως, αυτό που ορίζει ο Lejeune ως αυτοβιογραφία, απεικονίζει και τον ίδιο το συγγραφέα μέσα από τα έργα του, καθώς κι αυτός με τη σειρά του εστιάζει στην προσωπική του ζωή και εκφράζει μέρος της προσωπικότητάς του μέσω αυτών. Όλες οι πεποιθήσεις, τα πιστεύω και τα ήθη του Ιωαννίδη αντανακλώνονται σε μεγάλο βαθμό στο έργο του και του προσδίδουν μια ιδιαίτερη χροιά, μια προσωπική, θα λέγαμε, σφραγίδα που το ξεχωρίζει.

Αντιστοίχως, ως βίωμα θα μπορούσαμε να ορίσουμε αυτό που χαρακτηριστικά υποστηρίζει η Γιώτα Κούγιαλη, η οποία διατείνεται πως *«βίωμα συνιστά ό,τι ζούμε με όλες τις ψυχικές μας δυνάμεις, μια ψυχική κατάσταση που*

κυριαρχεί στο υποσυνείδητό μας και κατευθύνει τη ζωή μας, ένα έντονο συναίσθημα διαρκείας, προϊόν νοητικής και βουλευτικής διεργασίας. Οι βιωματικές προσεγγίσεις μέσα σε ένα κείμενο εμπεριέχουν υποκειμενικότητα» (Κούγιαλη, 2004, σ. 111). Σε αυτό το σημείο ακριβώς, μπορούμε να παραθέσουμε και την άποψη του ίδιου του συγγραφέα, όπως ο ίδιος την εκφράζει μέσα από το άρθρο του «Βίωμα και παιδικό βιβλίο» στο περιοδικό *Διαδρομές*: «Προσωπικά νομίζω ότι πρέπει ένα βιβλίο να ξεκινά τουλάχιστον βασικά από ένα βίωμα. Σε ένα βίωμα δικό μας ή σε ένα βίωμα ξένο που μετουσιώθηκε μέσα μας τόσο καλά, ώστε να μας έχει αγγίξει σα να 'ταν δικό μας» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1988, σ. 273). Η άποψη αυτή του Ιωαννίδη, θα λέγαμε πως μετουσιώνεται σε όλο του το έργο και αποτελεί την κινητήρια δύναμη της συγγραφικής του πορείας.

Ο Μάνος Κοντολέων, ο οποίος υπήρξε στενός φίλος του συγγραφέα, χαρακτηριστικά υποστηρίζει: «Ο Ι. Δ. Ιωαννίδης υπήρξε κατ' εξοχήν ο συγγραφέας που ό,τι και να έγραψε προηγουμένως το είχε ζήσει. Το είχε ζήσει όχι μόνο και τόσο σαν γεγονός, αλλά κυρίως ως ιδέα, στάση, θέση» (Κοντολέων, 2004, σ. 472). Πράγματι, ακόμη κι αν ο συγγραφέας δεν είχε ζήσει ολοκληρωτικά κάτι ο ίδιος, ωστόσο μπορούσε να πάρει αφορμή από κάποιο γεγονός ή ακόμη και βίωμα κάποιου άλλου προσώπου και να το ενσωματώσει στο έργο του. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το βραβευμένο από τη Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά έργο του, με τίτλο *Τα τρία παιδιά*. Στο τέλος του βιβλίου, ο συγγραφέας, ως υστερόγραφο, γράφει: «*Τα Τρία Παιδιά άρχισαν να γράφονται μέσα μου πριν χρόνια. Συγκεκριμένα, όταν το 1970 διάβασα τις «Σελίδες Αυτοβιογραφίας» (τόμος πρώτος) του Γ. Θ. Βαφόπουλου κι είδα από μια απρόσμενη άφιξη κάποιου περαστικού «υψηλού προσώπου» τρία παιδιά να φεύγουν από τον τόπο τους, κάτι ξεσηκώθηκε μέσα μου. Έτσι, η ιδέα να τα αναπλάσω μυθιστορηματικά με τον καιρό πήρε να ωριμάζει*». Ο συγγραφέας εδώ, αναφέρεται ουσιαστικά σε κάποιο προσωπικό βίωμα του ποιητή και πεζογράφου Γ. Θ. Βαφόπουλου, το οποίο σχετιζόταν με μια παιδική ανάμνηση του ποιητή που είχε να κάνει με την άφιξη του Σουλτάνου Μεμέτ Ρασίτ στο σιδηροδρομικό σταθμό της Γευγελής. Η άφιξη αυτή και η ολιγόχρονη παραμονή του υψηλού επισκέπτη ήταν το μεγάλο γεγονός της ημέρας που έμελλε, ωστόσο, να κάνει τρία παιδιά να αφήσουν τον τόπο τους (Ιωαννίδης Ι.

Δ., 1988, σ. 274). Βλέπουμε, λοιπόν, πως ακόμη και αν ο ίδιος ο συγγραφέας δεν έζησε το γεγονός του ξεριζωμού των τριών παιδιών από τον τόπο τους, ωστόσο θέλησε να μετουσιώσει το γεγονός στις σελίδες του βιβλίου, να τοποθετήσει τον εαυτό του αλλά και τον αναγνώστη στη θέση των παιδιών αυτών, με άλλα λόγια, να ζήσει ο ίδιος το βίωμα αυτό.

Περνώντας και πάλι στα αυτοβιογραφικά στοιχεία, αξίζει ν' αναφερθούμε στη σχέση αυτών με το σημαντικό ρόλο του αναγνώστη. Όλες οι μεταφρηματικές επεξηγήσεις, ερμηνείες και συμπληρώσεις που κάνει ο αυτοβιογραφικός αφηγητής φανερώνουν τι ακριβώς προϋποθέτει για τον αναγνώστη του, δηλαδή το είδος της γνώσης και της αναγνωστικής ικανότητας που του αναγνωρίζει, το είδος της αισθητικής και ηθικής αγωγής που του αποδίδει και, βέβαια, το είδος της ερμηνευτικής στάσης και αρχής που ζητά απ' αυτόν (Πασχαλίδης, 1993, σσ. 190-191). Ο Ι. Δ. Ιωαννίδης δίνει ιδιαίτερη έμφαση στον αναγνώστη του και μεριμνά για τον τρόπο με τον οποίο ο ίδιος θα ερμηνεύσει το κείμενό του. Κι εδώ πάλι, ξαναγυρνούμε στο βίωμα και θα μπορούσαμε εύλογα ν' αναρωτηθούμε για ποιο λόγο θεωρείται τόσο σημαντικό για τον συγγραφέα. Την απάντηση μας δίνει ο ίδιος χαρακτηριστικά: *«Ποιο είναι το όφελος όταν το βίωμα έχει μια πρωταρχική θέση στο παιδικό βιβλίο; Το όφελος είναι ότι προετοιμάζει το παιδί για να κατανοήσει καλύτερα τον εαυτό του και το γύρω του κόσμο. Το λυτρώνει ακόμα από ανησυχίες και φόβους, καθώς βλέπει ότι υπάρχουν και στους άλλους»* (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1988, σ. 277). Ολόκληρη η παιδική ψυχοσύνθεση αποτυπώνεται, θα λέγαμε, στις τέσσερις αυτές σειρές κι εδώ ακριβώς διαγράφονται και οι σπουδές του συγγραφέα στην ψυχολογία, αλλά και το γεγονός ότι εργάστηκε ως δάσκαλος.

Ο ίδιος βασιζόταν σε μεγάλο βαθμό στην παιδική ματιά και πολλές φορές, ζητούσε από τους μαθητές του να εκφέρουν την προσωπική τους άποψη για τα κείμενά του ή ακόμη να τα ερμηνεύσουν με τον δικό τους τρόπο. Ιδιαίτερο παράδειγμα αποτελεί σε αυτήν την περίπτωση, το βιβλίο του *Το κορίτσι με τις δύο μητέρες*, το οποίο ο συγγραφέας διάβαζε σε πολλές τάξεις του Δημοτικού και ζητούσε από τα παιδιά να του γράψουν, έστω και ανώνυμα, αν θα προτιμούσαν την μια από τις δύο μητέρες και ποιά, ή και τις δύο. Κατανοούμε, λοιπόν, πόσο σημαντικό είναι γι' αυτόν να νιώσει το παιδί-αναγνώστης μια οικειότητα με τους

χαρακτήρες του, να βρει ένα κομμάτι του εαυτού του μέσα στις σελίδες των βιβλίων του και να νιώσει πως οι φόβοι, οι ανησυχίες και οι σκέψεις του, έχουν νόημα και βάση και πως, μέσα σε όλα αυτά, δεν είναι μόνο του.

Η λέξη «λύτρωση» που χρησιμοποιεί ο Ιωαννίδης, είναι χαρακτηριστική και ταιριάζει απόλυτα σε αυτήν την περίπτωση, διότι μαζί με τη λύτρωση του ίδιου του συγγραφέα, την αποτύπωση των δικών του συναισθημάτων, των ηθών και των πεποιθήσεών του, λυτρώνεται και ο αναγνώστης του. Το βίωμα του δημιουργού και των χαρακτήρων του, γίνεται και βίωμα δικό του, επέρχεται η κάθαρση και ο αναγνώστης νιώθει πως αυτό που διαβάζει, είναι η αντανάκλαση της πραγματικότητας την οποία ζει ή ακόμη θα μπορούσε, ίσως, να έχει ζήσει.

5. Μεθοδολογία

Στην παρούσα εργασία μελετάται το έργο του συγγραφέα παιδικών λογοτεχνημάτων, Ι. Δ. Ιωαννίδη και επιχειρείται, εκτός της ερμηνευτικής προσέγγισής του, η έρευνά του υπό το πρίσμα της ιστορικής ερμηνείας. Η συλλογή των έργων του πραγματοποιήθηκε από διάφορες βιβλιοθήκες του Νομού Θεσσαλονίκης, στις οποίες υπήρχαν και ορισμένες από τις εκδόσεις συγκεκριμένων βιβλίων, αλλά το ίδιο συνέβη και με τα βιβλία που παρατέθηκαν στο εισαγωγικό μέρος και φανέρωσαν μια σφαιρική εικόνα για την ιστορία της παιδικής λογοτεχνίας. Από τα 20 βιβλία του συγγραφέα επιλέχθηκαν προς ανάλυση τα 11, καθώς το καθένα από αυτά αντιπροσωπεύει τις θεματικές που απασχολούσαν την παιδική λογοτεχνία της εποχής εκείνης, αλλά και αποτελεί σημείο αναφοράς για τους κριτικούς ή ακόμη και για τον ίδιο τον συγγραφέα, όπως προκύπτει μέσα από τις βιβλιογραφικές παραπομπές και τα περιοδικά.

Ο μεθοδολογικός μας σχεδιασμός διεξάγεται μέσω της ποιοτικής έρευνας η οποία στοχεύει στο να μελετήσει εις βάθος τη συμπεριφορά ενός ατόμου, μιας κατάστασης ή ενός συνόλου πραγμάτων (Καραγεώργος, 2002, σ. 274) και κατ' επέκταση επικεντρώνεται στον ίδιο τον συγγραφέα και το πολιτισμικό περιβάλλον της παιδικής λογοτεχνίας κατά τις δεκαετίες του 1970-1990. Βασίζεται, κυρίως, στην ερμηνευτική – φιλολογική μέθοδο, η οποία χρησιμοποιείται σε περιπτώσεις όπου επιθυμείται να καταστεί σαφές, κατανοητό και καταληπτό οτιδήποτε λέγεται ή γράφεται (Μπονίδης, 2004, σ. 84). Η μέθοδος αυτή μας βοηθά να αποκτήσουμε μια διεισδυτική ματιά στο έργο του συγγραφέα, να το κατηγοριοποιήσουμε αλλά και να ανιχνεύσουμε τις ιδεολογικές κατευθύνσεις του σε συνάρτηση με το ιστορικό περιβάλλον. Άλλωστε, κάθε είδος γραφής είναι ιδεολογικό, στο βαθμό που κάθε γραφή είτε απλώς προβάλλει κάποιες αξίες είτε τις παράγει. Συνδέεται αναγκαστικά με ένα συγκεκριμένο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο το οποίο αναπόφευκτα διαποτίζεται από τις δικές του αξίες, συνεπώς από την ιδεολογία του (Κανατσούλη, 2004, σ. 18).

Στην παραπάνω μέθοδο, όμως, μας βοηθά και η αντίστοιχη της ανάλυσης ορισμένων στοιχείων που βασίζονται σε αρχειακή έρευνα. Η ανάλυση των αρχείων

και των καταγραμμένων δεδομένων μπορεί να αποδειχθεί μια υπερβολικά χρήσιμη πηγή (Bell, 1999, p. 111). Στην περίπτωση την οποία εξετάζουμε, η αρχαιακή έρευνα πραγματοποιήθηκε σε τόμους περιοδικών της εποχής όπου και αρθρογραφούσαν κριτικοί της παιδικής λογοτεχνίας αλλά και ο ίδιος ο συγγραφέας. Οπότε, σε αυτήν την περίπτωση μιλούμε για πρωτεύουσες πηγές, οι οποίες διαμορφώθηκαν κατά την περίοδο την οποία και ερευνούμε (Bell, 1999, σ. 112). Η μέθοδος αυτή αποτελεί συμπληρωματική της ερμηνευτικής και παρέχει ένα πλούσιο υλικό το οποίο και προσθέτει συμπληρωματικά στοιχεία όσον αφορά τη ζωή και το έργο του Ι. Δ. Ιωαννίδη αλλά και το ιστορικό πλαίσιο της συγγραφικής του πορείας.

6. Ανάλυση κειμένων

Στο παρόν κεφάλαιο θα πραγματοποιηθεί μια ανασκόπηση των έργων του Ι. Δ. Ιωαννίδη και θα αναλυθούν έντεκα βιβλία του. Η επιλογή των συγκεκριμένων βιβλίων έχει γίνει με βάση τη χρονική τους εξέλιξη καθώς και τα αντιπροσωπευτικά τους θέματα.

6.1. *Το άσπρο άλογο, «Το άσπρο άλογο»*

Το άσπρο άλογο είναι η πρώτη συλλογή διηγημάτων του συγγραφέα με πρώτη έκδοση το 1968. Είναι αφιερωμένο από τον ίδιο στα παιδιά όλης της γης και αποτελείται από δέκα διηγήματα τα οποία τιτλοφορούνται ως εξής: «Ο ταχυδρόμος», «Το γράμμα», «Το άσπρο άλογο», «Αστέρι», «Ο Γλάρος», «Η τύψη», «Mina mae me ama», «Ο χάρτης», «Το αγέλαστο παιδί», «Ένα γράμμα στον αστροναύτη». Τα περισσότερα από αυτά έχουν κοινωνικό περιεχόμενο και διανθίζονται με συγκινησιακές και έντονες καταστάσεις, τις οποίες οι πρωταγωνιστές – παιδιά, καλούνται να ξεπεράσουν.

«Ο ταχυδρόμος», «Το γράμμα» και «Η τύψη», μιλούν για τις ανθρώπινες σχέσεις, για το συναίσθημα ευθύνης απέναντι στους συνανθρώπους, για τη σωστή αντίδραση σε κρίσιμες καταστάσεις, όπου δοκιμάζεται η ψυχική και σωματική αντοχή των ηρώων και ανατέλλει ένα μήνυμα ελπίδας, καλοσύνης και ανθρωπιάς (Μπάρτζης, 1989). Το «Mina mae me ama», που στα πορτογαλικά σημαίνει «η μαμά μου με αγαπά», αναφέρεται στις ενδοοικογενειακές σχέσεις και κυρίως στον ψυχισμό του παιδιού, ο οποίος ταυτόχρονα περιέχεται και στα διηγήματα με τίτλο «Αστέρι» και «Αγέλαστο παιδί». «Ο Γλάρος» έχει κυρίως φυσιογνωστικό περιεχόμενο και συνάμα αναφέρεται στην προστασία των αδέσποτων ζώων, «Ο χάρτης» μας μεταφέρει στα γεγονότα του Πολυτεχνείου και της δικτατορίας ενώ τέλος, το «Ένα γράμμα στον αστροναύτη» διακατέχεται από έντονο ρεαλισμό και

θεωρείται ιδιαίτερα αξιοσημείωτο, καθώς αποτελεί προσωπικό βίωμα του συγγραφέα, στο οποίο και θα αναφερθούμε πιο αναλυτικά παρακάτω.

Το πιο αντιπροσωπευτικό διήγημα του συγγραφέα στη συγκεκριμένη συλλογή αποτελεί το «Άσπρο άλογο» το οποίο, άλλωστε, τιτλοφορεί και ολόκληρο το βιβλίο. Η ιστορία ξεκινά με έναν ετεροδιηγητικό, παντογνώστη αφηγητή που μας εξιστορεί τη φιλία ενός παιδιού, του Σταύρου με ένα άσπρο άλογο, τον Καμαρότο όπως χαρακτηριστικά το ονόμασε το παιδί, γιατί τον πηγαίνει βόλτα «καμαρωτά καμαρωτά». Το άλογο ανήκει στον γείτονα του Σταύρου, τον κυρ-Χαράλαμπο, ο οποίος και δεν το εμπιστευόταν εύκολα σε κανέναν, όμως βλέποντας την αγάπη του μικρού παιδιού γι' αυτό από τότε που ήταν ακόμη πουλάρι, αποφάσισε να το αφήσει να το ιππεύσει: *«Πάρε το άλογο να πας ίσαμε τις καλαμιές να δεις από πού φυσά ο αγέρας...» «Ο Σταύρος δεν πίστευε στ' αυτιά του. Το άσπρο άλογο ήταν πιο κει· θαρρείς και τον περίμενε. Σαν μέσα σε έκσταση ο Σταύρος ανέβηκε. Πήρε το χαλινάρι στα χέρια. Και κίνησαν. Από τη μεγάλη του συγκίνηση, ο Σταύρος δεν μπόρεσε να ξεχωρίσει από πού φύσαγε ο αγέρας. Ο αγέρας θαρρείς φύσαγε από μέσα του. Αγέρας καθαρός, δροσερός, ζωογόνος».* (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1985, σ. 32).

Βήμα-βήμα μας περιγράφεται η πρώτη προσωπική γνωριμία του Σταύρου με τον Καμαρότο. Ο Ιωαννίδης καταφέρνει εύστοχα ν' αποτυπώσει τη μεγάλη λαχτάρα ενός μικρού παιδιού που καβαλά για πρώτη φορά στη ζωή του ένα άλογο και είναι σαν το ζει ο ίδιος, θαρρείς και τα συναισθήματά του παιδιού είναι και δικά του. *«Έτσι, η μέρα αυτή ήταν για τον Σταύρο, θα έλεγε κανείς, ιστορική· ένα ορόσημο στη ζωή του* (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1985, σ. 32).

Με αυτά τα λεγόμενά του, ο συγγραφέας μας προετοιμάζει, κατά κάποιον τρόπο, γι' αυτό που θα ακολουθήσει μετά. Έτσι λοιπόν, βλέπουμε πως το σκηνικό αλλάζει και ο πρωταγωνιστής μεταφέρεται στην τάξη του σχολείου, όπου ο δάσκαλος τους μιλά για την πρώτη γνωριμία του Μεγάλου Αλεξάνδρου με το άλογό του, τον Βουκεφάλα. *«Ο Σταύρος ρίχνει μια ματιά έξω από το παράθυρο. Βλέπει από μακριά την πεδιάδα των Φιλίππων κι είναι σαν να ζει τη στιγμή που φέρανε το ατίθασο άλογο, τον Βουκεφάλα. Το βλέπει να τρέχει, να τινάζεται, να χλιμιντρίζει [...] Άλλη λύση δεν υπάρχει. Να μιλήσει το σπαθί, να πάψει να ντροπιάζει κι άλλους*

αυτό το βάρβαρο τετράποδο. Όλοι φαίνονται να συμφωνούν κι είναι έτοιμοι να δώσουν τη συγκατάθεσή τους. Μα μια φωνή τους σταματά, τους ξυπνά, τους παραξενεύει: «Αφήστε να δοκιμάσω κι εγώ...» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1985, σ. 33).

Εδώ, ο χώρος προσδιορίζεται και βλέπουμε πως υπάρχει αναφορά στη γενέτειρα του συγγραφέα, την Καβάλα και συγκεκριμένα στην Πεδιάδα των Φιλίππων. Μεταφερόμαστε ιστορικά στο χρόνο και παρατηρούμε πως ο αφηγητής, πραγματοποιεί μια έξοχη αντιπαραβολή της γνωριμίας του Σταύρου με τον Καμαρότο με αυτήν του Μεγάλου Αλεξάνδρου με τον Βουκεφάλα. Κοινός παρονομαστής τους είναι ένα άλογο και φυσικός τους χώρος η Μακεδονία. Η ιστορική αυτή αναδρομή, γίνεται ένα με την αρχική ιστορία της αφήγησης και κυλά αβίαστα και ομαλά στο κείμενο, απαλλαγμένη από διδακτισμούς και εκπαιδευτικές στοχοθεσίες. Ο αναγνώστης την προσλαμβάνει ως φυσικό επακόλουθο της ιστορίας, καθώς ταιριάζει απόλυτα με αυτήν.

Συνεπαρμένος από την ιστορία του δασκάλου, ο Σταύρος σπεύδει να συναντήσει τον Καμαρότο. Η βόλτα του όμως διακόπτεται απότομα από τον κυρ-Χαράλαμπο, ο οποίος και του απαγορεύει να δει ξανά το άσπρο του άλογο. Ο Σταύρος μαθαίνει αργότερα, πως ο πατέρας του έχει μαλώσει με τον γείτονά τους για ένα κομμάτι γης και πως η ιστορία αυτή θα φτάσει ως τα δικαστήρια. Έτσι λοιπόν, η φιλία του παιδιού με το άσπρο άλογο σταματά ξαφνικά. Ο Σταύρος είναι πολύ αναστατωμένος με αυτήν την απόφαση, αλλά σταδιακά αρχίζει να σκέφτεται διαφορετικά: *«Σιγά σιγά, άρχισε και ο Σταύρος να μισεί τον κυρ-Χαράλαμπο. Αν τύχαινε να τον συναντήσει στο δρόμο, ακόμα κι αν ήταν καβάλα πάνω στο άσπρο άλογο, ούτε γύριζε να δει, έστω κι αν το 'θελε να ανταλλάξει μια φιλική ματιά με τον Καμαρότο»*. (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1985, σ. 39). Εδώ, ακριβώς, αποτυπώνεται και η παιδική ματιά, ο θυμός ενός μικρού παιδιού σε κάποιον που θέλει να βλάψει ένα αγαπημένο του πρόσωπο.

Η φιλία του Σταύρου με το άσπρο άλογο θα δοκιμαστεί για ακόμη μια φορά, όταν ο πατέρας του θα τον στείλει στο χωράφι να πάρει την τσάπα που, κατά λάθος, ξέχασε η μητέρα του εκεί. *«[...] Κατηφόρισε τρέχοντας. Σαν να 'θελε να νιώσει πάλι τη συγκίνηση του καλπασμού [...] Ήταν έτοιμος να στραφεί προς το χωράφι τους για*

να συνεχίσει το ψάξιμο για την τσάπα, όταν στο χέρσο χωράφι, πέρα απ' το χωράφι του κυρ-Χαράλαμπου, κάτω από μια πελώρια καρυδιά, κάτι φάνηκε να σαλεύει. Σαν ένας άσπρος μπόγος [...] Ο Καμαρότος σίγουρα βρισκόταν στα τελευταία του. Βαριανάσαινε. Πόδια και λαιμός είχαν σφιχτοτυλιχτεί με το χοντρό σκοινί που η μια του άκρη ήταν δεμένη στο δέντρο. Δεν ήταν πράγμα δύσκολο για ένα ζώο να φτάσει σ' αυτή την κατάσταση. Δύσκολο ήταν να γλιτώσει απ' αυτή» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1985, σσ. 40-41).

Η αγωνία κορυφώνεται για τον αναγνώστη, ο οποίος θέλει να μάθει για την τύχη του αλόγου κι εδώ ακριβώς ξεκινά η εσωτερική πάλη του πρωταγωνιστή: «Η πρώτη του κίνηση φυσικά ήταν να τρέξει, να προσπαθήσει να σώσει το άλογο. Μια σκέψη, όμως, τον σταμάτησε απότομα. «Να η εκδίκηση για τον κυρ-Χαράλαμπο! Άμα χάσει το άλογο, όπως έμπλεξε και με το δικαστήριο, θα γονατίσει» [...] «Όμως ένα κύμα συγκίνησης ήρθε και τον πλημμύρισε ξαφνικά. Δάκρυα ανέβηκαν στα μάτια του. Θυμήθηκε τον Μέγα Αλέξανδρο, τον Βουκεφάλα [...] «Καημένη Καμαρότε, ψιθύρισε. Πρέπει να σ' αφήσω να χαθείς. Αυτό θα είναι μεγάλη λύπη για τον αφέντη σου και μια μεγάλη χαρά για τον πατέρα μου. Θα φύγω, κι όταν θα σε βρουν, θα 'ναι πια αργά. Αντίο, καλέ μου φίλε. Αντίο!» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1985, σσ. 41-42).

Οι έντονες εναλλαγές και η συναισθηματική φόρτιση του ήρωα, καταφέρνουν να δημιουργήσουν ένα κύμα κορύφωσης για τον αναγνώστη. Ποια θα είναι η τύχη του αλόγου; Θα μπορούσε να αναρωτηθεί κανείς. Η απάντηση δίνεται στις επόμενες σελίδες, όπου η φιλία και η αγάπη νικούν το μίσος και την αδιαφορία. Ο Σταύρος σπεύδει να ζητήσει βοήθεια από κάποιους περαστικούς συγχωριανούς του, οι οποίοι μετέπειτα ειδοποιούν και τον κυρ-Χαράλαμπο. Όταν ο γείτονας του Σταύρου μαθαίνει πως αυτός έσωσε το άλογο, κάτι μέσα του αλλάζει και ευθύς βγάζει το σημάδι που χώριζε ως σύνορο τα δυο χωράφια μεταξύ τους.

Το διήγημα αυτό του συγγραφέα συνδυάζει την ιστορικότητα με το κοινωνικό του περιεχόμενο. Οι χαρακτήρες του είναι ρεαλιστικά πλασμένοι και το παιδί – αναγνώστης έχει τη δυνατότητα να ταυτιστεί συναισθηματικά με τον μικρό

πρωταγωνιστή. Όλες οι έγνοιες, οι φόβοι και οι σκέψεις του Σταύρου, γίνονται προσωπικά βιώματα των αναγνωστών του διηγήματος αυτού.

Όπως και σε άλλα διηγήματά του, έτσι κι εδώ, ο συγγραφέας ξεκίνησε την ιστορία αυτή από ένα προσωπικό του βίωμα. Μιλώντας σε εκδήλωση του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης στις 13 Μαΐου του 1988, ο ίδιος εξιστορεί για το πώς έφτασε να γράψει το πρώτο του βιβλίο με τίτλο *Το άσπρο άλογο*². «Θα μιλήσω ανορθόδοξα. Δεν θα αναφερθώ στο παιδικό διήγημα, μέσα από την πορεία του αλλά μέσα από την πορεία μου σ' αυτό. Ξαναβρίσκομαι στον τόπο του... εγκλήματος μια και σ' αυτήν εδώ την αίθουσα ξόδεψα έξι ακαδημαϊκά χρόνια, άλλοτε διδάσκοντας, άλλοτε επιτηρώντας σε εξετάσεις, άλλοτε ακούγοντας ομιλίες κι άλλοτε ανιχνεύοντας το παιδικό διήγημα... Εδώ πιο έξω, ακριβώς στη γωνία, θα μπορούσα να πω ότι έγινε η πρώτη μύηση μου στο παιδικό διήγημα! Έτσι, απλά, ξαφνικά κι αθόρυβα. Ήταν τότε που μόλις είχα βγάλει το πρώτο-πρώτο μου βιβλίο: *Παραλλαγές... (Μοναξιάς)* με διηγήματα για μεγάλους, και συνάντησα ένα μεσημέρι μια δασκάλα του τρίτου προσαρτημένου προτύπου, την Κική Κιτσοπούλου, που αντί για άλλες κρίσεις και επικρίσεις για τις *Παραλλαγές...* μου είπε ότι φυγοδικώ ως παιδαγωγός που, ενώ μπορώ και γράφω για μεγάλους, δεν γράφω και για παιδιά [...] Υπάρχει έλλειψη από καλό παιδικό διήγημα» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1995, σ. 32).

Ο συγγραφέας αναφέρεται στο πρώτο του βιβλίο για μεγάλους, το οποίο εκδόθηκε το 1966. Δύο χρόνια μετά, το 1968, γράφει την πρώτη του συλλογή διηγημάτων για παιδιά με τίτλο *Το άσπρο άλογο*, με παρότρυνση ενός φιλικού του προσώπου. Όπως ακριβώς αναφέρει και ο ίδιος, η εποχή την οποία γράφει το βιβλίο του, χαρακτηρίζεται από έντονο διδακτισμό και χρηστομάθεια, παραθέτοντας μάλιστα τα λεγόμενα του Αντώνη Δελώνη: «Ήταν μια περίοδος ψυχικής και ηθικής ανασυγκρότησης. Χρειάζονταν κάποια στηρίγματα. Η επιστροφή και στήριξη της Παιδείας στην αρχαιότητα και στα ηθικοθρησκευτικά ιδεώδη –

² Εισήγηση στον Κύκλο Εκδηλώσεων: *Το παιδί και η Τέχνη*, Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, 9-13 Μαΐου 1988, κτίριο Παιδαγωγικής Ακαδημίας (13/5/1988).

πολλοί διατείνονται ότι ήταν οπισθοδρόμηση -δικαιολογείται αν κανείς δει την πραγματικότητα από κάποια άλλη οπτική γωνία...» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1995, σσ. 32-33).

«Σ' αυτήν την προσωπική οπτική γωνία ήταν τότε που αβίαστα κατέφυγα. Τι θα μπορούσα να γράψω που να ήταν κάτι το προσωπικό και ταυτόχρονα θα μπορούσε να έχει απήχηση στο παιδί; Έτσι ήταν που θυμήθηκα τη συνταρακτική είδηση κάποιου κυριακάτικου πρωινού, που φαίνεται ότι είχε απήχηση ακόμα μέσα μου, έστω κι αν είχαν περάσει 14 ολόκληρα χρόνια... Ποια ήταν η συνταρακτική αυτή είδηση σε ένα μικρό απομονωμένο χωριό, τη Λημνιά της Καβάλας, όπου έκανα τα πρώτα διδακτικά κι αβέβαια βήματα; Το παρολίγο πνίξιμο ενός αλόγου... Όπως είχε μπερδευτεί το σχοινί γύρω από το λαιμό του, μόλις και το πρόλαβαν. Όλο καμάρι το έφεραν οι δυο τρεις νεαροί ανάμεσα από φιλικές ιαχές και χαμόγελα. Δεν θυμόμουν, τώρα, ύστερα από τόσα χρόνια, το χρώμα του αλόγου μα είχα την εντύπωση ότι ήταν άσπρο... Κι έτσι κάθισα και εξιστόρησα, με κάποια παραλλαγή, το περιστατικό, αλλά και με κάποια, θα 'λεγα, χρηστομάθεια...» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1995, σ. 33).

Αναμφισβήτητα, μπορούμε να παρατηρήσουμε πόσο σημαντικά θεωρούνταν τα προσωπικά βιώματα για τον Ι. Δ. Ιωαννίδη, ακόμη και από τα πρώτα του συγγραφικά βήματα. Συνεχίζοντας την ομιλία του, παραδέχεται πως η πρώτη έκδοση του άσπρου αλόγου χαρακτηριζόταν από έντονα στοιχεία χρηστομάθειας. Παρ' όλα αυτά, το βιβλίο του είχε μεγάλη απήχηση στο παιδικό κοινό και ο ίδιος το απέδωσε στο ότι το πνεύμα της χρηστομάθειας ήταν κάτι φυσικό για την εποχή εκείνη. Όμως, ένα απρόσμενο γεγονός οδήγησε τη συγγραφική πορεία του σε μια διαφορετική ρότα. Δέκα χρόνια μετά, υπήρξε έντονη αρνητική κριτική του εν λόγω έργου του συγγραφέως από μια παιδοψυχολόγο: «[...] Από αυτήν την αυστηρή επέμβαση της εκπαιδευτικού-παιδοψυχολόγου και συμβούλου τότε του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, Καλλιόπης Μουστάκα-Αετοπούλου –άλλη ιστορία το πώς ξεκίνησε η αρχικά αρνητική γνωριμία- κατανόησα γιατί ο διδακτισμός ήταν ένα σοβαρό μειονέκτημα στο παιδικό διήγημα. Και ξαναγράφοντας το Άσπρο άλογο, όλη τη συλλογή διηγημάτων από την αρχή, μπορεί να το άφησα το βιβλίο μισό, ωστόσο, το είδα πεζογραφικά να καλπάζει ανάλαφρα...» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1995, σ. 33).

Κατανοούμε, λοιπόν, πόσο σημαντική υπήρξε η αρνητική αυτή η κριτική για τον συγγραφέα, ώστε να ξεφύγει από το οτιδήποτε διδακτικό, πράγμα που αποτυπώνεται σε ολόκληρο το μετέπειτα έργο του, όπως και θα δούμε παρακάτω. Δυστυχώς, η πρώτη έκδοση του βιβλίου δε σώζεται μέχρι σήμερα, η οποία αδιαμφισβήτητα θα μας βοηθούσε στην περαιτέρω ανάλυση και σύγκριση του περιεχομένου και των δύο βιβλίων. Θα μπορούσαμε, όμως, να υποστηρίξουμε πως οποιαδήποτε διδακτική μορφή που διάνθιζε το πρώτο βιβλίο, υπήρξε απόλυτα δικαιολογημένη, λόγω της εποχής συγγραφής του. Άλλωστε, όπως ακριβώς παρατέθηκε και στο εισαγωγικό μέρος, η στροφή της παιδικής λογοτεχνίας σε θέματα, πέραν του διδακτισμού, πραγματοποιήθηκε βαθμιαία από το 1970 και έπειτα, ενώ ανάμεσα στους συγγραφείς που ξεχώρισαν με τη συμβολή τους στην αλλαγή αυτή, υπήρξε και ο ίδιος ο Ι. Δ. Ιωαννίδης.

Αξίζει να αναφερθούμε σύντομα και στο επιστολικό αφήγημα του βιβλίου αυτού με τίτλο «Ένα γράμμα στον αστροναύτη». Σε αυτό, λοιπόν, παρακολουθεί κανείς έναν πρωτοπρόσωπο παιδί - αφηγητή, που είναι και ο αποστολέας ενός γράμματος προς έναν αστροναύτη. Η πλοκή των γεγονότων σε αυτό έχει μικρότερη σημασία, ενώ αναδεικνύονται κυρίως τα συναισθήματα (Ακριτόπουλος & Βλάχου, 2013, σ. 339). Η σημασία του συγκεκριμένου διηγήματος, αναδεικνύεται στο γεγονός ότι αναφέρεται για ακόμη μια φορά σε ένα από τα προσωπικά βιώματα του συγγραφέα: *«Το περιστατικό που αναφέρεται στο «Ένα γράμμα στον αστροναύτη» (ανθολογημένο στο αναγνωστικό της ΣΤ΄ Δημοτικού), το ότι δηλαδή ένα μικρό παιδί ρωτά το δοξασμένο αστροναύτη αν φοβήθηκε όταν εκτοξεύθηκε στη Σελήνη, είναι πέρα για πέρα αληθινό. Έτυχε να βρεθώ το 1963, μάρτυρας στη σκηνή. Ένα μικρό παιδί σε μια μεγάλη αίθουσα διαλέξεων στην Ουάσινγκτον, ρωτούσε τον Τζων Γκλεν, υπό το ξέσπασμα του γέλιου των μεγάλων, αν φοβήθηκε... Κι εκείνος θεωρώντας την ερώτηση του παιδιού από τις πιο δύσκολες και σοβαρές ερωτήσεις που είχε δεχτεί, ομολόγησε τους φόβους του. Κάθε φορά που τυχαίνει να βρεθώ στην τάξη ενός σχολείου συζητώ με τα παιδιά πάνω σ' αυτό το περιστατικό της ερώτησης του παιδιού στον αστροναύτη. Τα ρωτώ και για τους δικούς τους φόβους... Αν παρατηρήσω κάποια δυσκολία στο να εκφραστούν φανερά, ζητώ να μου τους καταγράψουν επώνυμα ή ακόμα κι ανώνυμα, εφόσον το προτιμούν, σε ένα*

κομμάτι χαρτί. Κι έτσι βλέπω πόσο σχετικοί με τα βιώματά τους είναι αυτοί οι ανομολόγητοι φόβοι» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1988, σσ. 277-278).

Η βαθιά κατανόηση και ο σεβασμός του συγγραφέα για τον παιδικό ψυχισμό, θα λέγαμε πως αποτυπώνεται σε αυτές τις λίγες σειρές. Ο Ι. Δ. Ιωαννίδης, όχι μόνο παραθέτει ένα γεγονός το οποίο συνέβη πέντε χρόνια πριν από την έκδοση του πρώτου του βιβλίου για παιδιά, αλλά και χρόνια αργότερα, όταν ο ίδιος πια εργάζεται ως δάσκαλος, το χρησιμοποιεί ώστε να ανιχνεύσει τα συναισθήματα των μαθητών του. Είναι αναμφισβήτητα πολύ σημαντικό για έναν δάσκαλο, να δίνει ιδιαίτερη σημασία στα προσωπικά βιώματα και τους φόβους των μαθητών του. Στο αφήγημα αυτό, ο συγγραφέας μπαίνει στη θέση του μικρού παιδιού και μιλά στον αστροναύτη σαν να είναι και ο ίδιος παιδί· με όλους τους φόβους, τις αμφιβολίες και τις ανασφάλειες που διακατέχουν μια παιδική ψυχή. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε, πως το διήγημα αυτό αποτελεί μια είδους κάθαρση και μια αναγνώριση για τον μικρό Έλληνα αναγνώστη, μα το ίδιο συμβαίνει και για το ίδιο το παιδί στην Ουάσινγκτον, που κατάφερε να θέσει στον αστροναύτη μια τόσο μικρή αλλά συνάμα και τόσο καίρια και ουσιαστική ερώτηση.

6.2. Το χρυσαφένιο τόξο

Το *Χρυσαφένιο τόξο*, αποτελεί το δεύτερο σε σειρά βιβλίο του συγγραφέα, το οποίο και ο ίδιος αφιερώνει στην κόρη του, Λητώ. Το μυθιστόρημα αυτό, αποτελεί το πρώτο που υπέβαλε ο Ιωαννίδης στο διαγωνισμό της Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς, με το οποίο και έλαβε έπαινο το 1968 στην κατηγορία με θέμα ελεύθερο (*Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά*, 1978, σ. 38). Το πρώτο εκδοτικό φως, όμως, θα το δει το 1975, χρονολογία η οποία υπήρξε και σταθμός στη συγγραφική πορεία του συγγραφέα.

Το αφήγημα ακολουθεί τη ζωή ενός δωδεκάχρονου παιδιού, του Αντρέα, ο οποίος ξεκινά, με τη βοήθεια της θείας του Ελευθερίας, να αλληλογραφεί μέσω ενός παιδικού περιοδικού με παιδιά που ζουν σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας, χρησιμοποιώντας παράλληλα ψευδώνυμα.

Ο Αντρέας, ή αλλιώς, Ασημένιο Βέλος, βρίσκεται ξαφνικά με σπασμένο πόδι και η μόνη του παρηγοριά είναι αυτή η αλληλογραφία που τον φέρνει κοντά με ιστορίες, μνημεία και μέρη της πατρίδας του. Έτσι, σταδιακά και μέσα από τα γράμματά τους, γνωρίζει τη Σταγόνα του Άραχθου, την Ελένη από την Άρτα, το Ροδόφυλλο, που αργότερα θα μας αποκαλυφθεί το όνομά του, από την Κομοτηνή, τον Γαλάζιο Αετό ή Λευτέρη από την Κρήτη, τη Γαζία, δηλαδή την Ελπίδα από την Τήνο, αλλά και το Άγαλμα της Ελευθερίας, την Αθανασία που ζει σε κάποιο ίδρυμα της Ελλάδας. Η χρήση ψευδωνύμων, αναμφισβήτητα παραπέμπει και σε πολλά παιδικά περιοδικά της εποχής εκείνης αλλά και προγενέστερα, όπως είναι *Η Διάπλασις των Παίδων*, καθώς με αυτόν τον τρόπο αλληλογραφούσαν τα παιδιά-αναγνώστες που ήταν συνδρομητές σ' αυτά.

Ο συγγραφέας πληροφορεί τον αναγνώστη του για τα διάφορα αυτά μέρη, χωρίς όμως να προκύπτει από αυτό κάποιου είδους διδακτισμός. Οι πληροφορίες διατρέχουν το κείμενο αβίαστα και γίνονται ένα με την ιστορία, η οποία ακολουθεί μια ομαλή πορεία: *«Η Σταγόνα του Άραχθου, ως πούμε, στην πραγματικότητα λεγόταν Ελένη. Ήταν από την Άρτα. Στο πρώτο της γράμμα απόφυγε να μιλήσει για τον εαυτό της. Μίλησε για την πόλη της και φυσικά για το περίφημο Γιοφύρι της*

Άρτας. Πόσα ηλιοβασιλέματα δεν είχε αγναντέψει από το πέτρινο γιοφύρι και πόσα πρωινά δεν το 'χε δει από μακριά ν' αστραφτοκοπά στον πρωινό ήλιο!» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1988, σσ. 15-16). Παρατηρούμε πως ο συγγραφέας χρησιμοποιεί συμβολισμούς, καθώς το ψευδώνυμο της Ελένης παραπέμπει στον Άραχθο ποταμό που διαρρέει το Νομό της Άρτας. Αυτοί οι συμβολισμοί, ίσως να μη γίνονται τόσο αντιληπτοί από ένα παιδί όσο από έναν ενήλικο αναγνώστη, παρ' όλα αυτά, αυτό δε σημαίνει πως δεν προετοιμάζουν το έδαφος για μια περαιτέρω προσωπική εξερεύνηση.

Η ιστορία σιγά - σιγά αρχίζει να παίρνει διαφορετική τροπή, καθώς την εμφάνισή του κάνει και το Χρυσάφενιο Τόξο. Τα γράμματα του καλύπτονται από ένα πέπλο μυστηρίου, καθώς ο αποστολέας δε θέλει ν' αποκαλύψει στοιχεία για τον εαυτό του, ενώ ταυτόχρονα υπογράφει είτε ως Άρτεμη Γαλήρη είτε ως Απόλλων Λάμπας, παραξενεύοντας, με αυτόν τον τρόπο τον Αντρέα. Ο αφηγητής παρατείνει για αρκετές ακόμα σελίδες το μυστήριο και επικεντρώνεται στη γνωριμία του Αντρέα με κάποια από τα παιδιά της αλληλογραφίας.

Η πρώτη γνωριμία με τον Γαλάζιο Αετό, πραγματοποιείται στη Θεσσαλονίκη κι εδώ για πρώτη φορά προσδιορίζεται ο χώρος, καθώς μαθαίνουμε τον τόπο κατοικίας του Αντρέα. Μαζί με τον Γαλάζιο Αετό και τον πατέρα του, ο Αντρέας επισκέπτεται το Άγιο Όρος, όπου έχει μονάσει ο παππούς του Λευτέρη. Με το Άγαλμα της Ελευθερίας, ο ήρωάς μας δεν προλαβαίνει να συναντηθεί, καθώς η Αθανασία τον πληροφορεί με γράμμα της για το επικείμενο ταξίδι της στην Αμερική, καθώς κάποιος μακρινός συγγενής της, θέλησε να την υιοθετήσει: «*Ασημένιο Βέλος, ποιο Τόξο με πάει τόσο μακριά; Στη γέφυρα της Χρυσής Πύλης! Περίεργο δεν ακούγεται; Θα δω, άραγε, το πραγματικό Άγαλμα της Ελευθερίας; Θα κοιτάζω από το παράθυρο. Ίσως προλάβω να το δω. Για να μη μιλώ με γρίφους: Αύριο φεύγω αεροπορικώς για τον Άγιο Φραγκίσκο... [...] Μου φαίνεται σαν ψέμα. Ένας μακρινός συγγενής μου ζήτησε να με υιοθετήσει. Ετοίμασε τα χαρτιά και ήρθε να με πάρει. Γράψε και στους άλλους ότι φεύγω. Θα γράψω σ' όλους από το Νέο Κόσμο» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1988, σσ. 65-66). Για ακόμη μια φορά ο Ιωαννίδης χρησιμοποιεί συμβολισμούς· η γέφυρα της Χρυσής Πύλης (The Golden Gate Bridge του Σαν Φρανσίσκο), η αναφορά στο Νέο Κόσμο, αλλά και το Άγαλμα της Ελευθερίας, όλα*

αναφέρονται στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Ακόμα και το ψευδώνυμο της Αθανασίας, το Άγαλμα της Ελευθερίας, εκτός του γεγονότος ότι προοικονομεί το ταξίδι της για την Αμερική, ταυτόχρονα λειτουργεί και ως ένα σύμβολο ελευθερίας του κοριτσιού από το ίδρυμα στο οποίο ζούσε. Συν τοις άλλοις, εδώ διαφαίνεται και το βιωματικό στοιχείο, καθώς ο συγγραφέας έχει ζήσει για χρόνια στην Αμερική και αυτό γίνεται φανερό ακόμη περισσότερο από προηγούμενες σελίδες, όπου ο ίδιος περιγράφει ακόμη και το εσωτερικό του Αγάλματος της Ελευθερίας, μέσα από τα λόγια της θείας του Αντρέα.

Με τη Σταγόνα του Άραχθου, ο Αντρέας συναντιέται υπό περίεργες συνθήκες, καθώς κατά την επίσκεψή της στη Θεσσαλονίκη για τη Διεθνή Έκθεση, τη χτυπά ένα αυτοκίνητο. Ο Αντρέας σπεύδει να την επισκεφθεί στο νοσοκομείο και μαθαίνει πως θα γίνει καλά χάρη στην μετάγγιση αίματος που της έχει γίνει. Στο σημείο, όμως, αυτό, ο αφηγητής διακόπτει την καθιερωμένη πορεία της γνωριμίας του ήρωα με τα παιδιά της αλληλογραφίας και τοποθετεί τον Αντρέα σε κάποιο άλλο σκηνικό. Η μητέρα του τον πληροφορεί πως ο συμμαθητής του, Πέτρος, έχει αναμειχθεί σε μια υπόθεση αρχαιοκαπηλίας κι έτσι ο Αντρέας ταξιδεύει ως την Αλεξανδρούπολη για να συμπαρασταθεί στο φίλο του, ο οποίος και τελικά αθώνεται, χάρη στην ομολογία του άλλου συμμαθητή τους που τον έμπλεξε εξ' αρχής σε αυτήν την υπόθεση.

Στο γυρισμό του από την Αλεξανδρούπολη, ο Αντρέας αποφασίζει να επισκεφθεί την Κομοτηνή ώστε να γνωρίσει το Ροδόφυλλο κι εκεί μαθαίνει πως το πραγματικό του όνομα είναι Αλή-Εμί. Την πληροφορία αυτή, όμως, του τη δίνει ο Νίκος, φίλος του Αλή-Εμί, στη διεύθυνση του οποίου έρχονταν τα γράμματα του Αντρέα, μιας και το Ροδόφυλλο ντρεπόταν να του αποκαλύψει την πραγματική του ταυτότητα και καταγωγή. Παρ' όλα αυτά, ο Αντρέας επιμένει να συναντήσει τον Αλή-Εμί και οι δυο τους υπόσχονται πως θα κρατήσουν επαφή. Όσον αφορά τη Γαζία ή Ελπίδα, όπως ακριβώς συνέβη και με την Αθανασία, ο πρωταγωνιστής μας δε συναντιέται μαζί της. Την τύχη της μαθαίνει μόνο από τα γράμματά της, όπου η ίδια του εξηγεί πως αποφάσισε να κάνει την επανάστασή της, καθώς ένιωθε πως όλη της η ζωή ήταν γεμάτη απαγορεύσεις από την πλευρά των γονιών της. Του διηγείται, λοιπόν, την απόφαση της να περιπλανηθεί μόνη της στα νερά της Τήνου

μ' ένα караβάκι, με απώτερο σκοπό να ανησυχήσει τους δικούς της. Ο κίνδυνος όμως που διέτρεξε, την έκανε να σκεφτεί διαφορετικά και το ίδιο συνέβη και με τους γονείς της κι έτσι η ζωή της άλλαξε ριζικά.

Φτάνοντας στις τελευταίες σελίδες του βιβλίου, μαθαίνουμε σταδιακά την πραγματική ταυτότητα και του Χρυσαφένιου Τόξου. Η αποκάλυψη γίνεται στην Αθήνα, όπου ο Αντρέας βρίσκεται σε σχολική εκδρομή. Εκεί, λοιπόν, θα μάθει πως το ψευδώνυμο αυτό μοιράζονται, ουσιαστικά, δύο άτομα. Ο ήρωάς μας θα γνωρίσει αρχικά την Άρτεμη Γαλήρη, δασκάλα μουσικής του Απόλλωνα. Για ακόμη μία φορά ο συγγραφέας δεν μας αποκαλύπτει την ταυτότητα του παιδιού, παρά μόνο στις τελευταίες σελίδες του βιβλίου. Έτσι, λοιπόν, μαζί με τον Αντρέα, μαθαίνουμε πως ο Απόλλωνας μεγάλωσε χωρίς την αίσθηση της όρασης. Αυτό τον έκανε να νιώθει μόνος και ανασφαλής, κάτι το οποίο προσπάθησε να διορθώσει η δασκάλα του, ξεκινώντας την αλληλογραφία με τον Αντρέα. Η ιστορία τελειώνει αισιόδοξα, με τον Αντρέα να νιώθει μια βαθιά ικανοποίηση και ψυχική ανάταση για όλα τα πρόσωπα που κατάφερε να γνωρίσει, όλους τους τόπους που επισκέφθηκε αλλά και για όσα κατάφερε να ζήσει, σε ένα τόσο μικρό χρονικό διάστημα: *«Βλέπει έξω από το παράθυρο το τοπίο να φεύγει, να τρέχει καλπάζοντας. Έτσι, τουλάχιστον, του φαινόταν. Και τα πρόσωπα που αγάπησε να συνομιλούν μέσα του. Η Γαζία πεισματωμένη κι ασυγκράτητη, έτοιμη για αγώνα. Κάτι του έλεγε μέσα του πως μια μέρα θα αντάμωναν και θα αγωνίζονταν για το δίκιο μαζί. Κι η Σταγόνα του Άραχθου στο γεφύρι της Άρτας. Η Αθανασία στη Γέφυρα της Χρυσής Πύλης και το Ροδόφυλλο στην ξύλινη γέφυρα της Κομοτηνής. Άλλη σύμπτωση κι αυτή! Τρεις γέφυρες σε σχέση με τρία διαφορετικά πρόσωπα. Κι ύστερα ο Λευτέρης, ο Γαλάζιος Αετός και το Χρυσαφένιο Τόξο, το δισυπόστατο... Φυσικά κι η θεία Ελευθερία [...] οι γονείς του, που τώρα τον καταλάβαιναν και τους καταλάβαινε [...]»* (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1988, σ. 168). Όλες οι συγκρούσεις και η εσωτερική πάλη του Αντρέα έχουν υποχωρήσει και μαζί με τη δική του κάθαρση, επέρχεται και η κάθαρση του μικρού αναγνώστη, ο οποίος βρίσκει κομμάτια του εαυτού του στα πρόσωπα των παιδιών της ιστορίας.

Το *Χρυσαφένιο Τόξο*, δικαίως και κατατάσσεται στην κατηγορία του κοινωνικού μυθιστορήματος. Ο Χάρης Σακελλαρίου, προσθέτοντας και μία ακόμη

διάσταση, το τοποθετεί και σε αυτήν του εγκυκλοπαιδικού και επιστημονικού παιδικού βιβλίου (Σακελλαρίου, 1996, σ. 322). Η ταξινόμηση, όμως, αυτή, σε καμία περίπτωση δεν το υποβαθμίζει και δεν το κατατάσσει στα βιβλία γνώσεων τα οποία –τουλάχιστον για τα δεδομένα της εποχής- χαρακτηρίζει συχνά ένας στείρος διδακτισμός. Αντιθέτως, ο ίδιος στη συνέχεια υποστηρίζει πως, γενικότερα θεωρείται δύσκολο για έναν συγγραφέα για παιδιά, να γράψει ένα κείμενο που θα έχει κάποια επιστημονική υφή, καθώς θα πρέπει να λάβει υπ' όψιν του τις εμπειρίες και τις πνευματικές τους υποδομές. Το καθετί που απευθύνεται σε αυτά πρέπει να είναι απλό, εποπτικό, συγκεκριμένο, στηριγμένο στις ατομικές του καθενός εμπειρίες και δυνατότητες δεκτικότητας. Κι ακόμα, πρέπει να είναι δοσμένο με τρόπο ευχάριστο και διασκεδαστικό κι όχι ψυχρό και καλουπωμένο στις αυστηρές επιστημονικές προδιαγραφές και απαιτήσεις (Σακελλαρίου, 1996, σ. 320). Το κείμενο του Ι. Δ. Ιωαννίδη αποτελεί ένα από αυτά τα παραδείγματα, καθώς ο συγγραφέας δε στοχεύει άμεσα στη μετάδοση γνώσεων. Μπορεί η ιστορία να βασίζεται σε πληροφορίες και μέρη της Ελλάδος, ωστόσο, αυτό που πρωτίστως ενδιαφέρει το συγγραφέα, είναι η πλοκή της ιστορίας και τα συναισθήματα των ηρώων αλλά και των αναγνωστών του.

Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, λοιπόν, έχουμε τη δυνατότητα να το κατατάξουμε και στην κατηγορία του κοινωνικού μυθιστορήματος. Διότι το κείμενο πραγματεύεται θέματα που αφορούν άμεσα την κοινωνία, τα οποία είναι διανθισμένα με ψήγματα μυθοπλασίας εντυπωμένα σε μια λογοτεχνική ατμόσφαιρα. Η αποτύπωση της παιδικής ηλικίας, οι φοβίες, τα πάθη, η αντίθεση με τον κόσμο των ενηλίκων, όλα αποτελούν θέματα βγαλμένα από τη ζωή. Ακόμη και θέματα που αφορούν άτομα με ειδικές ανάγκες, αλλά και άλλα όπως η αρχαιοκαπηλία, η παιδική εγκληματικότητα, η ορφάνια και η υιοθεσία, η διαπολιτισμικότητα, είναι στοιχεία τα οποία συνθέτουν το έργο αυτό με μια ιδιαίτερη μορφή ρεαλισμού. Όλα τα παιδιά έχουν κάτι να πουν από τη ζωή, τον τόπο, τα όνειρά τους και ενώνουν τη φωνή ή τη διαμαρτυρία σε κοινά θέματα της ηλικίας τους (Αναγνωστόπουλος, 1998, σ. 137). Ο συγγραφέας δε φοβάται να μιλήσει ανοιχτά. Θεωρεί πως το παιδί πρέπει να γνωρίζει για όλα αυτά τα παραπάνω θέματα, καθώς αποτελούν κομμάτια της καθημερινότητάς του. Άλλωστε,

ας μην ξεχνούμε πως, όταν το έργο του αυτό υποβλήθηκε στο διαγωνισμό της Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς, ήταν μόνο το 1968 –εν τω μέσω της Δικτατορίας με όλες τις απαγορεύσεις της κατ’ ουσίαν λογοκρισίας. Εκεί που η λογοτεχνία σιγά – σιγά έκανε τα πρώτα της βήματα στην ριζική αλλαγή της θεματογραφίας, πριν καλά – καλά ακόμη εκδοθεί το έργο του το 1975, όπου και ξεκίνησε η ουσιαστική εξέλιξη της, εκεί ο Ι. Δ. Ιωαννίδης τόλμησε να θέσει στο επίκεντρο το παιδί και να το εντάξει σε αυτά που, έως τότε, θεωρούνταν αυστηρά θέματα του κόσμου των ενηλίκων.

6.3. *Τα τρία παιδιά*

Η ιστορία των τριών παιδιών τοποθετείται κατά την εποχή των βαλκανικών πολέμων στη Γευγελή. Η αφήγηση πραγματοποιείται ετεροδιηγητικά με έναν παντογνώστη αφηγητή, ο οποίος και μας περιγράφει στις πρώτες σελίδες την άφιξη του Σουλτάνου Μεχμέτ Ρεσάτ στον σιδηροδρομικό σταθμό της Γευγελής. Ο κύριος πρωταγωνιστής, ο Παύλος, είναι ένα εννιάχρονο αγόρι, το οποίο ζει εκεί με τους γονείς και τα δύο αδέρφια του. Ο συγγραφέας, πριν εμβαθύνει στη ροή και το σκοπό του έργου, φροντίζει να ενημερώσει τον αναγνώστη του για την κατάσταση που επικρατούσε την εποχή εκείνη: *«Φίλους πολλούς ο Παύλος δεν είχε [...] Ήταν μόνο ο Γιώργος καλός φίλος. Μ’ αυτόν μπορούσε να κουβεντιάσει, αλλά ο Γιώργος ήταν από αρχοντική οικογένεια. Κι ύστερα, από κείνη τη μέρα που πήγαν να μαζέψουν βατόμουρα και ξεχάστηκαν κι άργησαν να γυρίσουν, ο πατέρας του Γιώργου του απαγόρευσε να βγαίνει από το σπίτι. Είχαν τρομάξει, λέει, είχαν αναστατωθεί οι δικοί του. Νόμισαν ότι οι Βούλγαροι είχαν πιάσει το Γιώργο και τον έριξαν σ’ ένα πηγάδι [...] Στο μέρος του, στην κωμόπολή τους που τη λέγαν Γευγελή, υπήρχαν παιδιά κι από άλλες εθνικότητες· τουρκόπουλα, βουλγαρόπουλα, σερβόπουλα. Μα αυτά ζούσαν χωριστά και θα ‘λεγες πως δεν κατοικούσαν στον ίδιο τόπο. Καμιά φορά χαιρετιούνταν μα κανένας δεν εμπιστευόταν τον άλλο. Πού να φανταζόταν, που να ήξερε ο Παύλος εκείνη την ώρα τι προετοιμάζε ο «Υψηλότατος του Τρένου» για τον «Υψηλότατο του Δέντρου». Ίσως και να μην το*

προετοίμαζε από καιρό, ίσως να το σκέφτηκε την τελευταία στιγμή» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1996, σ. 18).

Με την περιγραφή αυτή, ο μικρός αναγνώστης έχει τη δυνατότητα να εγκλιματιστεί καλύτερα στο νόημα του κειμένου, καθώς η εποχή εκείνη αποτελεί κάτι το άγνωστο γι' αυτόν. Έτσι, λοιπόν, πληροφορούμαστε πως, εκτός του γεγονότος ότι υπήρχε διαφορά μεταξύ των παιδιών λόγω της κοινωνικής τάξης, καθώς ο Γιώργος προερχόταν από αρχοντική οικογένεια και αυτό δυσχέραινε τη φιλία μεταξύ των δύο παιδιών, υπήρχε και διαφορά ως προς την καταγωγή των παιδιών που ζούσαν στη Γευγελή. Τα λόγια των γονέων, που φοβήθηκαν πως το παιδί τους έχει ριχθεί στο πηγάδι από τους Βούλγαρους, φανερώνουν την κατάσταση η οποία επικρατούσε τότε και την έχθρα μεταξύ των λαών, καθώς, ακόμη κι αν μιλούσαν μεταξύ τους, δεν υπήρχε εμπιστοσύνη. Οι τελευταίες φράσεις του συγγραφέα, αποτελούν ένα είδος προοικονομίας γι' αυτό που θα συμβεί αργότερα από τον «Υψηλότατο του Τρένου», το Σουλτάνο, στον Παύλο, ή αλλιώς «Υψηλότατο του Δέντρου» όπως αποκάλεσε ο ίδιος τον εαυτό του, καθώς ανέβηκε σ' ένα δέντρο για να παρακολουθήσει την άφιξή του, να τον προϋπαντήσει.

Αυτό που προετοίμαζε ο Σουλτάνος, ήταν ότι αποφάσισε να στείλει ένα παιδί από κάθε Κοινότητα να σπουδάσει στην Κωνσταντινούπολη με δικά του έξοδα. Η ελληνική κοινότητα και κυρίως οι οικογένειες των ανώτερων κοινωνικών τάξεων, όπως τον πληροφόρησε ο πατέρας του, δεν ήθελαν να στείλουν κάποιο από τα δικά τους παιδιά, οπότε στράφηκαν στον πατέρα του Παύλου. Ο ήρωάς μας αποφασίζει να πάει, διότι γοητεύεται από τα μεγάλα ταξίδια, αλλά κι επειδή ξέρει πως η οικογένειά του θα αποκτήσει έτσι κάποια χρήματα που θα της προσφέρουν τα απαραίτητα για να ζήσει. Είναι σημαντικό, στο σημείο αυτό, να σημειώσουμε, πως η επιλογή του Παύλου ήταν καθαρά δική του και πως δεν υπήρξε κάποια πίεση από τη μεριά του πατέρα του, πολύ περισσότερο εφόσον η μητέρα του δεν ήθελε να ξενιτευτεί ο γιος της. Η αναχώρηση, λοιπόν, των τριών παιδιών πραγματοποιείται μέσα από έναν επίσημο χαρακτήρα και από τις τρεις κοινότητες. Το τοπίο είναι χαρούμενο από τη μια πλευρά και συναισθηματικά φορτισμένο από την άλλη. Η αναχώρηση του Παύλου σφραγίζεται με το δώρο του φίλου του Γιώργου, ο οποίος του χαρίζει το ακριβό ρολόι του παππού του.

Το τρένο που παίρνει μακριά τον Παύλο, παίρνει και την υπόλοιπη συνέχεια της αφήγησης της ζωής του, καθώς δε γνωρίζουμε τι συμβαίνει στην Κωνσταντινούπολη. Το ενδιαφέρον του συγγραφέα στρέφεται, για λίγο αρχικά, στον Γιώργο και τη δική του καθημερινότητα. Μια μέρα, ο ίδιος πληροφορείται για την κήρυξη των βαλκανικών πολέμων και την επιστροφή του Παύλου κι εκεί το ενδιαφέρον μετατοπίζεται και πάλι σε αυτόν. Ο Παύλος, φτάνοντας στη Γευγελή, δεν αντιμετωπίζεται πια ως τιμώμενο πρόσωπο. Τα πράγματα έχουν αλλάξει, αλλά και ο ίδιος φαίνεται αλλαγμένος: *«Όταν τον ρωτούσαν πώς τα πέρασε, απαντούσε: «Καλά». Κι όταν τον ρωτούσαν πώς ήταν εκεί, απαντούσε ξανά λακωνικά: «Το ίδιο όπως κι εδώ, οι άνθρωποι παντού είναι ίδιοι» [...] Οι άλλοι άρχισαν να πιστεύουν ότι ο Παύλος κακόπαθε στα ξένα και δεν ήξερε πια τι του γινόταν»* (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1996, σσ. 41-42). Η αντιμετώπισή του ήταν διαφορετική ακόμη και στη σχέση με τον φίλο του: *«Δεν είναι πια καιρός για παιχνίδια, Γιώργο. Οι μέρες που περνάμε είναι κρίσιμες. Έχουμε σοβαρότερα πράγματα να κάνουμε. Περίμενε να πάω να σου φέρω και το ρολόι του παππού σου»* (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1996, σ. 42).

Ο λόγος της ξαφνικής αλλαγής του Παύλου μας αποκαλύπτεται στις επόμενες σελίδες, όπου μαθαίνουμε πως τα τρία παιδιά πραγματοποιούν μυστικές συναντήσεις σε μια σπηλιά, έχοντας δημιουργήσει παράλληλα ένα είδος συμμαχίας: *«Τα τρία παιδιά, όταν βρέθηκαν μακριά από τον τόπο τους, ξαφνικά ένιωσαν πως κάτι τους ένωνε μ' έναν άρρηκτο δεσμό. Η Γευγελή. Η Γευγελή ήταν η δική τους πατρίδα. Εκεί γεννήθηκαν, εκεί έζησαν, τη Γευγελή γνώρισαν κι αγάπησαν σαν τόπο τους. Και τώρα, μακριά της, στα ξένα, ένιωθαν πως είχαν εξαφανιστεί οι διαφορές που τους χώριζαν. Η Γευγελή μιλούσε μέσα τους με τη δική της γλώσσα, τη γλώσσα της αγάπης και της νοσταλγίας. Κι έτσι, τα τρία παιδιά, μακριά της και για χάρη της, έγιναν τρεις αχώριστοι φίλοι* (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1996, σ. 44).

Η φιλία τους όμως θα δοκιμαστεί, καθώς, παρόλο που και οι τρεις νοιάζονται για την κατάσταση της κωμόπολής τους, ωστόσο ο καθένας τους έχει άλλους σκοπούς. Τα σχέδια του Παύλου και του Γιοβάν προδίδονται όταν, θέλοντας να ενημερώσουν ο καθένας το δικό του στρατό να έρθει για την απελευθέρωση της πόλης τους, πιάνονται στα χέρια. Η σκηνή αυτή περιγράφεται, θα λέγαμε, με κάποιο χιούμορ από τον Ιωαννίδη και συνάμα φανερώνει την παιδική ματιά: *«Μονομιás ο*

ένας διάβασε τη σκέψη του άλλου. Εκείνη την ώρα δεν ήταν οι δυο φίλοι που έβγαιναν φωτογραφία μέσα σε μια ζωγραφιστή καρδιά ή μιλούσαν για συναδέλφωση των λαών στη μουσική σπηλιά. Τώρα ήταν δυο εκπρόσωποι του έθνους του ο καθένας [...] Έβγαλαν και οι δυο από τη ζώνη τα μαχαίρια. Στην πραγματικότητα ήταν δυο μεγάλοι σουγιάδες [...] «-Δε γίνεται να παλέψουμε χωρίς μαχαίρια»; ρώτησε ο Παύλος. «-Γίνεται και παραγίνεται. Θα παλέψουμε κι όποιος νικήσει τον άλλο, θα τον δέσει και θα φύγει να ειδοποιήσει το στρατό του» [...] Τους πήρε, όμως, ακόμα λίγη ώρα να συμφωνήσουν πώς θα γίνει το δέσιμο» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1996, σσ. 49-50).

Με ιδιαίτερο χιούμορ και σοβαροφάνεια αποτυπώνεται η σκηνή αυτή από το συγγραφέα και ελαφρύνει, θα λέγαμε, μια τόσο βαριά ατμόσφαιρα για τον ανήλικο αναγνώστη. Η συνέχεια, βρίσκει το Παύλο με δεμένα χέρια, καθώς η απρόσμενη άφιξη του ξαδέλφου του Γιοβάν, τον έκανε να χάσει και να βρεθεί πικραμένος με το φίλο του. Η ζωή του όμως, εδώ, παίρνει μια απρόσμενη τροπή, καθώς οι δρόμοι του διασταυρώνονται με δύο ληστές οι οποίοι του φορτώνουν ένα σακί με λίρες, ώστε να το μεταφέρει ο ίδιος στην κρυψώνα τους και να μην κινήσει υποψίες. Ο Παύλος, αν και φοβάται πολύ για τη ζωή του, καταφέρνει να τους ξεφύγει και βρίσκεται να κουβαλά έναν μεγάλο θησαυρό. Εδώ, ακριβώς, ξεκινά η εσωτερική πάλη του ήρωα, καθώς από τη μια σκέφτεται τί θα κάνει με όλα αυτά τα χρήματα και αμέσως ξεχνά την απελευθέρωση της πατρίδας του, που πριν λίγο ήταν το μόνο που τον ενδιέφερε, και από την άλλη νιώθει τύψεις. Τελικά, τον κερδίζει η ηθική και αποφασίζει να τα επιστρέψει στον αρχικό τους κάτοχο. Ο κύριος Πέρδικας Ελευθέριος, ο οποίος είχε να πληρώσει με όλα αυτά τα λεφτά τους σηροτρόφους της περιοχής, ευγνωμονεί τον Παύλο και επιμένει να του κάνει ένα δώρο. Ο Παύλος σκέφτεται αμέσως τη λαχτάρα του πατέρα του ν' αποκτήσει μια άμαξα με ένα άλογο, γεγονός που τον κάνει ιδιαίτερα χαρούμενο και περήφανο για το γιο του.

Η μικρή αυτή παρεμβολή και αλλαγή της κανονικής πορείας της αφήγησης, λειτουργεί ως μια αποφόρτιση του κειμένου και, ως εκ τούτου, του αναγνώστη. Ο συγγραφέας τοποθετεί τον ήρωα σε μια άλλη κατάσταση, που δεν σχετίζεται άμεσα με τις πολεμικές διενέξεις που διενεργούνται τη δεδομένη στιγμή και την ολοκληρώνει αισιόδοξα και χαρούμενα. Στη συνέχεια, όμως, η ιστορία επανέρχεται

στην ομαλή της τροπή, καθώς ο Παύλος μαζί με τον Γιοβάν συναντιούνται στο σπίτι του Οσμάρ ώστε να τον αποχαιρετίσουν. Κι εδώ, βλέπουμε για ακόμη μια φορά, τη βαθιά φιλία των παιδιών, η οποία αμφιταλαντεύεται ανάμεσα στο μίσος των λαών τους και την αγάπη μεταξύ τους: *«Ήταν μια συνάντηση, θα' λεγες, ξεθυμασμένη. Μόνο όταν έφτασαν στο σημείο ν' ανανεώσουν τον όρκο πίστης στη φιλία τους, η ατμόσφαιρα φάνηκε να ξαναζεσταίνεται. Ο Οσμάρ μάλιστα πρότεινε και κάτι τολμηρό. Να έκοβαν, λέει, μ' ένα μαχαίρι λίγο το χέρι τους και να ένωναν το αίμα τους σαν σημάδι αιώνιας φιλίας. Αν το ίδιο πράγμα το 'χε προτείνει πριν λίγες μέρες στο χώρο της σπηλιάς, το πράγμα θα γινόταν όχι μόνο απλώς δεκτό αλλά και μ' ενθουσιασμό. Τώρα όμως, σ' αυτόν τον ανοιχτό χώρο, μ' έναν ορίζοντα που οδηγούσε ως πέρα στη Θεσσαλονίκη, το πράγμα φαινόταν δύσκολο, γινόταν απαράδεκτο. «-Αρκετό αίμα χύθηκε ως τώρα, είπε ο Παύλος αργά. Ας μη χύσουμε, ακόμα και στα ψεύτικα άλλο αίμα. Το αίμα χωρίζει πολλές φορές τους ανθρώπους, δεν τους ενώνει». Την τελευταία φράση την είχε διαβάσει κάπου» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1996, σσ. 89-90).*

Η είδηση για την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης στις 26 Οκτωβρίου του 1912, χαροποίησε ιδιαίτερα τον Παύλο, ο οποίος και βρέθηκε να γιορτάζει στο σπίτι του φίλου του Γιώργου, μαζί με τον γνωστό εύζωνο Μιλτιάδη Λιδωρίκη, φίλο του πατέρα του. Τα πράγματα όμως πήραν διαφορετική τροπή, όταν αποφασίστηκε πως η Γευγελή θα ανήκε πια στη Σερβία. Ο πατέρας του Παύλου δεν άντεξε τέτοιο κακό και αποφάσισε να φύγουν όλοι μαζί για τη Θεσσαλονίκη. Ο ήρωάς μας, αποχαιρετά το φίλο του, Γιοβάν και του ζητά να χαιρετήσει εκ μέρους του και το Γιώργο, καθώς ο ίδιος δεν προλαβαίνει. Έτσι, η υπόλοιπη εξέλιξη της ιστορίας βασίζεται στα δύο αυτά παιδιά, τον Γιοβάν και τον Γιώργο, που, αν και τους χώριζαν τόσα πολλά, στο τέλος έγιναν φίλοι. Αυτό συνέβη κατά το ξέσπασμα του δεύτερου βαλκανικού πολέμου, όπου ο Γιοβάν πρότεινε στο Γιώργο και την οικογένειά του να μείνουν στο σπίτι τους, μέχρι να περάσει ο κίνδυνος.

Με τη νίκη του Βουλγαρικού στρατού, η ζωή του Γιώργου και της οικογένειάς του κινδύνεψε πολλές φορές, έστω κι αν ο πατέρας του Γιοβάν προσπάθησε με τη φιλοξενία του, να το αποτρέψει. Όταν τα ελληνικά στρατεύματα μπήκαν στη Γευγελή, ήταν πια χρέος του πατέρα του Γιώργου να βοηθήσει τον Γιοβάν και την

οικογένειά του. Από τη χαρά του, όμως, ξέχασε να περάσει από το σπίτι τους κι έτσι αργότερα έμαθε πως ο πατέρας του Γιοβάν πιάστηκε αιχμάλωτος και στάλθηκε μακριά. Αυτό, είχε ως αποτέλεσμα να δοκιμαστεί και η φιλία μεταξύ των δύο παιδιών. Μετά το τέλος του δεύτερου βαλκανικού πολέμου, η Συνθήκη του Βουκουρεστίου όρισε πως η Γευγελή θα ανήκε, εν τέλει, στους Σέρβους. Ο Γιώργος και η οικογένειά του αποφάσισαν να φύγουν για τη Θεσσαλονίκη και, προς ανακούφιση του πατέρα του Γιώργου που δεν σταμάτησε ποτέ να τον ψάχνει, ο πατέρας του Γιοβάν γύρισε και πάλι σπίτι του.

Το βιβλίο τελειώνει αισιόδοξα, με τα δύο παιδιά να αποχαιρετιούνται και ο Γιώργος να ζητά συγγνώμη από τον Γιοβάν για τη μεγάλη στεναχώρια που πέρασε ο ίδιος και η οικογένεια του, αλλά και για τον τρόπο που του είχε φερθεί κάποτε, όταν σε μια συνάντηση στο σπίτι του, ο Γιώργος αναγκάστηκε να τον διώξει, διότι κάποια παιδιά είχαν ταραχθεί με την παρουσία του μικρού βουλγαρόπουλου. Έτσι, η φιλία των δύο παιδιών, σφραγίζεται με τα λόγια του ίδιου του Γιοβάν: *«Σ' ευχαριστώ που ήρθες και μου τα είπες όλα αυτά. Σε νόμιζα αλλιώςτικο. Τώρα σε βλέπω καλύτερα. Είχε δίκιο ο Παύλος να σε θεωρεί φίλο και να θέλει το καλό σου. Περρασμένα, ξεχασμένα, που λένε. Ό,τι πικρό είπαμε ή ό,τι κακό κάναμε, ας το πάρει ο άνεμος κι ας το πάει μακριά, να το σκορπίσει στα πέρατα. Ό,τι καλό είπαμε κι ό,τι καλό νιώσαμε, ας μείνει βαθιά μέσα μας [...]*» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1996, σ. 154).

Όπως ακριβώς παρατέθηκε και παραπάνω, στο κεφάλαιο «Το βίωμα και η αυτοβιογραφία», το βιβλίο *Τα τρία παιδιά* αίρει την αφορμή συγγραφής του σε ένα βιωματικό γεγονός του ποιητή Γ. Θ. Βαφόπουλου. Ο συγγραφέας, διαβάζοντάς το στο βιβλίο του ποιητή *Σελίδες Αυτοβιογραφίας* το 1970, σημαδεύτηκε από την απομάκρυνση τριών παιδιών από τον τόπο τους³. Η ιδέα της μυθιστορηματικής αποτύπωσης του βιώματος αυτού, άρχισε να ωριμάζει για τον Ιωαννίδη και έγινε πραγματικότητα οχτώ χρόνια μετά, με την προκήρυξη ενός διαγωνισμού της Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς. Στις τελευταίες σελίδες του βιβλίου, ως υστερόγραφο, ο ίδιος μας διηγείται την ιστορία της συγγραφής από την αρχή:

³ Βαφόπουλος, Γ. (1970). *Σελίδες αυτοβιογραφίας* (Τόμ. Α). Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.

«Πέρασαν χρόνια. Και ξαφνικά, λίγο πριν από το περυσινό καλοκαίρι, όταν διάβαζα σε κάποια εφημερίδα ότι ο διαγωνισμός της Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς ζητούσε το ιστορικό μυθιστόρημα να είναι εμπνευσμένο από την εποχή των βαλκανικών πολέμων, σκέφτηκα πως ήταν πια ώρα να δοκίμαζα να έγραφα για τα τρία παιδιά που ταξίδεψαν με το τρένο. Ταξίδεψα κι εγώ εξεπίτηδες στον τόπο που ξεκίνησαν για να δω από κοντά το τοπίο και να αναπλάσω με την φαντασία μου την ατμόσφαιρα της εποχής όσο κι αν με τις τόσες αλλαγές, αυτό ήταν κάτι το δύσκολο. Ύστερα, σαν τελείωσε το μυθιστόρημα, έμαθα ότι από παραδρομή της εφημερίδας είχε δημοσιευτεί ότι ο διαγωνισμός αφορούσε μόνο την εποχή των βαλκανικών πολέμων. Το σωστό ήταν: από οποιαδήποτε εποχή και μέχρι την εποχή των βαλκανικών πολέμων. Αν το 'ξερα αυτό, ίσως δεν θα παρακινιόμουν να γράψω το μυθιστόρημα. Θα έδινα στον εαυτό μου κι άλλη αναβολή. Μα, τώρα πια, «Τα τρία παιδιά» είχαν ταξιδέψει στο... χαρτί. Το αποτέλεσμα ήταν το βραβείο. Ένα βραβείο θα 'λεγα αναπάντεχο μια και δεν αφορούσε το ιστορικό μυθιστόρημα, αλλά το μυθιστόρημα εκείνο που θα μπορούσε να 'χει απήχηση και στα ελληνόπουλα του Νέου Κόσμου [...]» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1996, σσ. 156-157).

Το βραβείο αυτό απονέμεται στον Ιωαννίδη το 1978, ενώ η έκδοση του βιβλίου πραγματοποιείται δύο χρόνια μετά, το 1980. Από το κείμενο του βραβείου, όπως παρατίθεται από τον ίδιο τον συγγραφέα ένα απόσπασμα στις πρώτες σελίδες του βιβλίου, διαβάζουμε: «... Στη Μακεδονική γη κινούνται «Τα Τρία Παιδιά» σε μια καίρια και αποφασιστική στιγμή της Ιστορίας της. Έτσι η πλοκή και η δράση των ηρώων παίρνουν ταυτόχρονα και μιαν ιστορική σημασία ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα...» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1996, σ. 11). Τα τρία παιδιά, αποτελούν το πιο αντιπροσωπευτικό ιστορικό μυθιστόρημα του συγγραφέα. Σύμφωνα με τον Ηρακλή Καλλέργη, στο ιστορικό μυθιστόρημα, ο συγγραφέας έχει ως αντικειμενικό του σκοπό την αναδημιουργία μιας εποχής που δεν έζησε· επομένως τα πρόσωπα και τα γεγονότα δεν είναι αυτοσκοπός, αλλά τα μέσα για την επίτευξη του σκοπού (Καλλέργης, 1990, σ. 88). Ο Ι. Δ. Ιωαννίδης, ως μυθιστοριογράφος, παίρνοντας για αφετηρία ένα πραγματικό ιστορικό γεγονός, δεν περιορίζεται απλά στην περιγραφή του, αλλά ζωντανεύει με χαρακτηριστικές λεπτομέρειες όλο το πλαίσιο και την ατμόσφαιρα μέσα στην οποία ξετυλίχτηκε, έτσι που να μας δώσει εικόνες ζωής, που πυροδοτούν

το ιστορικό και ρομαντικό ρίγος και ξυπνούν μέσα μας το παρελθόν (Σακελλαρίου, 1982, σ. 168).

Σε αυτό, φυσικά, τον βοηθά και το ίδιο το βίωμα, μιας και όλα αυτά αποτελούν προσωπικές αναμνήσεις του ποιητή Γ. Θ. Βαφόπουλου και μέσα από την ιστορία, αλλά και σύμφωνα με τα λεγόμενα του συγγραφέα καταλαβαίνουμε ότι ο φίλος του Παύλου, Γιώργος, αναφέρεται στον ίδιο τον ποιητή: *«Τα τρία παιδιά που αναπλάθονται μυθιστορηματικά, φεύγουν με το τρένο σαν εχθροί. Μακριά από την ιδιαίτερή τους πατρίδα, γνωρίζονται και γίνονται φίλοι. Εκεί, ωστόσο, το βίωμα παύει να τα παρακολουθεί. Μου ήταν δύσκολο να ξέρω τη ζωή τους στην Κωνσταντινούπολη εκείνες τις μέρες. Γι' αυτό και το μυθιστόρημα σκόνταψε και παρέμεινε ατελείωτο. Και μόνο, μετά από χρόνια, όταν κάποιος διαγωνισμός της Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς ζητά κάποιο μυθιστόρημα που θα 'χει να κάνει και με την περίοδο των Βαλκανικών Πολέμων, τα τρία παιδιά ξανάρχονται στο προσκήνιο κι επιστρέφουν στην ιδιαίτερή τους πατρίδα. Ωστόσο, λείπει ξανά το βίωμα του περιγυρού. Κι όσο κι αν ανιχνεύτηκαν διάφορα βιβλία, όπως του Γεώργιου Μόδη κ.ά τίποτε δεν μπορούσε να δέσει σαν βίωμα με τον κόσμο των τριών παιδιών. Ώσπου, σαν από μηχανής θεός, ήρθε το τέταρτο παιδί με τον κόσμο της παιδικής ηλικίας του καταξιωμένου ποιητή, κι ύστερα από άδεια του ίδιου, δηλ. του Γ. Θ. Βαφόπουλου, το νέο αυθεντικό βίωμα έδωσε ώθηση και προέκταση στο μυθιστόρημα»* (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1988, σ. 275).

Παρατηρούμε για ακόμη μια φορά, πόσο σημαντικά θεωρούνται τα βιώματα για τη συγγραφή των έργων του Ι. Δ. Ιωαννίδη. Και όπως ακριβώς παραθέτει και ο ίδιος πιο πάνω, δεν τον ενδιέφερε τόσο η αποτύπωση των ιστορικών γεγονότων, παρά η αποτύπωση των συναισθημάτων της εποχής εκείνης. Επικεντρώθηκε στο βαθύτερο νόημα του κειμένου και όπως χαρακτηριστικά διατείνεται στο τέλος του υστερόγραφου του, σκοπός του είναι πως τα *Τρία παιδιά*, θα μεταφέρουν το μήνυμα της πίστης στον άνθρωπο και της αγάπης στην πατρίδα και στα παιδιά του Νέου Κόσμου (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1996, σ. 157).

Στο κείμενο αυτό, όμως, υπάρχουν πολύ πρώιμα για την εποχή συγγραφής ψήγματα μιας πολυπολιτισμικής αντίληψης που βασίζεται στη φιλία μεταξύ των

λαών, πέρα από πολιτικές αντιθέσεις. Όπως παρατέθηκε και στο εισαγωγικό μέρος, τα βιβλία της εποχής εκείνης που αναφέρονταν σε ιστορικά γεγονότα ήταν λιγοστά και κυρίως αποτελούσαν προϊόντα των εκάστοτε διαγωνισμών που αφορούσαν την παιδική λογοτεχνία. Ο Ι. Δ. Ιωαννίδης τόλμησε να θίξει ένα τόσο ευαίσθητο ιστορικό γεγονός που ξυπνά μνήμες από το παρελθόν, αποκαλύπτοντας ταυτόχρονα βαθιά κοινωνικά μηνύματα, χωρίς να στοχεύει σε περαιτέρω σκοπιμότητες. Αφορμή του υπήρξε μονάχα ένα πραγματικό βιωματικό γεγονός και το κίνητρό του η αγάπη για τη λογοτεχνία αλλά και ο σεβασμός προς την παιδική ψυχосύνθεση.

6.4. *Χωρίς κοτσάνι*

Σε αντίθεση με τα παραπάνω μυθιστορήματα και διηγήματα του συγγραφέα, στο μυθιστόρημά του *Χωρίς κοτσάνι*, συναντούμε έναν πρωτοπρόσωπο, παντογνώστη αφηγητή. Έτσι, εδώ την ιστορία μας αφηγείται η ηρωίδα του βιβλίου, η οποία και, λόγω της μετάθεσης του πατέρα της, αναγκάζεται να αλλάξει σχολείο. Ο νέος τόπος ονομάζεται Κρουονέρι και η πρωταγωνίστρια, με αφορμή την πρώτη μέρα της στο σχολείο, περιγράφει την παλιά της δασκάλα, την κυρία Ελπίδα, η οποία είχε μεγάλη απήχηση στη ζωή της: «[...] Δε ξέρω πώς νιώθουν τώρα τα παιδιά όταν πρωτοπάνε σχολείο, μα εγώ σκιαζόμουνα [...] Ίσως και να έφταιγε κι ο λόγος των μεγάλων. «Πρόσεξε, το σχολείο δεν είναι παίξε γέλασε. Εκεί θα σου στρώσουν τη γούνα». Μα εγώ δεν είχα γούνα. Γιατί το 'λεγαν; Σίγουρα κάτι άλλο θα εννοούσαν. Δεν είχα το θάρρος και τη διάθεση να ρωτήσω. Έτσι, όταν ήρθε η ώρα να πρωτοπάω σχολείο σκιαζόμουνα. Σκιαζόμουνα. Ήμουν όλο φως που έσβηγε και γινόταν σκοτάδι. Ωσπου μπήκε στην τάξη η δασκάλα και χαμογέλασε κι είπε: «Ίσαμε να γνωριστούμε καλύτερα, ας πούμε ένα τραγούδι...» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1984, σσ. 11-12).

Με χιούμορ και μια παιδική αθωότητα, ο Ι.Δ. Ιωαννίδης μας περιγράφει τους φόβους ενός παιδιού κατά την πρώτη μέρα του στο σχολείο. Μαζί με την ηρωίδα, μεταφερόμαστε κι εμείς οι ίδιοι στα πρώτα μας παιδικά χρόνια και ίσως και αυτός να είναι και ο σκοπός του ίδιου του συγγραφέα, μιας και πάντοτε στοχεύει στα προσωπικά βιώματα και την ταύτιση των αναγνωστών του με το κείμενο. Η

προσωπική ματιά και ιδιαίτερα η παιδική προσωπική ματιά, προσδίδει στο έργο αυτό έναν βέβαιο ρεαλισμό, μια κατάσταση όμοια με αυτή της πραγματικότητας.

Στις επόμενες σελίδες, γνωρίζουμε μέσα από τα μάτια της ηρωίδας, την καινούρια της δασκάλα, η οποία δε μοιάζει σε καμία περίπτωση με την κυρία Ελπίδα. Τα παιδιά, κάνοντας το λάθος να μην προλάβουν να σηκωθούν κατά την άφιξή της, έρχονται αντιμέτωπα με την οργή της: «[...] Και τότε, τι ήταν αυτό το πράγμα. Τι θυμός και τι καταιγίδα από στριγκλιές! «Έννοιά σας και θα σας μάθω εγώ· να μπαίνει η κυρία σας και να μη σηκωνόσαστε όρθιοι. Θα πεταγόσαστε σαν ελατήρια. Ξέρετε τι θα πει ελατήριο; Για να δούμε αν το ξέρετε...» Και δώστου να χτυπά τη χοντρή βέργα πάνω στη έδρα. Κάθε χτύπημα και μια προσταγή για το ελατήριο-σήκωμα» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1984, σ. 16).

Αν και η χρονολογία δεν μας αποκαλύπτεται στο κείμενο, η συμπεριφορά της δασκάλας, της κυρίας Έφης, και η χρήση βέργας μαρτυρούν ένα είδος διδασκαλίας που συνηθιζόταν περισσότερο στα παλαιότερα χρόνια, τα οποία και έχει ζήσει ο συγγραφέας. Επιπροσθέτως, κάτι το οποίο φανερώνει την εμμονή της δασκάλας με τη στείρα και ξερή γνώση, είναι η απέχθειά της για οτιδήποτε δημιουργικό: «Μεγάλη η αφοσίωση της κυρίας Έφης για το μάθημα της Γραμματικής και της Αριθμητικής. Περιορίζε ακόμα και τα Θρησκευτικά – τα τροπάρια ωστόσο τα έγγραφε ολόκληρα στον πίνακα, ακόμα κι αν τα είχε το βιβλίο για να τα «προβάλλει καλύτερα ο πίνακας στην οθόνη της ψυχής». Εκείνα ωστόσο που θυσιάζονταν, που σφάζονταν ολόκληρα ήταν τα τρία μαθήματα τα μη ιερά και ανόσια: Η Μουσική, η Χειροτεχνία και η Γυμναστική» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1984, σ. 23).

Μάταια προσπαθεί η Κατερίνα, η ηρωίδα μας, να δείξει την αγανάκτηση της στους γονείς της. Η μονοτονία στην τάξη συνεχίζεται και περιγράφεται, παρά την τραγική της κατάσταση, με ακόμη περισσότερο χιούμορ: «Αυτό ήταν. Το μάθημα ήταν μονότονο. Η ζωή μας μονότονη. Ο τόνος στην τάξη μας ήταν μονότονος. Γραμματική, Αριθμητική, Γυμναστική (μόνο στο σήκω - σήκω και κάτσε - κάτσε). [...] Κι ο κότσος της κυρίας Έφης μπουινιά με σηκωμένα τα πανιά... Το μόνο της καλό ότι έπαψε πια να χτυπά τη βέργα στην έδρα και να δίνει χαστούκια. Έφτανε ένα βλέμμα της αυστηρό και μια φωνή έντονη κι αυστηρή να επιβάλλει την τάξη. [...] Για τα

συνηθισμένα παραπτώματα δεν υπήρχε θέμα. Έφτανε και η κυρία Έφη. Για τα ασυνήθιστα, ας πούμε τσακωμός, το σπάσιμο ενός τζαμιού, ήταν το γραφείο. [...] Και, τότε, το λόγο είχε ο κύριος Διευθυντής, ο κύριος Σοροπιάδης. Ευγένιος Σοροπιάδης. Μόνο που τα χέρια του και η γλώσσα του δεν έσταζαν σορόπι, αλλά φαρμάκι, σκέτο φαρμάκι. [...] Έτσι, το γραφείο του κύριου Σοροπιάδη, κάποιος το ονόμασε «Σορόπι του Άδη». Καλύτερα στον Άδη παρά στο γραφείο του κύριου Σοροπιάδη...» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1984, σσ. 27-29).

Βλέπουμε πως το χιούμορ, καλύτερα η ειρωνεία, είναι διάχυτη και ο συγγραφέας, με αυτόν τον τρόπο, προσπαθεί να αποφορτίσει λίγο το κείμενο και τις σκληρές εικόνες που δημιουργούνται για μια παιδική ψυχή. Ας μην ξεχνούμε, πως το παρόν βιβλίο είναι γραμμένο το 1984. Τα παιδιά τότε δεν ήταν εξοικειωμένα με τέτοιου είδους συμπεριφορές στο σχολείο, άσχετα κι αν σίγουρα υπήρχαν κάποιες εξαιρέσεις. Η σωματική ποινή ήταν κάτι το βάναυσο και είχε ήδη καταργηθεί στα σχολεία, γι' αυτό και ο συγγραφέας δίνει μεν την εικόνα του τότε, αλλά δοσμένη με χιούμορ και σοβαροφάνεια.

Ο συγγραφέας μας δίνει ακόμη περισσότερες πληροφορίες για την εποχή εκείνη μέσα από τα λόγια της γιαγιάς Χαρίκλειας, την οποία γνωρίζει τυχαία η Κατερίνα γυρίζοντας στο σπίτι από το σχολείο. Φανερά αγανακτισμένη και μιας και δεν έχει να μιλήσει σε κανέναν, η ηρωίδα μας εκμυστηρεύεται τον πόνο της στη γιαγιά Χαρίκλεια. *«Με άκουσε με σοβαρότητα και προσοχή. Και το πιο παράξενο, στο τέλος, μου έδωσε και δίκιο. «Νόμιζα ότι ύστερα από τόσα χρόνια που πέρασαν, είπε, ότι τα πράγματα θα είχαν αλλάξει προς το καλύτερο... Κι εμείς στην πατρίδα είχαμε δασκάλους βάναυσους και κακούς, αλλά τότε δεν είχαν έρθει οι κακουχίες και ο πόλεμος για να τους κάνουν να καταλάβουν ότι δεν είναι παντοδύναμοι... [...] Μόνη σου δεν μπορείς να κάνεις τίποτε. Ίσα που θα θυμώνεις και θα αφανίζεις τον εαυτό σου. Γιατί δε συνεννοείσαι με τ' άλλα παιδιά να ενώσετε τους θυμούς σας και να δείτε τι θα κάνετε;»* (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1984, σ. 34).

Κι έτσι, λοιπόν, η Κατερίνα, μαζί με τη συμμαθήτριά της τη Σοφίτσα αλλά και τα υπόλοιπα παιδιά στην τάξη, σκέφτονται και αποφασίζουν να πάρουν την εκδίκησή τους από τη δασκάλα τους. Την τελική ιδέα τους τη δίνει ένα παραμύθι

που, μετά από πολλά παρακάλια των παιδιών, τους διηγείται η δασκάλα τους. Το παραμύθι αυτό μιλά για μία βασιλοπούλα η οποία θα γνώριζε το βασιλόπουλο της, το οποίο δεν θα είχε μιλιά μέχρι εκείνη να του προσφέρει νερό, από ένα τριαντάφυλλο που θα κρατούσε. Όταν μια μέρα εμφανίζεται κάποιος άντρας κρατώντας ένα άσπρο τριαντάφυλλο, η βασιλοπούλα, νομίζοντας πως αυτός είναι το βασιλόπουλό της, του προσφέρει νερό. Τότε αυτός θυμώνει και της πετά το τριαντάφυλλο, το οποίο της μιλά με ανθρώπινη μιλιά: *«Καλά να πάθεις, αφού δεν ήξερες ότι ένα τριαντάφυλλο χωρίς κοτσάνι σημαίνει πως δεν υπάρχει αγάπη»* (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1984, σ. 53). Κι έτσι, μόνο όταν η βασιλοπούλα συνάντησε το βασιλόπουλο που κρατούσε ένα τριαντάφυλλο με κοτσάνι, κατάλαβε και του έδωσε νερό να πιει.

Η ιστορία αυτή παραξενεύει τα παιδιά και ακόμη περισσότερο τα απογοητεύει, καθώς ακόμη και μετά από την απόφασή της να τους διηγηθεί ένα παραμύθι, η κυρία Έφη ξαναγυρνά και πάλι στη στείρα γνώση και το διδακτισμό. Έτσι, όλοι μαζί πια αποφασίζουν να της προσφέρουν ένα τριαντάφυλλο χωρίς κοτσάνι. *«Η κυρία Έφη το βλέπει και χλομιάζει. Μας κόβεται η μιλιά. Και τότε προσέχουμε ότι για πρώτη φορά έχει και απεριποίητα μαλλιά. [...] «-Γιατί»; Θαρρείς κι αυτό ήταν το σύνθημα που περίμεναν, για να προχωρήσει το σχέδιο, για να ειπωθούν όλα μια κι έξω από την ανάποδη και από την καλή, φανερά και ξάστερα και χωρίς... μασκαρέματα»* (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1984, σ. 60). Η απορία της κυρίας Έφης ακολουθείται από βαριά και άσχημα λόγια που έχουν να της πουν οι πικραμένοι της μαθητές. Και τα πράγματα γίνονται ακόμη χειρότερα, όταν η δασκάλα τους ξεσπά σε κλάματα και τους εκμυστηρεύεται το μυστικό της πως είναι βαριά άρρωστη και πως όλο αυτό ήταν το τελειωτικό χτύπημα για εκείνη.

Τα παιδιά νιώθουν άσχημα γι' αυτήν την κατάληξη και αμέσως σπεύδουν να ζητήσουν συγγνώμη για την συμπεριφορά τους, όμως εκπλήσσονται από την αντίδραση της κυρίας Έφης: *«[...] Δεν πειράζει. Καλό ήταν το μάθημα που μου δώσατε. Καλά κάνατε. Δεν ξέρατε γι' αυτό και δεν σας αδικώ. Ίσως μου χρειαζόταν αυτό το μάθημα. Καλά κάνατε και μου το δώσατε. Μπράβο σας, πως το σκεφτήκατε. Για σκέψου ζωντανή αναπαράσταση μιας σκηνής από ένα παραμύθι! (Στο σημείο αυτό κατάφερε να χαμογελάσει αχνά). [...] Έκανε σε σας και σε μένα καλό. Έκλαψα*

και ξεθύμανα και τώρα βλέπω ότι νιώθω καλύτερα. Μπράβο σας. Μου κάνατε καλό... Σας ευχαριστώ...» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1984, σ. 66).

Οι επόμενες μέρες στην τάξη κυλούν ευνοϊκά, μιας και η τακτική της κυρίας Έφης έχει αλλάξει. Μαζί όμως με την δασκάλα, αλλάζει και η ζωή της Κατερίνας, καθώς οι γονείς της αποφασίζουν πως θα πρέπει να μετακομίσουν πίσω στην παλιά τους πόλη τη Δροσοπηγή και πως η ίδια θα αποκτήσει ένα αδερφάκι. Αυτό, όμως, που χαροποιεί την ίδια περισσότερο, είναι ότι ανταμώνει ξανά με την παλιά της δασκάλα την κυρία Ελπίδα, χωρίς όμως να ξεχνά και την κυρία Έφη και τους συμμαθητές της.

Το βιβλίο αυτό του συγγραφέα αποτελεί κάτι το διαφορετικό σε σχέση με όσα έχει γράψει ως τώρα. Με συμβολισμούς, αλληγορίες αλλά και με χιούμορ, ο ίδιος καυτηριάζει, θα λέγαμε, τη σχέση δασκάλου- μαθητή την εποχή εκείνη. Όπως ακριβώς επισημαίνει και ο Μαλαφάντης, στο μυθιστόρημα αυτό παρουσιάζονται οι σχέσεις δασκάλου και μαθητών βασισμένες σε μια σύγχρονη παιδαγωγική ατμόσφαιρα ισοτιμίας, που διαμορφώνει μια σωστή και δίκαιη εκπαίδευση (Μαλαφάντης, 1999, σ. 138). Δεν θα είναι, ίσως, αμφισβητήσιμο, αν υποστηρίξουμε πως οι ιδέες που αποτυπώνονται στις σελίδες αυτού του βιβλίου ακολουθούσαν και την εκπαιδευτική πορεία του Ι. Δ. Ιωαννίδη. Άλλωστε, ο ίδιος το έχει αποδείξει πολλές φορές πως έδινε ιδιαίτερη σημασία και σεβασμό στα συναισθήματα, τα βιώματα και τις εμπειρίες των μαθητών του.

Σε αυτό το κείμενο, διακρίνουμε τον Ιωαννίδη ως έναν παιδαγωγό-οραματιστή, ο οποίος πλάθει τους μικρούς ήρωές του ως ενεργά και σθεναρά δραστήρια όντα του σχολικού περιβάλλοντος, που αντιδρούν στην αυταρχική εξουσία των δασκάλων. Στο βιβλίο του *Παιδαγωγική Ψυχολογία*, μάλιστα, ο Ι. Δ. Ιωαννίδης αφιερώνει ένα ολόκληρο κεφάλαιο στο ρόλο του δασκάλου και τα κίνητρα των μαθητών. Δίνει ιδιαίτερη έμφαση στο προσωπείο του δασκάλου το οποίο και επηρεάζει άμεσα τη συμπεριφορά των μαθητών: «Ο δάσκαλος που αποδέχεται τον εαυτό του, έστω κι αν δεν αποδέχεται πάντα τις πράξεις του, είναι σε θέση να τις αναπροσαρμόζει και να τις βελτιώνει. Κι ακόμα, περισσότερο, να βλέπει τον κόσμο με αντικειμενικότητα. Ο καλός δάσκαλος αποδέχεται στη συνέχεια

και τους μαθητές του. Η αποδοχή του αυτή όσο κι αν είναι αδιόρατη γίνεται ως δια μαγείας αντιληπτή και κάνει την επικοινωνία τους με το δάσκαλο όχι μόνο εύκολη και ευχάριστη αλλά και παρακινήτρια για αποτελεσματικότερη μάθηση και προσαρμογή γενικά» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1982, σ. 60).

Βλέπουμε, λοιπόν, πόσο σημαντικό είναι, σε αυτήν την περίπτωση, το γεγονός πως η συγγραφική του πορεία επηρεάστηκε άμεσα από τις σπουδές του στην Παιδαγωγική Ψυχολογία αλλά και την εμπειρία του ως δάσκαλος, καθώς όλο αυτό αποτυπώνεται και στα έργα του. Ο Ι. Δ. Ιωαννίδης με το βιβλίο του αυτό απεικονίζει μια άλλη οπτική του σχολικού περιβάλλοντος, την υποτιμημένη, έως τότε, παιδική. Γι' αυτό, άλλωστε, και ο ίδιος το αφιερώνει σε όλους εκείνους τους δασκάλους που τους αγαπούν οι μαθητές τους, τα παιδιά τους. Γιατί, αναμφισβήτητα, όλοι εκείνοι οι δάσκαλοι που είχαν και έχουν τη δυνατότητα να κατανοήσουν και να σεβαστούν σε βάθος ένα παιδί, αυτοί και μόνο αυτοί καταφέρνουν να αφήσουν το προσωπικό τους στίγμα στη ζωή του, αλλά και να κερδίσουν μια θέση στην ψυχή του.

6.5. Το κορίτσι με τις δυο μητέρες

Ένα νέο και συνάμα, θα λέγαμε, «ταμπού» για εκείνη την εποχή θέμα, παρουσιάζεται στο μυθιστόρημα *Το κορίτσι με τις δύο μητέρες*. Από τον τίτλο και μόνο, έχουμε τη δυνατότητα να καταλάβουμε το περιεχόμενό του, που παραπέμπει στο κοινωνικό θέμα της υιοθεσίας. Εκδίδεται το 1984, χρονιά που εκδίδεται και το βιβλίο του συγγραφέα *Χωρίς κοτσάνι* και σε αυτό το σημείο, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε το γεγονός ότι ο ίδιος ξεκινά να παρουσιάζει μέσα από το συγγραφικό του έργο θέματα παιδαγωγικής και ηθικής προέλευσης.

Η ιστορία ξεκινά χωρίς να τοποθετείται σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο, καθώς αυτό που ενδιαφέρει άμεσα τον αφηγητή είναι η πλοκή της ιστορίας, αλλά ταυτόχρονα και το νόημα που θα προσλάβει. Έτσι, από την αρχή ακόμα του μυθιστορήματος τοποθετούμαστε στο βασικό του θέμα, καθώς ο αναγνώστης αντιλαμβάνεται την αγωνία μιας γυναίκας που σύντομα θα χάσει το παιδί της: «[...] Πάει στο παράθυρο, τραβά λίγο την κουρτίνα και κοιτάζει προσεκτικά. Της φαίνεται

ότι κάποιος κοιτάζει προς τα επάνω, γι' αυτό κι αφήνει την κουρτίνα να πέσει βιαστικά. Σφίγγει τις γροθιές της και κάθεται σε μια πολυθρόνα. «Λουλούδι, Λουλούδι μου» ψιθυρίζει αχνά και ξαναφέρνει στο νου της τα λόγια του αστυνομικού. «Κυρία μου, πρέπει να ξέρετε ότι οι γονείς του παιδιού βρίσκονται επί τα ίχνη του, επί τα ίχνη σας. Αν το παιδί είναι πραγματικά δικό τους, καταλαβαίνετε... Δε θα σας συνεβούλευα να φεύγατε. Να πάτε πού; Να αφήσετε τη δουλειά σας και να τρέχετε εδώ κι εκεί μ' ένα μικρό παιδί; Οι οικονομίες σας γρήγορα θα εξαντληθούν. Δεν είναι εύκολο να χάσουνε τα ίχνη σας. Μόνο να παρακαλάτε να μην πρόκειται για τη δική σας περίπτωση. Θα 'ρθουν μια απ' αυτές τις μέρες άνθρωποι από την Υπηρεσία Αγνοουμένων να εξετάσουν από κοντά την περίπτωσή σας. Εύχομαι να μην είναι αυτό που νομίζουν...» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1995, σ. 13).

Η αγωνία για την μητέρα αλλά και τον αναγνώστη κορυφώνεται στις επόμενες σελίδες, όταν εμφανίζονται οι άνθρωποι της Υπηρεσίας Αγνοουμένων. Και μέσα από τη συνομιλία της Μόνας, της μαμάς του παιδιού, με τους δύο επισκέπτες, μαθαίνουμε πώς η ίδια απέκτησε το παιδί της, που ονόμασε Λουλούδι: «[...] «Ίσως δε χρειάζεται να πούμε πολλά, συνέχισε ο άντρας. Η υπηρεσία μας, από τα στοιχεία της έρευνας που έκανε, βρήκε ότι το κοριτσάκι που έχετε μαζί σας και το παρουσιάζετε για παιδί σας δεν είναι δικό σας παιδί. Το βρήκατε μια νύχτα, σ' ένα χωριό, τότε με την εισβολή...» [...] «Και πού ήταν οι φυσικοί του γονείς όταν το εγκατέλειψαν αβοήθητο και το 'σκασαν να σωθούν»; «Ναι, σας λέω ότι έχετε δίκιο, ξανάπε η άλλη γυναίκα. Αλλά ο πόλεμος σαστίζει τον άνθρωπο. Η φυσική του μητέρα, όπως έτρεξαν πανικόβλητοι να σωθούν, νόμισε ότι κάποιος άλλος από την οικογένεια είχε πάρει μαζί του το καλάθι με το μωρό [...]» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1995, σ. 23).

Η προετοιμασία του παιδιού γίνεται με την εξιστόρηση της Μόνας ενός καυκασιανού παραμυθιού, του *Κύκλου με την Κιμωλία*. Σε αυτό, λοιπόν, το παραμύθι, δύο μητέρες, η φυσική και η θετή, με προτροπή του δικαστή τραβούν η καθεμιά προς το μέρος της το παιδί, που η φυσική μητέρα έχασε στον πόλεμο, το οποίο και έχει τοποθετηθεί μέσα σ' έναν κύκλο από κιμωλία. Όταν η θετή μητέρα θα αφήσει το χέρι του παιδιού για να μην το πονέσει άλλο, ο δικαστής θα το δώσει

σε αυτήν, καθώς θεωρεί πως τα συναισθήματά της ήταν βαθύτερα γι' αυτό. Έτσι, το Λουλούδι μαθαίνει την αλήθεια και σε λίγες μέρες, αφού γίνεται η δίκη, η φυσική της μητέρα, Μαρία, το παίρνει μακριά. Η διακειμενική αυτή αναφορά παραπέμπει, επίσης, στην Παλαιά Διαθήκη και αποτελεί μια γνωστή ιστορία που αποδίδεται για πρώτη φορά στο βασιλιά Σολομώντα. Από τότε, κάθε απόφαση η οποία θεωρούνταν σκληρή αλλά και συνάμα δίκαιη, επικράτησε στην ιστορία ως η «σολομώντεια λύση».

Η πορεία της ιστορίας, ακολουθεί το Λουλούδι να προσπαθεί να προσαρμόζεται στο καινούριο περιβάλλον με τους γονείς και τα αδέρφια της. Όλα αποτελούν κάτι ξένο γι' αυτήν ακόμη και η γλώσσα, η οποία δεν είναι ίδια με αυτήν που γνωρίζει ήδη: *«Το Λουλούδι άκουγε να της μιλά η νέα αυτή γυναίκα και δεν καταλάβαινε τι της έλεγε, μια και δεν είχε μάθει ακόμα τη γλώσσα. Ότι την άγγιζε και τη γλύκαινε ήταν η ζεστασιά κι η τρυφερότητα που έβγαινε από τα χείλια, τα μάτια και τα χέρια της, από όλο το κορμί. Η ζεστασιά και η τρυφερότητα αυτή τη γαλήνευε, αλλά τα ακαταλαβίστικα λόγια τα άκουγε σα μια μουσική από ξένο τραγούδι. Εκείνο που κατάλαβε καλά ήταν πως δεν την έλεγαν πια Λουλούδι αλλά Ελένη. «Ελένη, όχι Λουλούδι. Ελένη, Ελένη, Ελένη...»* (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1995, σ. 32). Η επανάληψη του ονόματος από τη φυσική μητέρα δείχνει την αιφνίδια αλλαγή της ταυτότητας του παιδιού, καθώς όλα ανατρέπονται στη ζωή της. Ακόμη και οι παρέες της με τα άλλα παιδιά γίνονται επώδυνες γι' αυτήν, καθώς υπάρχει το επικοινωνιακό πρόβλημα, αλλά σταδιακά οι δυσκολίες θα ξεπεραστούν.

Τα πράγματα, όμως, θα πάρουν διαφορετική τροπή όταν θα έρθουν στο φως οι ψυχολογικές διακυμάνσεις του παιδιού. Έτσι, ενώ τη βλέπουμε χαρούμενη και έτοιμη να προσαρμοστεί καλύτερα στο νέο της περιβάλλον, η ίδια, κατά λάθος, «πιάνεται» από τη μητέρα της να απομονώνεται στην αποθήκη του σπιτιού και να μιλά σ' ένα ποτιστήρι, σαν να ήταν η θετή της μητέρα: *«Μόνα, είσαι ακόμα το ποτιστήρι; ρωτούσε η Ελένη. Θυμάσαι; Εγώ θυμάμαι, κι ας νομίζουν οι άλλοι ότι ξέχασα. Να μου χαιρετίσεις τους κύκνους στη λίμνη. Είναι όλοι τους καλά; Εδώ είμαι πολύ μακριά και μου λείπεις. Σε θυμάμαι και κλαίω στα κρυφά. Δε θέλω να στενοχωρήσω τη μητέρα μου, τη Μαρία. Μ' αγαπά κι αυτή, κι είναι τόσο καλή. Μα δεν καταλαβαίνει ότι σ' αγαπώ κι εσένα τόσο πολύ. Γιατί δεν έρχεσαι, γιατί δεν μου*

γράφεις; Το μενταγιόν το 'χω φυλαγμένο σε μέρος που μόνο εγώ ξέρω. Κανένας άλλος δεν το ξέρει. Κι όσο και να ψάξουν δεν μπορούν να το βρουν» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1995, σσ. 39-40).

Η Ελένη, αναφέρεται στο μενταγιόν που της έδωσε η θετή της μητέρα όταν χωρίστηκαν. Η Μόνα έσπασε το μενταγιόν στη μέση, το οποίο και είχε σκαλισμένο από τη μία ένα λουλούδι και από την άλλη ένα ποτιστήρι. Εδώ, επιτυγχάνεται ένας εξαιρετικός συμβολισμός από τον Ι. Δ. Ιωαννίδη που αφορά την παιδική ψυχολογία. Ως μελετητής και γνώστης του αντικειμένου, ο συγγραφέας παρουσιάζει την αντίδραση του παιδικού ψυχισμού σε μια τόσο έντονη κατάσταση. Το παιδί μιλά σ' ένα ποτιστήρι, νομίζοντας πως μιλά στην θετή του μητέρα. Το ενδιαφέρον του κειμένου, αλλά και του αναγνώστη, μετατοπίζεται στο ίδιο το παιδί και την ψυχολογική του κατάσταση. Μια τέτοια αντίδραση, φανερώνει την εσωτερική πάλη του κοριτσιού απέναντι σε όλα αυτά τα γεγονότα που ανέτρεψαν ξαφνικά τη ζωή του και το ανάγκασαν να προσαρμοστεί σε μια ξένη χώρα, με διαφορετικό όνομα και διαφορετικούς γονείς.

Οι γονείς της, με κατανόηση και σεβασμό στο παιδί τους, αποφασίζουν να γράψουν ένα γράμμα στη Μόνα. Όμως η ίδια δεν απαντά και η Ελένη συνεχίζει ακόμα να είναι στεναχωρημένη. Η λύση δίνεται όταν το κορίτσι θυμάται τη διεύθυνση μιας φίλης της Μόνας και μετά από εκτενή αλληλογραφία, το βιβλίο τελειώνει με το σμίξιμο της Ελένης με τη μητέρα της, τη φιλία μεταξύ της φυσικής με τη θετή μητέρα, αλλά και το γάμο της Μόνας με τον θείο της Ελένης.

Το βιβλίο αυτό αποτελεί ένα σύμπλεγμα πραγματικών γεγονότων που ενέπνευσαν το συγγραφέα. Με λεπτομέρεια και με εξομολογητική διάθεση, τα εξιστορεί ο ίδιος σε συνέντευξή του στην συγγραφέα Αγγελική Βαρελλά, στο περιοδικό *Διαδρομές*: «Με ρωτήσατε πώς έγραψα και γιατί έγραψα το βιβλίο μου «Το κορίτσι με τις δύο μητέρες». Κι ίσως δεν θα πρέπει να περιοριστώ σε μια ξερή απάντηση, μιας και το κάθε βιβλίο κρύβει ή έχει την πολύπλευρη ιστορία του. «Το κορίτσι με τις δύο μητέρες» ξεκίνησε από μια μικρή είδηση στην εφημερίδα. Κατά την άτακτη φυγή, λόγω της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο, ένα νήπιο, από λάθος ή παρεξήγηση, ξεχάστηκε στο καλάθι του. Το βρήκε μια τουρκοκύπρια, που δεν είχε

παιδιά, το γλίτωσε, το φρόντισε, το αγάπησε. Και για να μην το βρουν έφυγε στο Λονδίνο. Μα να, που ύστερα από πέντε χρόνια, το παιδί βρέθηκε κι έπρεπε να επιστραφεί στη φυσική του μητέρα. Μήπως αυτό σήμαινε ότι το παιδί δεν είχε κάποιο όνομα ή ότι δεν είχε αναπτύξει την δική του προσωπικότητα; Βεβαίως και θα 'χε. Η σκέψη αυτή μ' έκανε να γράψω μια απολογία του ίδιου του παιδιού, φυσικά φανταστική, που δημοσιεύτηκε ως αφήγημα στο «Ρόδι» με τίτλο: «Λουλούδι...» (Λουλούδι ήταν το ανεπίσημο όνομα που είχε δοθεί από τη θετή μάνα στο παιδί)» (Βαρελλά, 1992, σ. 271).

Ο συγγραφέας συνεχίζει την εξιστόρησή του παραθέτοντας αυτό το αφήγημα που δημοσιεύτηκε στο 28^ο τεύχος του παιδικού περιοδικού *Το ρόδι*, το 1986, δηλαδή δύο χρόνια μετά την έκδοση του βιβλίου του. «... Και περνούν τα χρόνια και ξαφνικά έρχονται και σου λένε ότι έγινε λάθος, έγινε σφάλμα, το καλάθι ανήκει αλλού, το περιεχόμενό του πρέπει να επιστραφεί... Εσείς τι θα λέγατε αν ήσασταν στη θέση μου; Για σκεφτείτε. Ποιος φταίει; Τη διαβάσατε την είδηση προσεκτικά. Να, το απόκομμα, διαβάσατε την είδηση και σκεφθείτε ψύχραιμα...» το βρέφος εντοπίστηκε ήδη και το θέμα της παράδοσής του στους πραγματικούς του γονείς το χειρίζεται το Υπουργείο Εξωτερικών σε συνεργασία με το Γραφείο Αγνοουμένων. Η μικρή είναι ακόμα αβάπτιστη...». «... Διαβάσατε και ξαναδιαβάσατε την είδηση και σκεφτείτε όπως κι εγώ το σκέφτομαι τώρα. Από δω και μπρος ίσως έχω δυο μητέρες στην καρδιά. Ίσως μία. Θα εξαρτηθεί από τη δ ε ύ τ ε ρ η μητέρα, την πραγματική, πώς θα τη δω, πώς θα με δει, πώς θα τη νιώσω, αν τη νιώσω για πραγματική μου μητέρα, ώστε να μπορέσω να της πω: «Τώρα που με βρήκες, άσε να σου πω ότι στη ζωή μου έχω και μια ακόμα μητέρα: αυτήν που μ' ανάθρεψε και με είπε Λουλούδι...» (Βαρελλά, 1992, σ. 271).

Από την είδηση, λοιπόν, αυτή εμπνεύστηκε, εν μέρει, ο Ιωαννίδης το βιβλίο του, όμως, όπως υποστήριξε και ο ίδιος στην εν λόγω συνέντευξή του, αυτό που θέλησε περισσότερο ήταν να δείξει και να προβληματίσει τον αναγνώστη για το ποια θα ήταν η θέση του παιδιού σε όλο αυτό, ποια η εσωτερική του στάση, «η υποκειμενική του πραγματικότητα». Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, αποφάσισε να γράψει την προσωπική οπτική γωνία του παιδιού, την οποία και διάβαζε πολλές φορές στους μαθητές του, πριν ακόμα εκδοθεί το βιβλίο. Στη συνέχεια, τους

προέτρεπε είτε επώνυμα είτε ανώνυμα, να γράψουν τη γνώμη τους και να πουν ποια μητέρα θα προτιμούσαν να βρίσκεται κοντά στο Λουλούδι. Αυτό που του έκανε μεγαλύτερη εντύπωση ήταν ότι οι περισσότεροι μαθητές του επέλεξαν τη θετή μητέρα, κι αυτό χωρίς να υπάρχει ο εξωραϊσμός της ούτε και μέσα στο βιβλίο. «*Θα ρωτήσετε: Υπήρξε ύστερα εξωραϊσμός; Ναι. Όχι, όμως με την έννοια ότι αυτή ήταν καλύτερη από την άλλη, την πραγματική, αλλά στο ότι είναι εξίσου πραγματική σε ό,τι αφορά την αγάπη*» (Βαρελλά, 1992, σ. 272).

Η έμπνευσή του όμως προήλθε, όπως εξομολογείται στη συνέχεια και από την ιστορία του *Κύκλου με την Κιμωλία*, απόσπασμα της οποίας παραθέτει και στην αρχή του βιβλίου του: «*Κανένα πράγμα δεν είναι κανενός ή αν όχι, τότε είναι σίγουρα κείνου που το 'χει μεράκι και τ' αγαπά και το γνωρίζει· ένα παιδάκι ανήκει σ' όποιον το φροντίζει...*» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1995, σ. 8). Ο συγγραφέας μας διηγείται το παραμύθι αυτό μέσα από τα λόγια της Μόνας, η οποία και προσπαθεί να μιλήσει στο Λουλούδι και να του πει την αλήθεια για την πραγματική του καταγωγή.

Όμως, ο εξομολογητικός τόνος του συγγραφέα δε σταματά εδώ, καθώς στη συνέχεια μας πληροφορεί για τα πρόσωπα τα οποία υπήρξαν η έμπνευσή του, μιας και δεν είχε τη δυνατότητα να τα γνωρίσει ο ίδιος προσωπικά. «*Αρχικά προσπάθησα να βγάλω άκρη με τα πραγματικά πρόσωπα της ιστορίας. Συνηθίζω να βασίζομαι σε πραγματικές καταστάσεις ή βιώματα (ακόμα και τρίτων). Έγραψα, λοιπόν, στην Κύπρο. Μα ίσως επειδή το περιστατικό έπρεπε να κρατηθεί μυστικό, δεν πήρα καμία απάντηση. Έτσι τα πρόσωπα είναι αυτά που θα 'θελα να ήταν και στην πραγματικότητα. Ως πρότυπο ωστόσο της θετής μητέρας, ως προς τον ψυχισμό και όχι προς οποιαδήποτε άλλη εξωτερική ιδιότητα, διάλεξα την Έλλη Λαμπέτη. Είτε από συγκίνηση και συμπάρασταση για το αδικαιώτο δράμα που έζησε ως θετή μητέρα, είτε ακόμα κι από αγάπη και θαυμασμό προς την ίδια. Γι' αυτό και το βιβλίο είναι αφιερωμένο σ' αυτήν, έστω κι αν χρησιμοποίησα μόνο το μικρό της όνομα. Πράγμα που, αν και κάνει δύσκολο το συσχετισμό, μ' ευχαρίστηση έβλεπα πως αρκετοί ήταν εκείνοι που μου έλεγαν πως η ηρωίδα τούς θύμιζε τη Λαμπέτη. Θα ήθελα να είχα την ευκαιρία να γνώριζα και το παιδί που είχε αποσπασθεί από αυτήν τόσο απότομα, μα αυτό από τη μια μού ήταν ιδιαίτερα δύσκολο κι από την άλλη δεν είχε να κάνει με την υπόθεση του βιβλίου*» (Βαρελλά, 1992, σ. 272).

Είναι αξιοσημείωτο να αναφερθεί και η ιστορία της Έλλης Λαμπέτη, όπως παρατίθεται από τον Κωνσταντίνο Μαλαφάντη. Αυτό, αναμφισβήτητα θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε σε βάθος τα κίνητρα του συγγραφέα, αλλά και την ιστορία αυτή καθαυτή. «Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθώ και στην παράλληλη ιστορία της άτυπης υιοθεσίας ενός βρέφους κοριτσιού από την Έλλη Λαμπέτη, το Μάιο του 1970. Είναι η ιστορία της ήδη εννιάμηνης Ελίζας, που βρισκόταν μέχρι τότε αδήλωτη και αβάφτιστη σε κάποιο ίδρυμα. Με τη μεσολάβηση του πατέρα, η Λαμπέτη θα δεχτεί να κρατήσει για λίγο το παιδί και θα δεθεί μαζί του. Έναν χρόνο μετά, οι γονείς θα πάρουν πίσω το παιδί και λίγο αργότερα, η Λαμπέτη θα μάθει ότι το παιδί βρίσκεται εγκαταλειμμένο σε έναν παιδικό σταθμό. Η Λαμπέτη, παρά τις αντίθετες νομικές συμβουλές του δικηγόρου της, θα αποφασίσει να πάρει και να κρατήσει κοντά της το παιδί και θα δεθεί μαζί του ακόμα περισσότερο. Στις αρχές του 1974, έχει αναλάβει την επιμέλεια του παιδιού. Όμως η φυσική μητέρα θα κάνει αίτηση ασφαλιστικών μέτρων και θα ζητήσει το παιδί. Το θέμα έρχεται στη δημοσιότητα. Ορίζεται η δίκη για τις 25 Απριλίου του 1974. Η απόφαση θα ανακοινωθεί στις 20 Μαΐου και θα ορίζει πως το παιδί θα παραμείνει στη Λαμπέτη για ένα χρόνο, ως τις 31 Μαΐου του 1975. Τον Ιούνιο, στο εξοχικό της στον Άγιο Ιωάννη στο Πήλιο, η Λαμπέτη αρχίζει να προετοιμάζει το παιδί για την επιστροφή του στους φυσικούς του γονείς. Το Φεβρουάριο του 1975, οι γονείς παίρνουν για λίγο το παιδί, αλλά δεν το επιστρέφουν στη θετή μητέρα. Η Λαμπέτη θα τους υποβάλλει μήνυση για απαγωγή. Το παιδί θα ξαναβρεθεί. Ωστόσο, η Λαμπέτη έχει πάρει πια την απόφαση της να εγκαταλείψει τη μάχη για τη διεκδίκηση του παιδιού» (Μαλαφάντης, 2004, σ. 480).

Βλέπουμε, λοιπόν, πως οι ιστορίες είναι αλληλένδετες μεταξύ τους και ο Ιωαννίδης συνθέτει το κάθε βίωμα με τον προσωπικό του τόνο και ύφος. Η απόφασή του να δώσει φωνή σε αυτό το παιδί, αλλά και να μεταφέρει τα συναισθήματα της θετής μητέρας ή ακόμη και της Έλλης Λαμπέτη, αυτόματα προσδίδει στο έργο του έναν βαθύ ανθρωπιστικό χαρακτήρα. Βέβαια, στη δική του ιστορία, το τέλος είναι ευτυχισμένο και οι δύο μητέρες καταλήγουν να γίνονται φίλες για χάρη του παιδιού, αλλά ας μην ξεχνούμε πως ο συγγραφέας απευθύνεται σε παιδιά και είναι ανάγκη να ολοκληρώσει αισιόδοξα το βιβλίο του. Ωστόσο, δε

διστάζει να μιλήσει στον ανήλικο αναγνώστη για ένα τόσο σημαντικό και ευαίσθητο θέμα, αλλά και να ανιχνεύσει τις ιδέες του, μέσω των μαθητών του. Τα κίνητρα του συγγραφέα για το νόημα του βιβλίου του αποτυπώνονται για ακόμη μια φορά στη συνέντευξή του με την Αγγελική Βαρελλά: *«Γενικά θα έλεγα ότι στο βιβλίο τόνισα μια διττή άποψη: α) ότι ένα παιδί μπορεί να ανήκει και σε δύο μητέρες εφόσον το πλουτίζουν, με τον τρόπο της η καθεμιά με ομορφιά και στοργή και β) ότι η αποδοχή της καθεμιάς πρέπει να ξεκινά όχι από τους μεγάλους, αλλά από το ίδιο το παιδί (Γι' αυτό και η μικρή ηρωίδα μου σχολιάζοντας στον «Κύκλο με την Κιμωλία», το τράβηγμα του παιδιού από το ένα χέρι από τη μια μητέρα από το άλλο χέρι από την άλλη μητέρα, αναρωτιέται: «Γιατί δεν ρώτησαν το ίδιο το παιδί;». «Σήμερα εκείνο που με απασχολεί, σε σχέση με το υιοθετημένο παιδί είναι η στάση των παιδιών απέναντι σε αυτό. Έτυχε να βιώσω μια στάση, από τα άλλα παιδιά, απaráδεκτα κοροϊδευτική κι απορριπτική, ώστε να 'θελα να είχα γράψει ένα ολόκληρο βιβλίο με σκοπό να καταπολεμήσω τη στάση αυτή. Μα το υιοθετημένο παιδί είναι ένα θέμα με πολλές όψεις, εκφάνσεις, πτυχές. Κι εγώ προσπάθησα να ρίξω φως σε μια μόνο: Το κριτήριο της αγάπης στη ζωή του υιοθετημένου παιδιού» (Βαρελλά, 1992, σ. 272).*

Η βιωματική στάση του συγγραφέα και η προσπάθειά του να προβληματίσει και όχι να διδάξει τον αναγνώστη του για το θέμα της υιοθεσίας, φανερώνει μια βαθιά κατανόηση και έναν σεβασμό του Ιωαννίδη για το παιδί. Ο ίδιος επιθυμεί να εκπνέει το έργο του μια κριτική στάση, έναν προβληματισμό για το πώς μπορεί να νιώθει ένα παιδί που βιώνει μια τόσο έντονη και φορτισμένη συγκινησιακά κατάσταση. Αυτό, όμως, που γίνεται αντιληπτό και ξεχωρίζει το βιβλίο είναι ότι ένα σύνθετο και περίπλοκο θέμα, όπως αυτό της υιοθεσίας, είναι δυνατόν να το χειριστεί με επιτυχία ένας λογοτέχνης που γράφει για παιδιά και να πλάσει το δικό του ξεχωριστό παιδικό μυθιστόρημα. Όταν όμως ο λογοτέχνης αυτός είναι και παιδαγωγός, ένας άνθρωπος με ιδιαίτερη ευαισθησία και σοβαρή επιστημονική κατάρτιση, όπως ο Ι. Δ. Ιωαννίδης, τότε το θέμα του μυθιστορηματός του παύει να αποτελεί απλώς ένα ενδιαφέρον θέμα, που το χειρίστηκε ο συγγραφέας του με επιτυχία, αλλά επιπλέον το έργο του αναδεικνύεται σε ένα ξεχωριστής σημασίας παιδαγωγικό και λογοτεχνικό έργο, το οποίο θέτει ηθικούς προβληματισμούς και

φέρνει τους αναγνώστες του μπροστά σε κρίσιμα διλήμματα και αποφάσεις (Μαλαφάντης, 2004, σ. 489).

6.6. Η ιστορία με το γαλάζιο μολύβι, «Η ιστορία με το γαλάζιο μολύβι»

Η δεύτερη συλλογή διηγημάτων του συγγραφέα τιτλοφορείται ως *Η ιστορία με το γαλάζιο μολύβι* και αποτελείται από 15 διηγήματα, τα περισσότερα από τα οποία δημοσιεύτηκαν για πρώτη φορά στο παιδικό περιοδικό *Το Ρόδι*. Τα διηγήματα, σε γενικές γραμμές, κινούνται σε ένα κοινωνικό πλαίσιο, μα αυτό που τα ξεχωρίζει περισσότερο είναι ότι έχουν τη σφραγίδα της προσωπικής γραφής του Ι. Δ. Ιωαννίδη, που τη διακρίνει ευαισθησία, παρατηρητικότητα και πρωτοτυπία, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Λότη Πέτροβιτς - Ανδρουτσοπούλου (1986, σ. 128).

Στα διηγήματα «Το φωτισμένο παράθυρο», «Η ιστορία με το γαλάζιο μολύβι», αλλά και το «Με μια φωτογραφία στο χέρι», εκτός από την κοινωνική τους φύση, ο συγγραφέας πραγματεύεται και θέματα πολιτικού και ιστορικού περιεχομένου, είτε της Ελλάδας είτε άλλων χωρών. Επιπλέον, η ευαισθησία του απέναντι στη φύση και τα ζώα αντικατοπτρίζεται στα διηγήματα «Στο Δασάκι της Άχνας», «Το πουλί», «Η Ραφαέλα και τα γαλάζια νερά» και «Η Ραφαέλα ξαναχτυπά», ενώ στο διήγημα «Το τόπι» υπάρχουν και στοιχεία προσφυγικού ενδιαφέροντος. Τα υπόλοιπα διηγήματα, «Δυο φορές βροχή», «Τα σύνορα», «Οντεσπάγια», «Το λιοντάρι», «Τα μπαλόνια» κινούνται σε ένα κοινωνικής φύσεως περιεχόμενο, ενώ τέλος, αυτά που τιτλοφορούνται ως «Η Ραφαέλα κι ο Μέγας Αλέξανδρος» και «Η Ραφαέλα και το Νόμπελ», έχουν παρόμοιο μεταξύ τους περιεχόμενο, αναφέρονται στην ίδια ηρωίδα που εμφανίζεται και στα διηγήματα που αναφέρθηκαν παραπάνω και θα λέγαμε πως αποτελούν ιστορίες ψυχαγωγικές, με ιδιαίτερα χιουμοριστικές καταστάσεις.

Το πιο αντιπροσωπευτικό διήγημα σε αυτή τη συλλογή, αποτελεί αυτό που χαρίζει και το όνομά του στον τίτλο του βιβλίου. Η επιλογή αυτή δεν είναι τυχαία, καθώς η ιστορία βασίζεται σε ένα προσωπικό βίωμα ενός φιλικού προσώπου του

συγγραφέα, το οποίο και θα αναφερθεί αναλυτικότερα παρακάτω, μέσα από τα δικά του λόγια.

Η ιστορία ξεκινά με μια επιστολή ενός παιδιού στο θείο του: «*Θείε Ζήση, Απόψε ένωσα την ανάγκη να συνομιλήσω μαζί σου. Γι' αυτό και σου γράφω. Δεν ξέρω γιατί θυμήθηκα την εξιστόρησή σου... Ίσως γιατί σε λίγες μέρες γιορτάζουμε ξανά την επέτειο του ΟΧΙ. Ξαναδιαβάζω το γράμμα σου*» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1996, σ. 32). Η πρωτοπρόσωπη, όμως, αφήγηση συνεχίζεται και παρακάτω έχουμε την εξιστόρηση του θείου του παιδιού. Το πρόσωπο, λοιπόν, αυτό μας διηγείται πως η τυχαία συνάντηση του με δύο Ιταλούς στο πανεπιστήμιο του Σαν Ντιέγκο απέβη μοιραία, καθώς ο ένας από τους δύο, πολεμώντας στον Β' Παγκόσμιο πόλεμο, έμεινε για λίγο καιρό στο σπίτι της γιαγιάς του αφηγητή. «*[...] -Θυμάμαι τώρα, μου είπε. Ένα πρωί με κέρασε γλυκό και νερό σε ποτήρι. Τη ρώτησα αν το ποτήρι ήταν από κρύσταλλο. Κατάλαβε. «Όχι, το νερό είναι που κάνει το ποτήρι να φαίνεται κρυστάλλινο», μου είπε με λόγια και εκφραστικές χειρονομίες. Έτσι θυμάμαι το όνομά της. Τη λέγανε Κρυσταλλία». «-Κι είχε ένα τραπέζι με μαρμάρινη πλάκα, συμπλήρωσα εγώ. Ένα ολόασπρο μάρμαρο. Κι ένα πρωί, λίγο πριν φύγεις, έγραψες με ένα γαλάζιο μολύβι το όνομά σου: VALDI...». «Σάστισε [...]*» «*-Α, ώστε εσύ ήσουν εκείνος ο εγγονός της, που ξεφύλλιζα τα βιβλία του κάθε τόσο;*» [...] «*Ποιός να το πίστευε, έλεγε και ξανάλεγε με συγκίνηση, καθώς μου έσφιγγε το χέρι με τα δυο του χέρια*» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1996, σσ. 33-34).

Στο σημείο αυτό, παρεμβάλλεται ξανά η επιστολή του αφηγητή- παιδιού, που απευθύνεται και πάλι στο θείο του: «*Πώς να ήσουν τότε, θείε Ζήση; Τότε που βρισκόσουν στο Σαν Ντιέγκο. Θα πρέπει να ρωτήσω τη θεία Κορίνα [...]* Ήσουν μίλια μακριά μας. Με τ' άσπρα σου μαλλιά, που έκαναν πολλούς να λένε: «*Τα μαλλιά του άσπρισαν κι αυτός σπουδές μου ήθελε*». Ήθελες να φύγεις, να ξανανοίξεις τους ορίζοντές σου. Οι άλλοι δε σε καταλάβαιναν. Μόνο η θεία Κορίνα καταλάβαινε, που ζούσε μέσα από τα γράμματα τη χαρά σου. Σαν έμαθαν στο Πανεπιστήμιο την παλιά σου γνωριμία με τον Ιταλό, θείε Ζήση, οργάνωσαν γιορτή και σ' έβαλαν να πεις την ιστορία από την αρχή. Κι εσύ είπες: ...» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1996, σ. 34).

Το λόγο παίρνει και πάλι ο αφηγητής - θεός του παιδιού, ο οποίος και περιγράφει την ιστορία από την αρχή, ενώ στο τέλος δέχεται τα χειροκροτήματα και τις επευφημίες ολόκληρου του Πανεπιστημίου. Τη συνέχεια όμως δίνει και ένας τρίτος αφηγητής, ο Ιταλός Βάλντι, που μέσα από τα λόγια του θείου Ζήση, μεταφέρει τα γεγονότα από τη δική του προσωπική ματιά, εκφράζοντας παράλληλα τα συναισθήματα του: *«Ποτέ δε φανταζόμουν ότι εδώ, στο Σαν Ντιέγκο, τόσο μακριά από τη χώρα μου, θα ανακάλυπτα έναν παλιό μου γνώριμο. Γνώριμο μόνο από τα βιβλία του που ξεφύλλιζα. Έναν παλιό μου γνωστό και άγνωστο μαζί [...] Όσο για τη γιαγιά Κρυσταλλία, μ' έκανε να σκεφτώ καθαρά πως το περιεχόμενο είναι εκείνο που έχει τη μεγαλύτερη αξία. «Το νερό είναι που κάνει το ποτήρι να φαίνεται κρυστάλλινο». Είναι ένας λόγος που τον είπα στους μαθητές μου πολλές φορές και τους ζήτησα να μου γράψουν κι έκθεση [...] Απόψε, δυο άνθρωποι, δυο δάσκαλοι, δυο παλιοί, χωρίς να το θέλουμε, εχθροί, γινόμαστε, γιατί το θέλουμε, φίλοι...»* (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1996, σ. 36).

Ο συγκινητικός αυτός λόγος του Ιταλού δασκάλου συνοδεύεται από την καταληκτική επιστολή του παιδιού προς τον θείο του, όπου κι εκεί καταλαβαίνουμε περισσότερα πράγματα για τη ζωή του: *«Θείε Ζήση, έτσι καθώς πλησιάζει η μέρα του ΟΧΙ, θυμήθηκα το μεγάλο ΝΑΙ της φιλίας. Άραγε να έμαθε ο Βάλντι για το αεροπορικό σου ταξίδι από όπου δεν επέστρεψες ποτέ; Θα γράψω στη θεία Κορίνα για το τραπέζι. Θα πρέπει να υπάρχει στο χωριό. Θα γράψω να μου το φυλάξει. Θείε Ζήση, αν μπορείς να μ' ακούσεις, καληνύχτα»* (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1996, σ. 37).

Οι περαιτέρω πληροφορίες, όμως, μας δίνονται από τον ίδιο τον Ι. Δ. Ιωαννίδη που περιγράφει διεξοδικά την πηγή έμπνευσης της ιστορίας αυτής στο περιοδικό *Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας*: *«Κάποια Χριστούγεννα, νομίζω του 1963, έτυχε να συναντήσω κάπου στο εξωτερικό, το Νικηφόρο Ζήση. Κι όπως τσουγκρίζαμε τα ποτήρια σε ένα ελληνικό εστιατόριο, μου είπε ότι, κατά την υποχώρησή του από το αλβανικό μέτωπο, είχε φτάσει στο σπίτι της γιαγιάς του, στα Κάτω Ραβένια Ηπείρου. Μα όταν έμαθε ότι ο ιταλικός στρατός έφτανε στο χωριό, έφυγε και πήγε σε ένα πιο σίγουρο κρησφύγετο. Στο σπίτι της γιαγιάς του, κατά σύμπτωση, πήγε κι έμεινε για λίγες μέρες ένας Ιταλός λοχαγός που ως πολίτης ήταν κι αυτός δάσκαλος. Μετά από χρόνια, από μια απλή συγκυρία αυτοί οι δυο ανώνυμοι εχθροί... γνωρίστηκαν,*

αναγνωρίστηκαν στην απέραντη Αμερική, κι έγιναν φίλοι... Το περιστατικό αυτό με συγκίνησε κι έγραψα το διήγημα «Ιστορία με το Γαλάζιο Μολύβι». Διήγημα για μεγάλους. Όταν όμως το 1974, ο Νικηφόρος Ζήσης που μόλις είχε αποκατασταθεί, μιας και είχε απολυθεί από τη Χούντα, κι όπως διορίστηκε Επιθεωρητής Δημοτικών Σχολείων στην Κοζάνη, σκοτώθηκε, όταν το αεροπλάνο έπεσε εκεί, ένιωσα τόσο συγκλονισμένος που ξανάγραψα το διήγημα, βάζοντας ένα παιδί να επαναδιηγηθεί την Ιστορία με το Γαλάζιο Μολύβι, ως έναν φόρο τιμής σε έναν ωραίο άνθρωπο και παιδαγωγό που χάθηκε άδοξα (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1995, σ. 35).

Το βίωμα αυτό που μας περιγράφει ο συγγραφέας, αναμφισβήτητα μας βοηθά να κατανοήσουμε σε βάθος όλες τις πτυχές της ιστορίας. Καταλαβαίνουμε πως το παιδί – αφηγητής απευθύνεται στο Νικηφόρο Ζήση και πως, ουσιαστικά, τα γράμματα του αποτελούν ένα είδος συνομιλίας, χωρίς απάντηση, προς τον αδικοχαμένο θείο του. Με πολλή ευαισθησία και συγκίνηση, ο Ιωαννίδης περιγράφει ένα τόσο περίεργο αλλά συνάμα θαυμάσιο και πραγματικό γεγονός που το μόνο που μας κάνει να σκεφτούμε, είναι το πόσο τυχερός ήταν που είχε τη δυνατότητα να το αποτυπώσει στο χαρτί, προς τιμήν του παιδαγωγού φίλου του.

Όσον αφορά το διήγημα, αξιοσημείωτη θεωρείται σε αυτήν την περίπτωση η αφηγηματική τεχνική που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας. Έτσι, έχουμε να κάνουμε με ένα επιστολικό διήγημα, όπου δύο επιστολές, η μια στο παρόν και η άλλη στο παρελθόν, με μεγάλη συστολή του χρόνου, διαπλέκονται (Ακριτόπουλος & Βλάχου, 2013, σ. 346). Το περιεχόμενο του διηγήματός αυτού κατέχει, συν τοις άλλοις, και ψήγματα ιστορικότητας, ενώ οι αφηγητές μας εμφανίζονται στο κείμενο με εσωτερική εστίαση. Βέβαια, θα πρέπει να πούμε πως οι εναλλαγές αυτές των αφηγητών, αν και χωρίζονται με γραμμές, ίσως να προκαλούν μια σύγχυση στον μικρό και άπειρο αναγνώστη, που μπορεί, ενίοτε, να μην κατανοεί πλήρως το ποιός μιλά σε κάθε περίπτωση.

Κλείνοντας, δεν θα πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός πως το διήγημα αυτό γράφτηκε αρχικά για το ενήλικο κοινό και αργότερα, το 1985, ενσωματώθηκε ως διήγημα στο βιβλίο που εξετάζουμε, όπως ανέφερε και ο ίδιος ο συγγραφέας. Πράγματι, στο βιβλίο του με τίτλο *Παραλλαγές... Διηγήματα*, ο Ιωαννίδης παραθέτει

το διήγημα αυτό με διαφορετικό τρόπο, χωρίς ωστόσο να μεταβάλλεται το νόημα και το περιεχόμενό του (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1966, σσ. 32-36). Συνομιλώντας σε συνέντευξή του με τον Μάνο Κοντολέων στο περιοδικό *Διαδρομές*, εξηγεί το πώς μετατρέπει ένα κείμενο ενηλίκων σε κείμενο παιδικό. Σε αυτό, όμως, που καταλήγει και ο ίδιος, είναι ότι δεν τον αφορά τόσο αυτή η μετατροπή, όσο η απήχηση του, είτε στον έναν είτε στον άλλον αναγνώστη. Θα λέγαμε πως αυτό είναι πολύ σημαντικό στο χώρο της παιδικής λογοτεχνίας, καθώς, αν και ο τρόπος συγγραφής ορισμένες φορές αλλάζει, ωστόσο το νόημα παραμένει το ίδιο και έτσι το παιδί έχει τη δυνατότητα να συμμετέχει ολοκληρωτικά, χωρίς περιορισμούς, στη λογοτεχνικότητα του κειμένου.

Έτσι, λοιπόν, σε ερώτηση του Μάνου Κοντολέων για το ποια είναι η σχέση των δύο συγγραφικών του προσώπων, ενήλικων και παιδικών, απαντά: *«Τα δύο συγγραφικά μου πρόσωπα είναι ένα και το αυτό. Απλώς μιλώ σε δύο εκφραστικά επίπεδα. Όταν πρόκειται για μεγάλους μιλώ τη νοηματική γλώσσα των μεγάλων. Και όταν πρόκειται για μικρούς μιλώ πάλι τη γλώσσα των μεγάλων αλλά με τρόπο που να την καταλαβαίνουν και οι μικρότεροι. Βέβαια οι τεχνικές προσέγγισης ή αφήγησης, διαφέρουν. Ακόμα πολλές φορές και τα θέματα. Αν και αυτό για μένα δεν είναι βασικό. Απόδειξη ότι μερικά από τα πιο γνωστά μου διηγήματα για παιδιά «Ιστορία με το γαλάζιο μολύβι», «Τα σύνορα», «Ο χάρτης», «Οντεσπάρια» κ.ά. πρωτογράφηκαν για μεγάλους. Μετά, όταν ξαναγράφηκαν για παιδιά, δεν άλλαξαν θεματολογικά. Απλώς μεταγράφηκαν με τρόπο πιο άμεσο, πιο κατανοητό. Αυτός είναι ο λόγος που δεν μπορώ να ξέρω αν αυτό που γράφω είναι για μεγαλύτερους ή μικρότερους. Εκείνο που επιδιώκω είναι το γράψιμο μου να έχει αμεσότητα ως προς το θέμα αλλά και ως προς το ύφος. Τελικά, νομίζω ότι η διαφορά βρίσκεται και στα δύο. Και στο θέμα και στο ύφος. Όταν το θέμα αφορά μόνο τους μεγάλους, είναι μόνο για μεγάλους. Ή όταν το ύφος είναι απροσπέλαστο για τα παιδιά, πάλι το βιβλίο είναι για μεγάλους. Μα, αυτό σπάνια συμβαίνει τουλάχιστον σε μένα. Δηλαδή και το θέμα και το ύφος να αφορούν μόνο τους μικρούς ή μόνο τους μεγάλους»* (Κοντολέων, 1991, σ. 222).

6.7. Μια πόρτα στο δέντρο

Στο παρόν μυθιστόρημα, ο συγγραφέας μας ξεδιπλώνει έναν καινούριο κόσμο που πραγματεύεται θέματα φυσιολογικά και επικεντρώνεται στην οικολογική καταστροφή. Κύριος πρωταγωνιστής μας είναι ο Μίλτος, ο οποίος και μας διηγείται σε πρώτο πρόσωπο την ιστορία ενός δέντρου που επηρέασε σημαντικά τη ζωή του.

Η ιστορία μας ξεκινά με τον πατέρα του Μίλτου να καταφθάνει ανήσυχος στο σπίτι, καθώς ο οικογενειακός τους φίλος, μπάρμπα-Θεόφιλος, αποφασίζει να γυρίσει πίσω στον τόπο του. Ο αφηγητής μας νιώθει σε αυτό το σημείο την ανάγκη να γυρίσει πίσω στο χρόνο και να μας διηγηθεί την ιστορία του μπάρμπα-Θεόφιλου, η οποία ξεκινά με το διωγμό του 1914 και καταλήγει στον τόπο του Μίλτου (τον οποίο και δε γνωρίζουμε ακριβώς), όπου και απέκτησε το σπίτι και το κτήμα με το δέντρο της ιστορίας μας. Τα αποκτήματά του, όμως, αυτά αποφάσισε, τώρα γυρνώντας στον τόπο του, να τα αφήσει στον Μίλτο και την αδερφή του, μιας και η αγάπη τους προς το δέντρο ή Ανεμόδεντρο, όπως το ονόμασαν, ήταν μεγάλη κι έκδηλη.

Από την αρχή ακόμα της αφήγησης, ο πρωταγωνιστής μας μάς εισάγει στο νόημα του έργου, καθώς μαθαίνουμε για τον ιδιαίτερο τρόπο επικοινωνίας του με το δέντρο, το οποίο εμφανίζεται στα όνειρά του ως ένα είδος προοικονομίας για κάποια γεγονότα που θα συμβούν: *«Αργότερα θα διαπίστωνα πως η συνομιλία μου με το Ανεμόδεντρο θα γινόταν πάντα μέσα από κάποιο όνειρο. Μα, καθώς αυτό δεν το ΄ξερα, το πρώτο αυτό όνειρο το είδα σαν μια απλή σύμπτωση»* (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1992, σ. 33). Εκεί, όμως, που θα αρχίσει να παίρνει στα σοβαρά ο Μίλτος τις παράταιρες ιδιότητες του δέντρου, είναι όταν το ίδιο προμηνύει ακόμα και κάποια άσχημα γεγονότα: *«Ήταν, λέει, ένα πλοίο που έμοιαζε με το Ανεμόδεντρο ή το Ανεμόδεντρο που έμοιαζε με πλοίο, που πήγαινε κι ολοένα πήγαινε στην ανοικτή θάλασσα. Κι ο μπάρμπα-Θεόφιλος όρθιος πάνω σ' αυτό. Ίσα που φάνηκαν από μακριά ένα κάστρο και σπίτια ολόγυρα. Και τότε ο μπάρμπα-Θεόφιλος είπε: «Έτοιμοι για την ανέλκυση της αγίας εικόνας» [...] Κι εκεί που η εικόνα από μάρμαρο ισοζυγιάζεται μετέωρη στον αέρα κι εκεί που ο μπάρμπα-Θεόφιλος απλώνει το χέρι του ν' αγγίξει το χέρι του Αγίου που τον κοιτά κατάματα, ακούγεται ένα κρακ κι ο*

μπάρμπα-Θεόφιλος φέρνει το ένα του χέρι στο λαιμό και το άλλο στην καρδιά και πέφτει στη θάλασσα, την ώρα που κι εικόνα με το φωτεινό κι απόκοσμο πρόσωπο του Αγίου, καθώς έχουν σπάσει τα σκοινιά-κλαδιά, τα κλαδιά-σκοινιά, ξαναβυθίζεται...» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1992, σσ. 35-36). Ο Μίλτος, πληροφορείται από τον πατέρα του, την επόμενη κιάλας ημέρα, για τον θάνατο του μπάμπα-Θεόφιλου κι έτσι ξεκινά η ουσιαστική του επικοινωνία με το Ανεμόδεντρο.

Ο χρόνος αρχίζει σταδιακά να προσδιορίζεται κι έτσι τοποθετούμαστε στην περίοδο της Δικτατορίας, όταν στον τόπο του Μίλτου φτάνει ένας ξένος, ως εξόριστος για τις φιλελεύθερες ιδέες του, ο οποίος αποφασίζει να νοικιάσει το σπίτι με το Ανεμόδεντρο. Όταν, ελεύθερος πια, επιστρέφει στην πατρίδα του, τα πράγματα αρχίζουν και πάλι να αλλάζουν, καθώς το Ανεμόδεντρο προειδοποιεί για την εμφάνιση ενός μεγαλοεπιχειρηματία, που φορά μια χαρακτηριστική ρεπούμπλικα, να καταφθάνει με ένα μαύρο αμάξι, έτοιμος να κατεδαφίσει σπίτι και δέντρο και τη θέση τους να πάρει ένα πολυώροφο ξενοδοχείο. Για ακόμη μια φορά, το όνειρο του Μίλτου εμφανίζεται ιδιαίτερα ζοφερό και δυσοίωνο: *«Ένα αυτοκίνητο, μαύρο κατάμαυρο σαν σύννεφο, πετούσε, λέει, στον ουρανό κι όταν έφτασε πάνω από το Ανεμόδεντρο, άρχισε να ρίχνει βόμβες που έμοιαζαν με ρεπούμπλικες. Ή, καλύτερα, ήταν ρεπούμπλικες που, αφού χόρευαν στον αέρα ελαφρά, όταν έφταναν πάνω από το Ανεμόδεντρο, σκάγαν με κρότο εκκωφαντικό, λες και είχαν σκοπό να εξολοθρέψουν το Δέντρο»* (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1992, σ. 53).

Το επιχειρηματικό ενδιαφέρον του κυρίου Χαψή, ευτυχώς για όλους, μετατοπίζεται σε άλλη περιοχή κι έτσι το Ανεμόδεντρο σώζεται. Ο Ιωαννίδης πλέκει για ακόμη μια φορά ιστορία και αφήγηση μαζί κι έτσι, αυτή τη φορά, το όνειρο του Μίλτου αφορά το Πολυτεχνείο, όπου φοιτητές και φοιτήτριες ξεσηκώνονται φωνάζοντας το σύνθημα «Ψωμί-Παιδεία-Ελευθερία», ενώ αργότερα γίνεται αναφορά και στην τούρκικη εισβολή στην Κύπρο. Ο αφηγητής μας, όμως, επικεντρώνεται και πάλι στο κύριο νόημα του βιβλίου και το επόμενο όνειρο του Μίλτου αφορά την βλαβερή παρουσία του πλαστικού στη φύση και κατ' επέκταση στη ζωή των ανθρώπων. Για πρώτη φορά, το δέντρο τού μιλά με ανθρώπινη φωνή και περιγράφει τη διατάραξη της οικολογικής ισορροπίας καθώς και τους κινδύνους που караδοκούν για το μέλλον: *«Μίλτο παιδί μου, σήμερα, για πρώτη φορά θα σου*

μιλήσω ξάστερα και καθαρά. Όχι με παιχνίδια στον αέρα και συμβολισμούς. Η κατάσταση είναι κρίσιμη· ποτέ δεν ήταν τόσο κρίσιμη για μένα στα τρακόσια μου τόσα χρόνια. Εσύ βλέπεις μόνο την επιφάνεια των πραγμάτων. Την επιφάνεια της θάλασσας. Μα αν πήγαινες μια βόλτα ως το μικρό ποταμό... θα έβλεπες τα νεκρά ψάρια. Τα μολυσμένα νερά και τα νεκρά ψάρια φτάνουν ως τη θάλασσα. Την ακούω που βαριανασαίνει και βογκά και μαζί της υποφέρω και εγώ. [...] Το καλό που σου θέλω, όταν ξυπνήσεις να τρέξεις και ν' ανοίξεις και των άλλων τα μάτια. Να δουν το κακό στο μικρό ποταμό και στη μεγάλη θάλασσα με την ωραία παραλία... Να καθαρίσουν τα νερά. Να ζήσουν τα ψάρια. Να γλιτώσουν από τον κίνδυνο τα παιδιά» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1992, σσ. 82-83).

Ο Μίλτος προσπαθεί με τα παιδιά και τους κατοίκους του τόπου του να εξομαλύνει την κατάσταση που επικρατεί με τα μολυσμένα νερά. Όπως παραδέχεται και ο ίδιος, δυστυχώς δεν μπορούν να γίνουν και πολλά πράγματα και εμφανίζεται περισσότερο στεναχωρημένος όταν θα αναγκαστεί, λόγω των σπουδών του και με προτροπή του πατέρα του, να εγκαταλείψει τον τόπο του. Ο αφηγητής μας μάς εξηγεί πως έτσι αποφάσισε να γράψει την ιστορία του Ανεμόδεντρου, ώστε να κινητοποιηθούν περισσότεροι άνθρωποι απέναντι στο οικολογικό πρόβλημα και, τελειώνοντας αισιόδοξα, δηλώνει πως «*Ακόμα δεν χάθηκε η ελπίδα*».

Στο βιβλίο αυτό, παρατηρούμε πως ο Ι. Δ. Ιωαννίδης αποτυπώνει ένα τόσο ευαίσθητο θέμα με γλαφυρότητα και λυρισμό. Αν και στο κείμενο κάποιες φορές υπάρχουν και ψήγματα ιστορικότητας, ωστόσο ο συγγραφέας δίνει προτεραιότητα στο οικολογικό πρόβλημα και έχει ως στόχο του να προβληματίσει τον αναγνώστη του αλλά και να τον κινητοποιήσει. Βέβαια, παρατηρούμε πως οι τάσεις του ανιμισμού, οι συμβολισμοί αλλά και το μαγικό στοιχείο δεν παραλείπονται στο κείμενο και του προσδίδουν μια ευχάριστη πινελιά που κεντρίζει το ενδιαφέρον του μικρού αναγνώστη. Το βιβλίο αυτό γράφεται το 1992, χρονολογία κατά την οποία, θα λέγαμε, πως το οικολογικό πρόβλημα δεν ήταν κάτι νέο και άγνωστο. Ήδη από το 1970 και έπειτα, το θέμα αυτό είχε ξεκινήσει να προβληματίζει τους συγγραφείς, γεγονός το οποίο μαρτυρούν ακόμα και η σύγκληση ανάλογων συνεδρίων, η αρθρογραφία στον ελληνικό ημερήσιο και περιοδικό τύπο, οι ομιλίες στα σχολεία, καθώς και η προκήρυξη, για πρώτη φορά, το 1974 του βραβείου για τη συγγραφή

παιδικού βιβλίου αναφερόμενου στην προστασία του περιβάλλοντος από τον Κύκλο του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου (Αναγνωστόπουλος, 1998, σ. 83).

Η άλλοτε ρομαντική απεικόνιση της φύσης αλλά και η φυσιολατρική τάση των παλαιών συγγραφέων δίνουν τη θέση τους στον έντονο προβληματισμό για τον κίνδυνο που προκύπτει από την αλόγιστη χρήση των ιδιοτήτων του φυσικού περιβάλλοντος αλλά και τη δημιουργία πολλαπλών βιομηχανικών μονάδων. Ένα τέτοιο θέμα, λοιπόν, δεν θα μπορούσε να περάσει απαρατήρητο και από έναν τόσο ευαισθητοποιημένο συγγραφέα, όπως ήταν ο Ι. Δ. Ιωαννίδης. Αν και ο ίδιος γνωρίζει πως η κατάσταση κάποιες φορές εμφανίζεται μη αναστρέψιμη, γι' αυτό άλλωστε απεικονίζει με ρεαλιστικό τρόπο το πρόβλημα αυτό χωρίς να κρύβει πτυχές της αλήθειας, ωστόσο δίνει ένα μήνυμα ελπίδας και διατείνεται πως τα πράγματα μπορούν να αλλάξουν, αρκεί να υπάρξει μια πανανθρώπινη κοινωνική συνείδηση.

6.8. Το καλάθι με τα λάθη, «Το καλάθι με τα λάθη»

Το καλάθι με τα λάθη, αποτελεί την τρίτη σε σειρά συλλογή διηγημάτων του συγγραφέα, η οποία και χωρίζεται σε τρεις ξεχωριστές ιστορίες, τις οποίες ο Ιωαννίδης αφιερώνει σε διαφορετικά, κάθε φορά, πρόσωπα. Το δεύτερο διήγημα, με τίτλο «Η... Αόρατη περαστική και το άσπρο σκυλί» παρουσιάζει μια ιστορία με βαθιά ανθρώπινο χαρακτήρα και αγάπη προς τα αδέσποτα, ενώ το τρίτο, «Μια Ουρανοκατέβατη, πραγματεύεται θέματα οικολογικού ενδιαφέροντος αλλά και ταυτόχρονα αναφέρεται στην προσφορά του ανθρώπου προς τον συνάνθρωπο.

Το πρώτο διήγημα «Το καλάθι με τα λάθη» παρουσιάζει τη μικρή ηρωίδα, την Πέτρα ή Πετρούλα, ως ένα μικρό παιδί που δυσκολεύεται να κατανοήσει τον κόσμο των ενηλίκων. Η ιστορία επικεντρώνεται κυρίως στο εκπαιδευτικό και οικογενειακό περιβάλλον της Πετρούλας και ο αφηγητής παρουσιάζει όλες τις ανησυχίες και τις αμφισβητήσεις που χαρακτηρίζουν τον κόσμο του παιδιού. Όλα ξεκινούν όταν η δασκάλα της Πετρούλας ζητά από τα παιδιά να γράψουν ένα κείμενο με σωστή ορθογραφία. Καθώς τα περισσότερα από αυτά κάνουν κάποιο λάθος, η δασκάλα ζητά από την Πετρούλα να πετάξει τα χαρτιά στο καλάθι των αχρήστων: «Και τότε, σαν τα μάζεψε η Πετρούλα τα χαρτιά και έστεκε σα να βρισκόταν στη σκηνή με το φόρεμα από παρισινό φιγουρίνι και ήταν έτοιμη να προχωρήσει προς την έδρα και να τα παραδώσει στην κυρία Ερριέτα, την άκουσε να της λέει –χαϊδευτικά; πειραχτικά; την περίφημη φράση που θα σφράγιζε για καιρό τη μετέπειτα ζωή της Πετρούλας: «Ρίξε τα λάθη στο καλάθι, Πετρούλα» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1993, σ. 16).

Ακόμη και στο οικογενειακό της περιβάλλον, η Πετρούλα ακούει συχνά τη λέξη αυτή και προσπαθεί να κατανοήσει τι θέλουν να πουν οι μεγάλοι: «Κάτι άκουσε η Πετρούλα ένα βράδυ για ένα αδερφάκι [...] «Δε θα 'θελες Πετρούλα να έχεις ένα αδερφάκι ή μια αδερφούλα;» Κι η Πετρούλα δεν ήξερε τι να απαντήσει. Βρέθηκε ξανά σε αμηχανία. Ευτυχώς η μητέρα της την έβγαλε από τη δύσκολη θέση, λέγοντας ότι ήταν καιρός να πάει στο δωμάτιό της να μελετήσει τα αυριανά της μαθήματα. Κι η Πετρούλα, καθώς περνούσε το κατώφλι, άκουσε τη μητέρα της να λέει στην ξαδέρφη της την ...Πυργοδέσποινα: «Τα λάθη μας ας μην τα φορτώνουμε στο παιδί...» Πάλι τα λάθη και το καλάθι...» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1993, σ. 18).

Η ιστορία γυρνά και πάλι στο σχολείο και αυτή τη φορά, η δασκάλα της Πετρούλας τής ζητά να πετάξει όλα τα σπρέι που, ενόψει του καρναβαλιού, έφεραν τα παιδιά μαζί τους στην τάξη. *«Ρίξε τα λάθη στο καλάθι, Πετρούλα»*. Με αφορμή, όμως, την εναντίωση της Πετρούλας στην προσαγή της δασκάλας της, αυτή διηγείται στα παιδιά τις βλαβερές επιπτώσεις των κατασκευασμάτων αυτών στο περιβάλλον και έτσι αποκαθίσταται, κατά κάποιον τρόπο, η σχέση της μαζί της: *«[...]Τα παιδιά σκέφτονται και παραμένουν σιωπηλά. «-Τώρα τί λέτε, είναι παιχνίδια ή λάθη;» «-Λάθη!» «-Για το καλάθι...» «Άσε, Πετρούλα, μην κάνεις τον κόπο. Θα τα ρίξω εγώ η ίδια σε ένα άλλο, πιο μεγάλο καλάθι» [...] «Η Πετρούλα για πρώτη φορά ένιωσε πως η κυρία Ερριέτα δεν της μίλησε πειραχτικά, χαϊδευτικά ή επιτακτικά, της μίλησε τρυφερά. Και θαρρείς, για πρώτη φορά ένιωσε από μέσα της συγκινημένη»* (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1993, σ. 30).

Πίσω στο οικογενειακό της περιβάλλον, η Πετρούλα παρατηρεί τη μητέρα της να αλλάζει μέρα με τη μέρα. Η στεναχώρια είναι φανερή στο πρόσωπό της και το παιδικό της μυαλό προσπαθεί να καταλάβει τί συμβαίνει. Την απάντηση της τη δίνει η θεία και νονά της, Μυρτώ, στην Αθήνα, με την οποία και η Πετρούλα θα περνούσε το Πάσχα, μιας και οι γονείς της αποφάσισαν να κάνουν ένα ταξίδι στην Ιταλία. Η Μυρτώ, λοιπόν, της εξηγεί πως οι προστριβές των γονιών της οφείλονταν στο γεγονός πως ο πατέρας της δεν ήθελε να αποκτήσουν δεύτερο παιδί και η μητέρα της σκέφτηκε ακόμη και το χωρισμό, καθώς δεν άντεχε την τσιγκουνιά και την εργασιομανία του άντρα της, πολύ περισσότερο αφού δεν υπήρχαν ουσιαστικά οικονομικά προβλήματα.

Η ηρωίδα μας αρχίζει σταδιακά να καταλαβαίνει τον κόσμο των μεγάλων και σταματά να είναι ένα κακομαθημένο και πεισματάρικο παιδί, που νιώθει πως πρέπει να είναι αλάνθαστη και άψογη σε όλα. Μετά την εμπειρία του ταξιδιού της στην Αθήνα, αρχίζει να καταλαβαίνει τις οικογενειακές σχέσεις και στο σχολείο παύει να φέρεται με υπεροψία. Γίνεται, λοιπόν, η Πέτρα, αλλάζοντας όνομα και συνειδητοποιώντας ότι τα λάθη είναι συνυφασμένα με την ανθρώπινη φύση (Ακριτόπουλος & Βλάχου, 2013, σσ. 351-352). Αυτό, άλλωστε αποτελεί και το κύριο νόημα του έργου, όπου ο συγγραφέας προσπαθεί μέσα από ρεαλιστικές καταστάσεις να τοποθετήσει τον αναγνώστη του στη θέση της ηρωίδας, ώστε να

συνειδητοποιήσει τα συναισθήματά του, να απενοχοποιηθεί και, μέσα από όλα αυτά, να ωριμάσει.

Στο διήγημα αυτό, τίγονται για ακόμη μια φορά ζητήματα κοινωνικά που είναι άμεσα συνυφασμένα και με το καθημερινό περιβάλλον ενός παιδιού. Το παιδί καλείται να κατανοήσει τον κόσμο των ενηλίκων και να έρθει αντιμέτωπο με θέματα όπως το διαζύγιο, ο εγωισμός, οι ανθρώπινες σχέσεις, αλλά και με το οικολογικό πρόβλημα. Για ακόμη μια φορά, ο Ι. Δ. Ιωαννίδης, προσπαθεί μέσα από την παράθεση ρεαλιστικών γεγονότων να αποτυπώσει τις ανησυχίες του παιδικού κόσμου και να προβάλλει μια διαφορετική πτυχή τους, η οποία πηγάζει ολοκληρωτικά από τον κόσμο των ενηλίκων.

6.9. Η χαμένη συνέχεια

Η *χαμένη συνέχεια* αποτελεί το πλέον αντιπροσωπευτικό βιοματικό - αυτοβιογραφικό διήγημα του Ι. Δ. Ιωαννίδη. Εκ πρώτης όψεως, ο αναγνώστης, αν δεν έχει διαβάσει για τον συγγραφέα ή δε γνωρίζει τα αυτοβιογραφικά του στοιχεία, μπορεί και να μην αναγνωρίσει στο κείμενο το βιοματικό του περιεχόμενο. Εντούτοις όμως, το βιβλίο αυτό περιέχει πολλά στοιχεία τα οποία έχουν τη δυνατότητα να το εντάξουν σε αυτήν την κατηγορία, τα οποία και θα δούμε πιο αναλυτικά παρακάτω. Γράφεται το 1996, τέσσερα χρόνια μετά το θάνατο της Ελληνίδας λογοτέχνιδας Ιωάννας Μπουκουβάλα - Αναγνώστου, στη μνήμη της οποίας ο Ιωαννίδης αφιερώνει το συγκεκριμένο βιβλίο μιας και το περιεχόμενό του αφορά αποκλειστικά αυτήν. Φανερώνει την προσπάθειά του να επαναφέρει στο εκδοτικό ενδιαφέρον ένα μυθιστόρημά της με τίτλο «Τα Προσφυγόπουλα», το οποίο είχε δημοσιευθεί σε συνέχειες σ' ένα νεανικό περιοδικό.

Ξεκινώντας, ο συγγραφέας ως εισαγωγή παραθέτει χαρακτηριστικά: «Στα μυθιστορήματα, συνήθως, ψάχνουμε για κρυμμένους θησαυρούς κι ανθρώπους χαμένους. Τώρα πώς έλαχε σε μένα να γράψω ένα ολόκληρο βιβλίο για μια χαμένη συνέχεια, αυτό είναι από τα περίεργα που μας σκαρώνει η ίδια η ζωή. Γι' αυτό και πιστεύω κι εγώ ότι η ζωή είναι η καλύτερη συγγραφέας. Κι έτσι φροντίζω πάντα να τα έχω καλά μαζί της ώστε να βρίσκομαι κοντά της για να μπορώ να εμπνεόμαι από τις... εμπνεύσεις της... Όπως έγινε και τώρα, με την περίεργη ιστορία της Χαμένης Συνέχειας...» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1996, σ. 7).

Από την εισαγωγή, ακόμη, κατανοούμε πως ο συγγραφέας πρόκειται ν' αναφερθεί σ' ένα προσωπικό του βίωμα και αυτό γίνεται ιδιαίτερα φανερό από το γεγονός ότι μιλά στο πρώτο πρόσωπο, το οποίο άλλωστε δεσπόζει σε ολόκληρο το κείμενό του. Για μια ακόμη φορά, βλέπουμε από τα ίδια τα λεγόμενά του, πόσο σημαντικό είναι γι' αυτόν να υπάρχει σε κάθε του βιβλίο μια προσωπική ματιά, ένα γεγονός βγαλμένο από την ίδια τη ζωή, αποτυπωμένο μέσα από την ιδιαίτερη σκοπιά και το ύφος της λογοτεχνίας.

Η ιστορία ξεκινάει με τον πρωταγωνιστή-συγγραφέα να εξηγεί πως έχει χάσει την ταυτότητά του, καθώς κάποιο επιτήδειο χέρι του την έκλεψε μέσα στο τρόλεϊ.

Με αφορμή την χαμένη του ταυτότητα, ο ήρωας της ιστορίας μιλά και για την χαμένη ταυτότητα ενός μυθιστορήματος το οποίο έχει περάσει πλέον στην αφάνεια: *«Εσύ έχασες μόνο την ταυτότητά σου... Εμείς, όμως, κινδυνεύουμε να χάσουμε την ύπαρξή μας... Θα χαθούμε δια παντός, αν δεν βρεις τη χαμένη μας συνέχεια...»* «μου επαναλάμβαναν συνέχεια τα τρία προσφυγόπουλα – δυο αγόρια κι ένα κορίτσι – με τα οποία είχαμε γνωριστεί πριν από πολλά χρόνια... Κι ακούστε πως: *Σ' ένα νεανικό περιοδικό που λεγόταν «Το Ελληνόπουλο, ο Θησαυρός των Παιδιών», κοντά στα άλλα, είχε δημοσιευθεί σε συνέχειες κι ένα μυθιστόρημα που είχε τον τίτλο «Τα Προσφυγόπουλα». Το μυθιστόρημα αυτό το είχε γράψει όχι η φίλη όλων μας, η... μεγάλη... Ζωή, αλλά μια μεγάλη φίλη μου, η Ιωάννα, που μου είχε φανεί πολύ χρήσιμη με τις συμβουλές της, από τα πρώτα τα... συγγραφικά μου χρόνια. Από τότε, που ακόμα πρωτομαθήτευα στο γράψιμο κι έκανα του κόσμου τα λάθη...»* (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1996, σ. 10).

Από την αρχή ακόμη της ιστορίας, ο συγγραφέας μας πληροφορεί για το περιεχόμενο του βιβλίου, αλλά και για τη φιλία του με την Ιωάννα Μπουκουβάλα-Αναγνώστου. Στη συνέχεια, αν και ο χρόνος δεν είναι προσδιορισμένος με ακρίβεια, μας εξηγεί πώς μετά από καιρό, όταν η συγγραφέας ήταν πια μεγάλη και σχεδόν τυφλή, ο ίδιος της ζήτησε να του δώσει τις συνέχειες του μυθιστορήματός της, ώστε να προωθήσει την έκδοσή του. Οι προσπάθειές του ήταν ατελέσφορες, μιας και είχαν περάσει χρόνια από τη συγγραφή του και όταν κάποια στιγμή, κάποιο από τα βιβλία της με τον τίτλο *Μυρτώ* κέρδισε μια θέση ως τηλεοπτική σειρά στην τηλεόραση, κέρδισε και το εκδοτικό ενδιαφέρον. Μόνο που και σε αυτήν την περίπτωση ο Ι.Δ. Ιωαννίδης δεν στάθηκε τυχερός, καθώς οι φωτοτυπημένες συνέχειες χάθηκαν από τον ίδιο τον εκδότη και μετά το χαμό της Ιωάννας Μπουκουβάλα Αναγνώστου, δε βρέθηκαν ούτε και από την κόρη της.

Το αυτοβιογραφικό στοιχείο ξεκινά να κάνει την εμφάνισή του κυρίως μέσα από αναφορές του συγγραφέα σε πρόσωπα της εποχής εκείνης που ήταν άμεσα συνδεδεμένα με την παιδική λογοτεχνία: *«[...] Και τότε ήταν που θυμήθηκα τη Σούλα με τα «Σαράντα της Κόσκινα» [...] «Τα Σαράντα Κόσκινα» ήταν ο τίτλος ενός βιβλίου που είχε γράψει η Σούλα Ροδοπούλου. Σαράντα κόσκινα... λεγόταν ένα παιχνίδι που παίζανε στο Βραχάτι Κορινθίας, όταν ήτανε παιδιά [...]* (Ιωαννίδης Ι. Δ.,

1996, σσ. 14-15). Ο Ι. Δ. Ιωαννίδης αναφέρεται στη λογοτέχνιδα Σούλα Ροδοπούλου – Ρόζου και στο βιβλίο της με τίτλο *Το σύνθημα - Σαράντα Κόσκινα*⁴. Η συγγραφέας βοηθά τον ήρωα της ιστορίας ώστε να βρει τη χαμένη συνέχεια, καθώς τον προτρέπει να απευθυνθεί στην Εθνική Βιβλιοθήκη, ο διευθυντής της οποίας, τότε, ήταν ο Παναγιώτης Νικολόπουλος,⁵ ο οποίος έγραφε παλαιότερα και ο ίδιος στο νεανικό περιοδικό *Το Ελληνόπουλο*.

Για ακόμη μια φορά, όμως, οι προσπάθειες του συγγραφέα αποβαίνουν άκαρπες και, σε αυτό το σημείο, ο ίδιος επιλέγει να μας διηγηθεί την ιστορία από την αρχή: «Στον κινηματογράφο συμβαίνει καμιά φορά, ή και πολλές φορές – το ίδιο και στα μυθιστορήματα – εκεί που βρίσκεσαι στο παρόν να σταματά η αφήγηση και να ρίχνεται φως για να φωτιστεί ένα σημείο από το παρελθόν. Ένα πισωγύρισμα με φως, ένα φλας μπακ όπως το λένε στη γλώσσα του κινηματογράφου. Ας κάνω, λοιπόν, κι εγώ ένα πισωγύρισμα, ένα *flash back*...» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1996, σ. 20). Μέσα από αυτήν την αναχρονία, καταλαβαίνουμε πως η ιστορία έχει ξεκινήσει στο μέσο της πλοκής, *in medias res*, όπως χαρακτηριστικά θα λέγαμε σε λογοτεχνικούς όρους. Ο Ιωαννίδης, λοιπόν, μας μεταφέρει στο 1950, όταν ο ίδιος ήταν τότε μόνο 19 ετών και φοιτούσε στην Παιδαγωγική Σχολή της Αλεξανδρούπολης. Εκεί, βρίσκει κατά τύχη ένα άρθρο που έχει γραφτεί για την συγγραφέα στην τοπική εφημερίδα της πόλης και αποφασίζει να της το στείλει. Η ίδια του απαντά κι έτσι ξεκινά η επικοινωνία μεταξύ τους: «Κι έτσι ήταν που άρχισε το 1951 μια τυπική, αραιή και απρόσωπη, θα έλεγα, αλληλογραφία. Μέχρι που το 1953 βρέθηκα στρατιώτης για να πάρω ειδικότητα στο Χαϊδάρι και κανονίστηκε τηλεφωνικά, σε κάποια από τις εξόδους μου, να πήγαινα στο σπίτι της και να γινόταν η πρώτη προσωπική γνωριμία» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1996, σ. 28).

Η πρώτη συνάντηση που πραγματοποιήθηκε στο σπίτι της συγγραφέως περιγράφεται, θα λέγαμε, με αυτό που χαρακτηρίζει τον Ιωαννίδη· έναν βαθύτατα ανθρώπινο, βιωματικό και χιουμοριστικό τρόπο: «Από το βάθος του κεφαλόσκαλου, άκουσα μια φωνή: «Περάστε, ελάτε προς τα επάνω». Και προχώρησα με κάποια ακατανίκητη περιέργεια αλλά και δισταγμό. Και τότε ήταν που έγινε το μοιραίο

⁴ Ρόζου, Σ. Ρ. (1989). *Το σύνθημα "Σαράντα Κόσκινα"*. Αθήνα: Μόκας.

⁵ Ο Παναγιώτης Νικολόπουλος υπήρξε Γενικός Διευθυντής της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος από το 1982 έως το 1996.

λάθος που θα με έβαζε, σε λίγο, σε δύσκολη θέση. Με όλη τη σαστιμάδα και το ημίφως, ξέχασα ότι, όπως ερχόμουν, είχα πατήσει σε λασπόνερα και δεν σκούπισα επιμελώς τα παπούτσια μου, τι λέω, τις βαριές αρβύλες μου. Ανέβηκα τη σκάλα και τότε ήταν που γνώρισα την πολυγραφότατη συγγραφέα από κοντά. Ευγενική, λεπτή και καλοδιάθετη· στην πρώτη της ωριμότητα [...] Κι εγώ που εκείνη την ώρα, όπως έσκυψα να της δώσω το χέρι μου, ανακάλυπτα όλως τυχαία, ότι οι άκρες στις αρβύλες μου ήταν γαρνιρισμένες με λάσπη, βιάστηκα να τρέξω να τις καταχωνιάσω, μαζί με τα πόδια μου φυσικά, κάτω από κάποιο κάθισμα που μου προσφερόταν πιο 'κει» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1996, σσ. 29-30).

Με ιδιαίτερο χιούμορ και αυτοσαρκασμό, ο συγγραφέας περιγράφει συναισθήματα και γεγονότα, τα οποία θα μπορούσαν να έχουν συμβεί στον καθένα που θα ήταν έτοιμος να γνωρίσει άτομα που κατείχαν μια τόσο σημαντική θέση στην ιστορία της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας. Παρ' όλα αυτά, ο πρωταγωνιστής δεν έχασε επαφή με την συγγραφέα και στα παρακάτω σημεία, διαφαίνεται καθαρότερα το βιογραφικό στοιχείο, καθώς ο Ι. Δ. Ιωαννίδης αναφέρεται στην μετεκπαίδευση του στην Αθήνα το 1961, όπου και συναντήθηκε και πάλι μαζί της, αλλά και στις σπουδές του στο εξωτερικό: «*Κι ήταν το 1961 που ξαναβρέθηκα για δύο χρόνια στην Αθήνα, για μια μετεκπαίδευση στο Πανεπιστήμιο [...] Και τον Ιούνιο του 1963, λίγο μετά την αποφοίτησή μου, πέτυχα μια υποτροφία Φουλμπράιτ για ένα εξάμηνο εκπαιδευτικό πρόγραμμα»* (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1996, σ. 33). Μάλιστα για τις σπουδές του στο εξωτερικό τον συμβουλεύει με γράμμα της η Ιωάννα Μπουκουβάλα – Αναγνώστου, το οποίο βρίσκεται στις τελευταίες σελίδες του βιβλίου ως αναφορά (βλ. παράρτημα σελ.99 εικ.1). Στο γράμμα αυτό, τον προτρέπει να μην διακόψει τις σπουδές του στο εξωτερικό, ενώ ταυτόχρονα του παρέχει ορισμένες χρήσιμες πληροφορίες για το Πανεπιστήμιο της Βιέννης, στο οποίο σκεφτόταν να φοιτήσει ο Ιωαννίδης και όπου η ίδια έζησε για πέντε χρόνια, λόγω των σπουδών της κόρης της. Ο ίδιος, μάλιστα, παραδέχεται ότι τα πράγματα θα ήταν διαφορετικά αν δεν ακολουθούσε τη συμβουλή της συγγραφέως, η οποία και αδιαμφισβήτητα διαδραμάτισε σπουδαίο ρόλο στη ζωή του και στη μετέπειτα συγγραφική του πορεία.

Στα επόμενα τέσσερα κεφάλαια του βιβλίου ο συγγραφέας αναφέρεται για ακόμη μια φορά σε γνωριμίες του με σημαντικούς ανθρώπους της εποχής, όπως τον Μάριο Βαϊάνο και την Ελένη Ουράνη, ενώ δεν παραλείπει και τη Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά. Μάλιστα, για την γνωριμία του με την Ελένη Ουράνη, ή αλλιώς Άλκη Θρύλο, ο ίδιος μας παρουσιάζει την προσωπική αλληλογραφία του μαζί της, την οποία, όπως ακριβώς υποστηρίζει και ο ίδιος, έδωσε για πρώτη φορά στη δημοσιότητα (βλ. παράρτημα σελ.100 εικ.2). Ο συγγραφέας είχε αμφιβολίες για το αν θα πρέπει να στείλει μέρος της δουλειάς του στην Ελένη Ουράνη, καθώς η ίδια ήταν αυστηρή στις επιλογές της. Ωστόσο, όπως ακριβώς φανερώνεται από τα γράμματά της, η ίδια ενθουσιάστηκε και αυτό ξεπέρασε κάθε προσδοκία του Ι. Δ. Ιωαννίδη. Όσον αφορά τη Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά και τη συμβολή της στο ελληνικό παιδικό και νεανικό βιβλίο, ο συγγραφέας αναφέρει: «[...] Όλες οι συγγραφείς της Συντροφιάς ενστερνίστηκαν την ιδέα κι αρχίζοντας την προετοιμασία, το 1958 ήταν σε θέση να προκηρύξουν τον πρώτο διαγωνισμό παιδικού βιβλίου με ποιήματα και πεζά. Έτσι ήταν που βρέθηκα να παίρνω το πρώτο βάπτισμα κι εγώ, με έπαινο για το «Χρυσάφενιο Τόξο» το 1968 και με βραβείο για τα «Τρία Παιδιά» το 1978. Μα, νομίζω, με αυτό το απρόσμενο φλας μπακ (η ιδέα ήταν της Αναστασίας, της εκδότριας) ξεμακρύνουμε αρκετά από την αναζήτηση της Χαμένης Συνέχειας» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1996, σ. 51).

Ο συγγραφέας αναφέρεται στα δύο του βιβλία τα οποία και βραβεύτηκαν αλλά και επαληθεύει αυτό ακριβώς που παρατέθηκε στην εισαγωγή. Η δράση της Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς είχε ως αποτέλεσμα πολλοί από τους συγγραφείς, τους οποίους γνωρίζουμε ακόμη και σήμερα, να κινητοποιηθούν και να συγγράψουν βιβλία για παιδιά και, ως εκ τούτου, να συμβάλλουν και οι ίδιοι, μαζί με τη Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά φυσικά, στην άνθιση της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας.

Όπως ακριβώς είδαμε και παραπάνω, ο συγγραφέας διακόπτει αυτήν την αναδρομική αφήγηση, αστεειυόμενος μάλιστα ότι ήταν ιδέα της εκδότριας, και ξεκινά να αφηγείται ξανά την ιστορία της χαμένης συνέχειας. Η αναζήτηση του συνεχίζεται, καθώς ο ίδιος επισκέπτεται την Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, την Πάτρα και προσπαθεί μέσω φιλικών και γνωστών προσώπων να βρει τα χαμένα κομμάτια του

μυθιστορήματος της Ιωάννας Μπουκουβάλα – Αναγνώστου. Επισκέπτεται παλαιά βιβλιοπωλεία, το Ελληνικό Λογοτεχνικό Ιστορικό Αρχείο (Ε.Λ.Ι.Α.), μα για ακόμη μια φορά η τύχη δεν τον ευνοεί. Τελικά, μετά κόπων και βασάνων, η χαμένη συνέχεια βρίσκεται στο Σύλλογο Αναγνωστών Συνεργατών Περιοδικού «Ελληνόπουλο» (Σ.Α.Σ.Π.Ε.) και ο συγγραφέας, μετά από αμέτρητα κλειστά φωτοτυπεία και ένα χαλασμένο μηχάνημα, καταφέρνει να φωτοτυπήσει τη *Χαμένη Συνέχεια*: «[...] Βγαίνουμε σε λίγο, χωρίς να το πιστεύω ότι είχαμε κατορθώσει το προς στιγμήν ακατόρθωτο. Η Σούλα κρατά τον τόμο στα χέρια της σταθερά κι εγώ έχω καταχωνιάσει στην κρεμαστή τσάντα μου τις δύο φωτοτυπημένες σελίδες. Σε λίγο χωρίζουμε. Η Σούλα τραβά προς το εντευκτήριο του Σ.Α.Σ.Π.Ε. κι εγώ προς το «Αίθριο» του Πολυτεχνείου για την παράσταση. «Τα Προσφυγόπουλα» πια μπορούν να ελπίζουν ότι θα δουν το φως το εκδοτικό...» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1996, σ. 96).

«Όπως και το 'δαν», αναφέρει χαρακτηριστικά στο τέλος του βιβλίου του ο Ι. Δ. Ιωαννίδης και μας παραπέμπει στο ομώνυμο βιβλίο από τις εκδόσεις Άγκυρα κι έτσι, καταλαβαίνουμε πως τα *Τρία Προσφυγόπουλα* χρωστούν την έκδοσή τους στον συγγραφέα. Αναμφισβήτητα, λοιπόν, μπορούμε να υποστηρίξουμε για ακόμη μια φορά πως η *Χαμένη Συνέχεια* αποτελεί ένα έξοχο και αντιπροσωπευτικό παράδειγμα αυτοβιογραφικής και βιωματικής λογοτεχνίας. Οι αναφορές του στη γενέτειρά του, την Καβάλα, η χρονική εξέλιξη των γεγονότων που συμπίπτει με τα βιογραφικά του στοιχεία, η σχέση του με επιφανείς συγγραφείς και εκπροσώπους της λογοτεχνίας, η αποτύπωση των φόβων και των ανησυχιών που περνά ένας συγγραφέας, είναι μόνο μερικά από τα στοιχεία που ξεχωρίζουν το συγκεκριμένο έργο του Ι. Δ. Ιωαννίδη.

6.10. Απαγορεύεται η αγάπη...

Το βιβλίο του συγγραφέα *Απαγορεύεται η αγάπη...* ανήκει σε μια διαφορετική θεματική κατηγορία από τις υπόλοιπες που τον έχουν απασχολήσει έως τώρα. Αποτελεί ένα μυθιστόρημα το οποίο, όπως παραθέτει και ο ίδιος στον πρόλογο του βιβλίου, προοριζόταν για το ενήλικο κοινό. Με ιδιαίτερα εξομολογητικό τόνο και χωρίς να διστάζει να εκφράζει την προσωπική του άποψη για το αν κάποια βιβλία πρέπει να απευθύνονται είτε στο ενήλικο είτε στο ανήλικο κοινό, παραθέτει χαρακτηριστικά: *«Το βιβλίο αυτό ξεκίνησε να γράφεται για μεγάλους. Ύστερα, έγινε μια παραχώρηση, μια και είχε ήρωες νέους, να μιλήσει πιο νεανικά... Μου λένε ότι τα παιδιά διαβάζουν από νωρίς και είναι σε θέση να καταλαβαίνουν –μήπως λόγω της τηλεόρασης;- πολλά. Μπορεί. Ωστόσο, εγώ διατηρώ κάποιες επιφυλάξεις. Κι έχω ως παράδειγμα τα ίδια μου τα βιβλία, Ο γύρος του κόσμου χωρίς λεφτά και Ο ερχομός της Βεατρίκης, που, όπως μου λένε φίλοι βιβλιοπώλες, δεν παρουσιάζουν ενδιαφέρον για παιδιά. Μα στον εκδοτικό χώρο είσαι ό,τι δηλώσεις. Ή, μάλλον, ό,τι σε δηλώσουν. Καταξιώθηκες ως συγγραφέας παιδικού βιβλίου; Πρέπει σώνει και καλά κι αυτά που γράφεις και για μεγάλους, με τρόπο προσηνή κι ελκυστικό, να περνούν για παιδικά... Κι επειδή δεν μπορώ και δε θέλω να αλλοιώσω το κείμενό μου για να το φέρω στα μέτρα τα παιδικά, το αφήνω όπως έχει και ζητώ συγγνώμη από κάποια μικρότερα παιδιά που, παρασυρμένα από τον τίτλο, την εικονογράφιση και γενικά το ωραίο στήσιμο του βιβλίου, το πάρουν και δεν είναι σε θέση να παρακολουθήσουν τα πολλαπλά του επίπεδα. Αν, ωστόσο, τα πιο μεγάλα παιδιά μπορέσουν να βρουν την άκρη και το δεχτούν και το κατανοήσουν –και κάτι περισσότερο: το αγαπήσουν- αυτό από τη μια θα είναι μια δικαίωση του εκδότη – όσα ξέρει ο εκδότης δεν τα ξέρει ούτε και ο ίδιος ο συγγραφέας - και, από την άλλη, θα είναι μια, οπωσδήποτε ευπρόσδεκτη, δική μου διάψευση (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1997, σσ. 9-10).*

Η αφήγηση του συγκεκριμένου μυθιστορήματος είναι πρωτοπρόσωπη αλλά ακολουθεί την ιστορία μέσα από δύο αφηγητές. *«Δε θα πω από την αρχή πώς γνώρισα τον Θεοδωρή. Σημασία έχει βέβαια και το πού τον γνώρισα, μα πιο σημαντικό είναι να μάθει κανείς ποιος είναι αυτός ο Τέο-Θοδωρής. Ξαναδιαβάζω*

ένα από τα πρώτα του γράμματα [...] Μα καλύτερα ακούστε την ιστορία του Θεοδωρή μέσα από τη δική του αφήγηση. Και από τη δική μου, κατά κάποιον τρόπο, παράλληλα» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1997, σ. 13). Ο Θεοδωρής, λοιπόν, μας διηγείται για το πώς, σε μικρή ηλικία, ορφάνεψε από πατέρα και, καθώς η μητέρα του δεν κατείχε μια πλήρη πνευματική διαύγεια, απέμεινε μόνος του στον κόσμο. Νιώθοντας χαμένος και, πάνω σε μια στιγμή απελπισίας, κλέβει όλα τα λαχεία ενός λαχειοπώλη, ο οποίος κυνηγώντας τον, πέφτει και χτυπά θανάσιμα το κεφάλι του. Ο Θεοδωρής δικάζεται ως ανήλικος και στέλνεται στο σωφρονιστήριο.

Εκεί, λοιπόν, θα γίνει και η πρώτη γνωριμία με τον κύριο αφηγητή μας, μιας και τώρα τα ηνία της αφήγησης περνούν και πάλι σε αυτόν. Συναντώντας τυχαία έναν παλιό του γνώριμο, ο οποίος θα επισκεπτόταν το σωφρονιστικό ίδρυμα, ο αφηγητής τον ακολουθεί και μας δίνει πληροφορίες για τον τρόπο οργάνωσης που επικρατεί εκεί αλλά και ότι το κράτος δίνει σημασία στα ιδρύματα αυτά, μόνο όταν πρόκειται να αξιολογηθούν οι ενέργειές του: *«Ο λόγος που πήγαινε τώρα στις φυλακές ήταν για να αναλάβει, ως μάγος στον τομέα του, τον εξωραϊσμό του χώρου μέσα σε δέκα μέρες. Ο λόγος της βιασύνης ήταν ότι σε δύο εβδομάδες θα ερχόταν από το εξωτερικό μια επιτροπή εκπροσώπων των Ευρωπαϊκών Σωφρονιστικών Ιδρυμάτων. Και θα έπρεπε να είναι όλα στην εντέλεια [...]»* (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1997, σ. 32).

Η αφήγηση συνεχίζει να εναλλάσσεται μεταξύ των δύο αφηγητών και με αυτόν τον τρόπο, πληροφορούμαστε ολοκληρωμένα και από δύο οπτικές γωνίες την έκβαση της ιστορίας. Ο πρώτος αφηγητής, που τυγχάνει να είναι και συγγραφέας, αποφασίζει να δώσει ένα βιβλίο του στους τροφίμους και να τους προτρέψει να του γράψουν τη γνώμη τους. Ο Θεοδωρής, είναι ο μόνος που ανταποκρίνεται στο κάλεσμα αυτό, μα δεν προλαβαίνει, καθώς ο διευθυντής των φυλακών αποσύρει το βιβλίο. Έχοντας, όμως, συγκρατήσει τη διεύθυνση του συγγραφέα, του γράφει γράμματα μιλώντας για τη ζωή του, γράμματα τα οποία, από ταχυδρομικό λάθος, άργησαν πολύ να φτάσουν στον αποστολέα τους. Ο συγγραφέας, Πέτρος, δεν το βάζει κάτω και αποφασίζει να ψάξει τον Θεοδωρή, τον οποίο βρίσκει σε μια κλινική αποτοξίνωσης. Οι δυο τους χάνονται ξανά, για να τους σμίξει ένα γράμμα του Θεοδωρή σταλμένο από την Ικαρία, όπου και έχει εγκατασταθεί με τη γυναίκα του.

Αν και η ιστορία τελειώνει αισιόδοξα, ωστόσο ο συγγραφέας δεν παραλείπει να αναφέρει καθ' όλη τη διάρκεια του έργου του τις άσχημες στιγμές που πέρασε ο Θοδωρής, αλλά και κάποιοι από τους τροφίμους του σωφρονιστηρίου. Οι εικόνες που περιγράφονται είναι ορισμένες φορές σκληρές, αλλά πέρα ως πέρα ρεαλιστικές, καθώς όλα τα γεγονότα που παρατίθενται αποτελούν κάτι το γνώριμο, θα λέγαμε, ακόμη και για τον ανήλικο αναγνώστη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η τυχαία συνάντηση του συγγραφέα με έναν πρώην τρόφιμο, ο οποίος είναι και χρήστης ναρκωτικών. «[...] Κι εκεί που χάζευα ολόγυρα, τί να δω; Στο βάθος της μικρής χαράδρας που έχασκε μισοφωτισμένη κάτω από το βράχο, κάποιος ήταν καθισμένος κατάχαμα και, σηκώνοντας το ένα μανίκι από το πουκάμισό του, έβγαλε κάτι που έμοιαζε με σύριγγα. Ένας χρήστης! σκέφτηκα και ένιωσα έντονη την παρόρμηση να βρεθώ κοντά του. Από περιέργεια να τον δω από κοντά ή από διάθεση να τον «σώσω»; Δεν μπορώ ξεκάθαρα να το πω [...] «-Γιατί μου είπες ψέματα; Ξέρω ότι δεν είσαι γιατρός. Δεν ξεχνώ εύκολα. Σε θυμήθηκα από την πρώτη κιάλας στιγμή. Είσαι εσύ που ήρθες τότε στο θάλαμό μας και μας μίλησες με καλοσύνη. Θυμάσαι... τότε στη φυλακή...» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1997, σσ. 67-69).

Όλα αυτά τα θέματα που απασχολούν το συγγραφέα στο συγκεκριμένο μυθιστόρημα θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε πως δεν είναι κάτι το άγνωστο είτε για το ενήλικο είτε για το ανήλικο κοινό. Παρ' όλα αυτά, ο ίδιος, όπως εξομολογήθηκε στον πρόλογο του βιβλίου, δεν επιθυμούσε να προσαρμόσει το κείμενο και να τροποποιήσει το νόημά του ώστε να ταιριάζει με το ύφος και τους κανόνες της παιδικής λογοτεχνίας. Άλλωστε, έχει δηλώσει πως παλαιότερα συνηθιζόταν να εξωραϊζείται ή και να παραποιείται η πραγματικότητα των παιδικών κειμένων, αλλά τώρα επιδιώκεται ή πρέπει να επιδιώκεται η καταγραφή της με τρόπο που να ανταποκρίνεται στον κόσμο του παιδιού με τέχνη και σεβασμό (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1988, σ. 278).

Ακόμη και τότε που γράφτηκε το βιβλίο αυτό, το 1997, αλλά και τώρα, τα ναρκωτικά, η εγκατάλειψη, η ορφάνια και η παιδική εγκληματικότητα ήταν και είναι καταστάσεις που συνεχίζουν να απασχολούν την κοινωνία. Ο Ι. Δ. Ιωαννίδης επιθυμεί για ακόμη μια φορά να προβληματίσει τον αναγνώστη του είτε αυτός είναι παιδί είτε ενήλικος. Αυτό που τον ενδιαφέρει περισσότερο, είναι να αποτυπώσει

ρεαλιστικά το νόημα του βιβλίου και να δημιουργήσει ένα κλίμα αμφισβήτησης και ευαισθησίας απέναντι στα προβλήματα που ταλανίζουν τους νέους αλλά και την ίδια την κοινωνία. Διαβάζοντας αυτό το βιβλίο, δεν μπορούμε παρά να αναρωτηθούμε αν ο ίδιος ο συγγραφέας έχει όντως ζήσει όσα περιγράφει, εφόσον γνωρίζουμε ήδη πως είναι κατ' εξοχήν βιωματικός δημιουργός. Αυτό, όμως, που θα μπορούσε ως αναγνώστες να μας προβληματίσει περισσότερο είναι το γεγονός ότι δημιουργούνται εύλογα ερωτήματα για το ποιά θα ήταν όντως η απήχηση του συγκεκριμένου βιβλίου στα παιδιά. Ένα τέτοιο ερώτημα παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για περαιτέρω έρευνα και κυρίως στους χώρους της εκπαιδευτικής διαδικασίας, καθώς μας προτρέπει να αναλογιστούμε το αν και πόσο έχουν αλλάξει τα πράγματα μέχρι και σήμερα.

6.11. Η παράξενη κυρία Τζιφουτζί

Το τελευταίο βιβλίο του συγγραφέα *Η παράξενη κυρία Τζιφουτζί* εκδόθηκε μετά το θάνατό του, το 2002. Αποτελεί ένα μυθιστόρημα το οποίο ως κεντρικό του θέμα έχει την επίδραση της τεχνολογίας στη ζωή των ανθρώπων, τοποθετημένη μέσα σε ένα ιδιαίτερα χιουμοριστικό κλίμα. Στον πρόλογο του βιβλίου, ο Ι. Δ. Ιωαννίδης παραδέχεται πως η συγκεκριμένη ιστορία προοριζόταν για θεατρικό έργο, όμως παρέμεινε στο συρτάρι από έλλειψη εκδοτικού ενδιαφέροντος κι έτσι αποφάσισε να την γράψει από την αρχή ως μυθιστόρημα. Παρ' όλα αυτά, στις τελευταίες σελίδες του βιβλίου παρατίθεται και η θεατρική της μορφή και ο συγγραφέας προτρέπει γονείς και εκπαιδευτικούς να χρησιμοποιήσουν και αυτήν την πτυχή της. *«Πέντε χρόνια στο συρτάρι, στη θεατρική της μορφή, «Η παράξενη κυρία Τζιφουτζί» από έλλειψη εκδοτικού ενδιαφέροντος. Τί να γίνει, αφού δεν αγοράζονται τα θεατρικά έργα για παιδιά; Ακόμα και σε εκείνα που εκδίδονται, όταν είναι να ανεβαστούν σε κάποιο σχολείο, οι επιμέρους ρόλοι μοιράζονται σε φωτοτυπίες σε κάθε παιδί. Έτσι, τα παιδιά μαθαίνουν το ρόλο τους χωρίς να γνωρίσουν και το βιβλίο που περιέχει το ρόλο τους και που θα μπορούσε να έχει μια αναμνηστική θέση στη βιβλιοθήκη [...] Και, για να βγει κι αυτή («Η παράξενη κυρία Τζιφουτζί») από την αφάνεια, διάλεξε το δρόμο τον πεζογραφικό... Αφήγημα και θέατρο μαζί.*

Διαλέγετε και παίρνετε. Το ένα το διαβάζετε και το άλλο το ανεβάζετε, αν θέλετε. (Παρακαλώ, όχι σε φωτοτυπία...)» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 2002, σ. 11).

Όσο μυστηριώδης είναι ο τίτλος του βιβλίου, άλλο τόσο είναι και η αρχή της ιστορίας όπου ένας τριτοπρόσωπος παντογνώστης αφηγητής μας πληροφορεί για την παράξενη παρουσία της κυρίας Τζιφουτζί σε μια μικρή πόλη. Η κυρία Τζιφουτζί ζει στο σπίτι της κυρίας και του κυρίου Θέσκου, που παλιότερα λεγόταν Ορνιθοσκουραμπιετίδης, αλλά χάριν συντομίας αλλά και για να ακούγεται πιο ξενικό, το μετέτρεψε σε Θέσκος. Οι μεγάλες επιχειρηματικές επιτυχίες του κύριου Μενέλαου ή Λέλου τον μετέτρεψαν σε έναν αξιοσέβαστο αλλά και απόμακρο βιομήχανο, ο οποίος αποφάσισε να προσλάβει μια ξένη παιδαγωγό για τη μόρφωση των παιδιών του. Η κυρία Τζιφουτζί, όμως, ζει απομονωμένη στο σπίτι και δε μιλά σε κανέναν, διεγείροντας έτσι την περιέργεια των κατοίκων της πόλης: *«Η απορία για την προέλευση της κυρίας Τζιφουτζί παρέμενε ένα αξεδιάλυτο μυστήριο. Κι όσο μερικοί τα πρωινά καιροφυλακτούσαν να τη δουν να βγαίνει από το παράθυρο – δηλαδή να στέκεται πίσω από το τζάμι και να υψώνει το χέρι στα τρία παιδιά, που κοιτάζοντάς την της φώναζαν «Καλημέρα σας κυρία Τζιφουτζί»-, τόσο εκείνη αραιώνει τις εμφανίσεις της»* (Ιωαννίδης Ι. Δ., 2002, σ. 17).

Το πιο παράξενο όμως συνέβαινε με τα τρία παιδιά της οικογένειας, τον Νίνο, τον Λίλο και τη Λολίνα, τα οποία και μετατράπηκαν από «κουτορνίθια» σε φωστήρες της τάξης. Όλοι το απέδιδαν στην παρουσία της Τζιφουτζί, όμως, τα ίδια τα παιδιά μέσα τους ένιωθαν διαφορετικά. Σε γράμμα της προς το θείο της, Νικόλα, που τους είχε στείλει την κυρία Τζιφουτζί, η Λολίνα έγραφε πως από τότε που ήρθε στο σπίτι τους, μπορεί στο σχολείο να αρίστευαν, αλλά από την άλλη, η ζωή τους ήταν *«ξερή και άδεια χωρίς γέλιο και παιχνίδι. Η Τζιφουτζί τούς παρακολουθούσε όπου κι αν βρίσκονταν και τους επέβαλλε τη θέλησή της»* (Ιωαννίδης Ι. Δ., 2002, σ. 39). Μη μπορώντας να αντέξουν πια αυτήν την κατάσταση, τα τρία αδέρφια αποφασίζουν να φανερώσουν το μυστικό στους συμμαθητές τους κι εδώ αποκαλύπτεται και στον αναγνώστη η πραγματική ταυτότητα της Τζιφουτζί, που τόσο καιρό περιβαλλόταν από ένα πέπλο μυστηρίου: *«[...] Δεν μπόρεσε να αποσώσει τη σκέψη της κι είδε τη Λολίνα να υψώνει το μεγάλο κατσαβίδι και να το κατεβάζει με αποφασιστικότητα πάνω από το δεξί πόδι, κάπου στο γοφό. Κι ύστερα,*

χωρίς καθυστέρηση, άρχισε να το γυρνάει, να το γυρνάει όπως όταν ξεβιδώνουμε κάποια βίδα. Όταν σε λίγο είχε στα χέρια της μια μεγάλη βίδα, γύρισε και είπε στην Αθηνά: «Η Τζιφουτζί τώρα πια είναι κλινικά νεκρή. Αν δεν τηςβάλω ξανά αυτή τη βίδα, δεν μπορεί να... ξαναζωντανέψει [...] Γιατί η Τζιφουτζί είναι μηχανική· ρομποτικά μηχανική... Χωρίς αυτή τη βίδα πάνω από τον αστράγαλο, που λες και αποτελεί την αχίλλειο πτέρνα της, δεν έχει ζωή· χάνει πια κάθε δύναμη επιβολής. Γιατί η παράξενη κυρία Τζιφουτζί δεν είναι παρά ένα εξελιγμένο ρομπότ, ένα πλάσμα, ή, καλύτερα, ένα κατασκευάσμα με ρομποτική σκέψη κι ανθρώπινη μορφή (Ιωαννίδης Ι. Δ., 2002, σσ. 44-45).

Τα παιδιά στη συνέχεια εξηγούν πως το όνομά της η κυρία Τζιφουτζί το οφείλει στα αρχικά που βρίσκονταν πάνω στο σώμα της και που αποτελούσαν τον κωδικό του μοντέλου της, JFJ 45949. Η αποκαλυπτική τους διάθεση όμως δε σταματά εδώ, καθώς τα αδέρφια αποφασίζουν να την παρουσιάσουν και στους δημοσιογράφους της πόλης τους, οι οποίοι είχαν αρχίσει από καιρό να δείχνουν ενδιαφέρον γι' αυτήν.

Μετά από αυτό το γεγονός, η ζωή της οικογένειας άλλαξε ριζικά, καθώς όλοι είχαν καταλάβει από καιρό πως η παρουσία της Τζιφουτζί τους έκανε να χάσουν σταδιακά την ανθρωπιά τους: *«Ο κύριος και η κυρία Θέσκου, δηλαδή απλά ο πατέρας και η μητέρα, ομολόγησαν πως κι αυτοί είχαν δει πως είχε παρατραβήξει το πράγμα. Η ζωή τους λες και είχε μπει σ' ένα λούκι από αμιαντοσωλήνες που στο βάθος δε φαινόταν φως. Φιλοδοξίες και μόνο φιλοδοξίες. Λες και η Τζιφουτζί τούς είχε πάρει το μυαλό και τους έκανε να μη σκέφτονται ούτε τα ίδια τους τα παιδιά. Ούτε και τις γιαγιάδες, που, μ' αυτά που έβλεπαν γύρω τους, δεν ήταν σε θέση να πλέκουν ούτε μάλλινες κάλτσες αλλά ούτε και όνειρα για καλύτερες μέρες των παιδιών. Μπλα! Μπλα! Μπλα! Ξιπασμός κι αποστήθιση. Αποστήθιση και ξιπασμός» (Ιωαννίδης Ι. Δ., 2002, σ. 56).* Έτσι, αποφασίζουν όλοι μαζί να αντιστρέψουν τα γεγονότα και να προσπαθήσουν να εξανθρωπίσουν την παράξενη κυρία Τζιφουτζί, βαφτίζοντάς την, μάλιστα, Φιφή.

Η επίδραση της τεχνολογίας είναι διάχυτη στο συγκεκριμένο βιβλίο του συγγραφέα. Με ιδιαίτερο χιούμορ και σοβαροφάνεια, ο ίδιος καυτηριάζει τους

νέους τρόπους μάθησης και μετάδοσης γνώσεων μέσω των μηχανών, αλλά και εναντιώνεται σιωπηλά σε οτιδήποτε ξένο και ανοίκειο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η μετατροπή των ονομάτων των ηρώων του με υποκοριστικά ξένης προελεύσεως, τάση η οποία φανερώνει την βαθιά επίδραση των ξένων χωρών στις ελληνικές κοινωνίες. Ο Ιωαννίδης παρουσιάζει μια διαφορετική πτυχή της τεχνολογικής εξέλιξης, που είναι άμεσα συνυφασμένη με τη ζωή του παιδιού. Και για ακόμη μια φορά, προβάλλει, όχι το πρότυπο του παιδιού που στηρίζεται στην στείρα απομνημόνευση και γνώση, αλλά αυτό που διεκδικεί τα δικαιώματά του στη ζωή και αντιτίθεται σε οτιδήποτε το καταπιέζει και του στερεί την ανθρώπινη ύπαρξή του.

7. Συμπεράσματα

Στην παρούσα εργασία πραγματοποιήθηκε μια μελέτη στο έργο του συγγραφέα Ι. Δ. Ιωαννίδη σε συνάρτηση με την ιστορία της παιδικής λογοτεχνίας της εποχής εκείνης. Παρατηρούμε πως στα χρόνια που ζει (1931-2000), βιώνει όχι μόνο τα μεγάλα γεγονότα της μεταπολεμικής ελληνικής ιστορίας, τα προβλήματα της (φτώχεια και πόλεμος) αλλά και την οικονομική και πνευματική ανάπτυξη, τόσο στον ελλαδικό χώρο όσο και στην Αμερική και βέβαια την άνθιση της παιδικής λογοτεχνίας (Ακριτόπουλος & Βλάχου, 2013, σ. 337). Όλα τα παραπάνω γεγονότα αντανακλώνται σε μεγάλο βαθμό στο έργο του και ο ίδιος επηρεάζεται εις βάθος από τις σπουδές του στην Παιδαγωγική Ψυχολογία καθώς και από την παραμονή και φοίτησή του σε πανεπιστήμια του εξωτερικού.

Όπως προκύπτει από την ανασκόπηση των αναλυθέντων έργων του, ο συγγραφέας ασχολείται είτε με σύντομα διηγήματα είτε με μυθιστορήματα τα οποία αφορούν θέματα ποικίλων και ευρύτερων κατηγοριών. Έτσι, δεν θα λέγαμε πως υπάρχει ομοιομορφία στα έργα του, αλλά αναμφισβήτητα θα υποστηρίζαμε ότι πειραματίζεται θεματογραφικά και δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένα περιεχόμενα. Οι επιμέρους θεματογραφίες και τάσεις που παρατέθηκαν στο εισαγωγικό μέρος και ως εκ τούτου χαρακτήριζαν την εποχή εκείνη, αντικατοπτρίζονται στα βιβλία του και παρατηρείται πως είναι όμοιες με το περιεχόμενό τους. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο επιλέχθηκαν τα συγκεκριμένα βιβλία, καθώς το καθένα από αυτά αντιπροσωπεύει όλα τα θέματα που απασχολούσαν τους συγγραφείς των δεκαετιών που εξετάστηκαν.

Έτσι, λοιπόν, βλέπουμε ότι θέματα όπως η οικολογία, η υιοθεσία, τα ναρκωτικά, το διαζύγιο, η τεχνολογία, οι σχέσεις γονέων και παιδιών αλλά και δασκάλων – μαθητών είναι διάχυτα στα κείμενα του Ιωαννίδη. Ο τρόπος συγγραφής τους, όμως, δεν μαρτυρά μια διδακτική προσέγγιση αλλά ούτε και μια τάση του ίδιου να «συναγωνιστεί», κατά κάποιον τρόπο, τα κείμενα της εποχής. Αντιθέτως, στοχεύει κυρίως στην αποτύπωση των συναισθημάτων που προκύπτουν από την παράθεση τους σε συνδυασμό πάντα με την προσωπική του σφραγίδα και την τάση του για προβληματισμό και ευαισθητοποίηση. Ακόμη κι όταν ασχολείται

με θέματα ιστορικής σημασίας, όπως ακριβώς συνέβη στα *Τρία παιδιά* αλλά και με βιβλία γνώσεων όπως *Το χρυσαφένιο τόξο*, εντούτοις αυτό που ενδιαφέρει περισσότερο τον ίδιο είναι η πλοκή της ιστορίας και τα εκάστοτε συναισθήματα των ηρώων και κατ' επέκταση των αναγνωστών του. Βασικός του σκοπός είναι να προβληματίσει το παιδί και να δημιουργήσει ένα έντονο κλίμα αμφισβήτησης και κριτικής σκέψης χωρίς την επιβολή του διδακτισμού.

Παρόμοιο κλίμα επικρατεί και όσον αφορά τις τάσεις και τα ρεύματα της εποχής. Ο συγγραφέας κυρίως ενδιαφέρεται να αποτυπώσει ρεαλιστικά το περιεχόμενο των κειμένων του και να μην αποκρύψει πτυχές της πραγματικότητας. Όπως ακριβώς έχει πει και ο ίδιος σε άρθρα και συνεντεύξεις του, η συγκαλυμμένη αυτή μορφή της πραγματικότητας που συνέβαινε παλαιότερα, δεν θα πρέπει να υφίσταται πια και ο κάθε συγγραφέας οφείλει να μιλά στο παιδί απροκάλυπτα αλλά και με σεβασμό προς τα ενδιαφέροντα, τις σκέψεις, τους φόβους και τις ανησυχίες του. Επιπλέον, μέσα από τα βιβλία του διακρίνουμε μια τάση του να μιλά άμεσα στο παιδί, κάνοντάς το γνώστη και μέτοχο των εξελίξεων και, με άλλα λόγια, συνεργό στην προσπάθεια για τη βελτίωση της ζωής. Ο συγγραφέας βρίσκει τον τρόπο να δείξει καθαρά τις κακές και καλές πλευρές του ανθρώπινου χαρακτήρα και προβάλλει τις εκάστοτε αδυναμίες και ελαττώματα που ισοπεδώνουν ενίοτε την παλαιότερη επικράτηση του ηρωικού στοιχείου (Χατζηβασιλείου, 1987, σ. 109).

Ο ρεαλισμός, όμως, που διακρίνει τα έργα του δεν ακυρώνει και στοιχεία όπως ο ανιμισμός, το μαγικό στοιχείο, οι συμβολισμοί, το χιούμορ. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν τα βιβλία του *Μια πόρτα στο δέντρο* αλλά και *Χωρίς κοτσάνι*, όπου ο ανιμισμός και ο συμβολισμός αντίστοιχα διατρέχουν τα δύο αυτά κείμενα και συνθέτουν μια ιδιότυπη μορφή λογοτεχνικότητας, η οποία είναι ιδιαίτερα προσφιλής στα παιδικά αναγνώσματα. Το ίδιο ισχύει και για το χιούμορ το οποίο είναι διάχυτο στα περισσότερα βιβλία του συγγραφέα, αποτελώντας πρωταρχικά μια προσωπική του έκφραση η οποία και χαρακτήριζε ολόκληρη τη ζωή του, όπως ακριβώς ανέφεραν και πρόσωπα τα οποία τον γνώριζαν σε βάθος. Το στοιχείο, όμως, αυτό χρησιμοποιείται κυρίως από τον Ιωαννίδη ως προϊόν αποφόρτισης των έντονα συναισθηματικών καταστάσεων που περιγράφονται αλλά και για την ψυχαγωγία του ανήλικου αναγνώστη.

Αξιοσημείωτο θεωρείται και το γεγονός της αποτύπωσης των ηρώων που πρωταγωνιστούν στα βιβλία του συγγραφέα. Τα πρόσωπα που εμφανίζονται στα μυθιστορήματα και διηγήματά του διακρίνονται από μια προσωπική έκφραση και τόλμη, ενώ δε διστάζουν να επαναστατήσουν αλλά και να εναντιωθούν σε οτιδήποτε τους καταπιέζει. Επιπλέον, παρατηρείται πως σε όλα τα έργα του υπάρχει ένας σεβασμός στο ρόλο και τις ανάγκες των δύο φύλων και, όπως υποστηρίζει χαρακτηριστικά ο ίδιος σε άρθρο του στο περιοδικό *Διαδρομές*, τα δύο φύλα δε συναγωνίζονται πια μεταξύ τους. Ούτε τα αγόρια είναι πια κάτι το μοναδικό, ούτε τα κορίτσια κάτι το αμελητέο και το υποδεέστερο (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1987, σ. 96). Στα βιβλία τα οποία και εξετάζουμε, οι πρωταγωνιστές είναι είτε αγόρια είτε κορίτσια και το καθένα, ως μια ξεχωριστή οντότητα που κατέχει τα δικά του προσωπικά χαρίσματα και αρετές, αντιμετωπίζει τα προβλήματα που υπάρχουν στη ζωή του δίνοντας λύση με το δικό του τρόπο που είναι βασισμένος στην ιδιοσυγκρασία και τον χαρακτήρα του και όχι στο φύλο του.

Παρ' όλα αυτά, το στοιχείο που ξεχωρίζει περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο στα έργα του αναμφισβήτητα είναι το βίωμα. Αυτό αποτελεί την κινητήρια δύναμη της συγγραφικής του πορείας και υπάρχει, έστω και διακριτικά, στα περισσότερα βιβλία, αν και το πιο αντιπροσωπευτικό από αυτά αποτελεί η *Χαμένη συνέχεια*. Η παρουσία του επιδρά σε μεγάλο βαθμό στο ίδιο το παιδί – αναγνώστη, το οποίο καταφέρνει να βρει κομμάτια του εαυτού του στο λογοτεχνικό έργο και ταυτόχρονα να ταυτιστεί απόλυτα με αυτό. Το βίωμα και η αυτοβιογραφία συνθέτουν μια ρεαλιστική απεικόνιση της πραγματικότητας και παρατηρούμε πως τα κείμενα του συγγραφέα προκύπτουν αβίαστα δίχως πιέσεις και ιδιαίτερες στοχοθεσίες. Ακόμη και με τα *Τρία παιδιά* τα οποία ο συγγραφέας κατάφερε να ολοκληρώσει χρόνια αργότερα και μετά από παρακίνηση του διαγωνισμού της Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς, αν και το βίωμα ανήκε σε δευτερεύον πρόσωπο, ωστόσο ο Ιωαννίδης κατάφερε να κερδίσει το βραβείο χωρίς να στοχεύει απόλυτα σε αυτό παρά στην δημιουργία ενός έργου αντιπροσωπευτικού της συμφιλίωσης μεταξύ των βαλκανικών λαών.

Άμεσα συνδεδεμένο με το βιωματικό στοιχείο είναι και το γεγονός της ιδιότητας του Ι. Δ. Ιωαννίδη ως παιδαγωγός. Τα βιβλία τα οποία μελετήθηκαν,

αποκάλυψαν μια βαθιά κατανόηση και σεβασμό προς τον παιδικό ψυχισμό. Οι σπουδές του στην Παιδαγωγική Ψυχολογία, η εργασία του ως διευθυντής αλλά και δάσκαλος σε σχολεία της Ελλάδας καθώς και η σημασία που έδινε ο ίδιος στα βιώματα των μαθητών του φανερώνουν έναν παιδαγωγό – συγγραφέα που πρωτίστως ήταν άνθρωπος και κατείχε μια διεισδυτική ψυχογραφική ματιά, την οποία και αποτύπωνε σε όλα τα έργα του. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο μελετήθηκε και η συγκεκριμένη πλευρά των έργων του, καθώς η προσληπτική προσέγγισή τους διαδραμάτιζε σπουδαίο ρόλο για τον ίδιο και αποτελούσε κίνητρο της συγγραφής του.

Η ερμηνευτική, όμως, προσέγγιση των έργων του δεν θα μπορούσε να σταθεί και χωρίς την ιστορική. Η εποχή κατά την οποία ξεκινά τη συγγραφική του πορεία ο Ι. Δ. Ιωαννίδης, χαρακτηρίζεται και από τις πιο αντιπροσωπευτικές της παιδικής λογοτεχνίας. Αν και το πρώτο του κείμενο το οποίο γράφτηκε το 1968 ήταν διάχυτο από διδακτισμούς, όπως υποστήριξε και ο ίδιος, ωστόσο η αρνητική κριτική τον ώθησε στη συγγραφή κειμένων ολοκληρωτικά απαλλαγμένων από τέτοιου είδους στοιχεία και νοήματα. Έτσι, μαζί με την ιστορία της παιδικής λογοτεχνίας εξελίσσεται και ο ίδιος ο συγγραφέας και ξεκινά τα ουσιαστικά του βήματα από το 1970 και έπειτα. Ακόμη και τότε, όμως, οι ιδέες του ήταν αρκετά προοδευτικές για την εποχή τους καθώς τα βήματα προς την ανέλιξη αυτή γίνονταν σταδιακά και ομαλά. Εκεί που η παιδική λογοτεχνία δεν είχε ουσιαστικά εξαλείψει ολοκληρωτικά κάθε είδους διδακτισμό και ασχολούνταν ακόμη με τυποποιημένα, θα λέγαμε, θέματα, ο Ιωαννίδης έθεσε τα θεμέλια για ηθικούς προβληματισμούς και κριτική σκέψη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το βιβλίο του *Τα τρία παιδιά* το οποίο είναι γραμμένο το 1980 και διαθέτει ήδη ψήγματα μια πρώιμης πολυπολιτισμικής αντίληψης για τη συμφιλίωση μεταξύ των λαών. Αλλά και με την έκδοση των επόμενων βιβλίων του *Χωρίς κοτσάνι* και *Το κορίτσι με τις δύο μητέρες*, κατά το 1984, παρατηρούμε πως ο συγγραφέας στρέφει έντονα το ενδιαφέρον του σε θέματα – ταμπού για εκείνη την εποχή και θέτει στο επίκεντρό του μονάχα το ίδιο το παιδί. Και καθώς όλα αυτά τα θέματα προέκυψαν από προσωπικά βιώματα είτε του ίδιου είτε άλλων προσώπων, ήταν ιδιαίτερα ελεύθερα από οποιεσδήποτε στοχοθεσίες και επιβολές.

Σταδιακά και από το 1985 και μετά ο Ιωαννίδης μετατοπίζει το ενδιαφέρον του προς θέματα οικολογικά αλλά και κοινωνικής φύσεως που αναφέρονται στις οικογενειακές σχέσεις και την κατανόηση του ιδιαίτερου, για το παιδί, κόσμου των ενηλίκων. Φτάνοντας προς το πέρας της συγγραφικής του πορείας, από το 1996 και έπειτα, ασχολείται κυρίως με καθαρά βιωματικά στοιχεία αλλά και με αυτά που παραπέμπουν σε πιο σύγχρονα θέματα όπως τα ναρκωτικά, η εγκληματικότητα αλλά και η τεχνολογία. Όλα τα παραπάνω θέματα αποτελούν κυρίαρχα της εποχής εκείνης καθώς ολοένα και περισσότεροι συγγραφείς προβληματίζονται και τα αποτυπώνουν με τον δικό τους τρόπο στο έργο τους. Παρ' όλα αυτά, η έμπνευση του Ιωαννίδη πηγάζει σε μικρότερο βαθμό από τις εκάστοτε επιρροές της εποχής εκείνης και σε μεγαλύτερο από τις προσωπικές του εμπειρίες και τους προβληματισμούς του.

Η χρονική και ιστορική προσέγγιση δεν θα μπορούσε να σταθεί, κατά τον συγγραφέα, και χωρίς την επίδραση του χώρου. Γι' αυτό και ο ίδιος θεωρεί πως ο χώρος βρίσκεται από την μία πλευρά και ο δημιουργικός χρόνος από την άλλη: *«Προσωπικά πιστεύω ότι δημιουργώ σε ανύποπτο χρόνο με υποψιασμένες, θα έλεγα, αναφορές στον ορισμένο χώρο. Κι ο μακεδονικός χώρος με άλλα λόγια, χωράει ένα πλήθος από προσωπικούς χώρους. Δεν είναι παρά μια γενικότερη αναφορά που απαρτίζεται από μικρότερες, ανομοιόμορφες, προσωπικές αναφορές. Και γενικά, πιστεύω ότι ο χώρος και ο χρόνος σφραγίζουν το έργο ενός συγγραφέα ακόμα και όταν γράφει για παιδιά. Ιδιαίτερα όταν γράφει για παιδιά μια και ανατρέχει πιο εύκολα και πιο δημιουργικά στα πρώτα χρόνια της ζωής του. Κι ακόμα και τα κατοπινά, δικά του ή ξένα βιώματα, μπολιάζονται θα έλεγα, αβίαστα με τις πρώτες φωνές και μορφές του χώρου του»* (Ιωαννίδης Ι. Δ., 1992, σ. 112).

Ο μακεδονικός χώρος, ο οποίος και δεσπόζει στα κείμενα του συγγραφέα, αφενός μας βοηθά να κατανοήσουμε την ιστορική αποτύπωση ορισμένων γεγονότων που συνέβησαν κατά την εποχή εκείνη ή και προγενέστερα, αλλά ταυτόχρονα μας ωθεί στο να δούμε τα πράγματα από την προσωπική ματιά του ίδιου, όπως ακριβώς την αντιλαμβανόταν μέσα από τα έργα του. Με αυτόν τον τρόπο έχουμε τη δυνατότητα να αποκτήσουμε κι εμείς με τη σειρά μας μια πιο

σφαιρική εικόνα για την εποχή εκείνη, αλλά και να διαμορφώσουμε τη δική μας ατομική άποψη.

Ο Ι. Δ. Ιωαννίδης κατάφερε να δώσει το προσωπικό του στίγμα και ύφος και να συμβάλει δυναμικά στη διαμόρφωση της ιστορίας της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας. Η στάση ζωής του, οι πεποιθήσεις και τα πιστεύω του, όλα τα ήθη και οι ιδεολογικές του καταβολές αντανακλώνται εξ' ολοκλήρου στα έργα του και διαμορφώνουν ένα συγγραφικό ύφος που ανήκει απόλυτα σε αυτόν και του δίνει την προσωπική του ξεχωριστή θέση στη λογοτεχνία. Εύλογα θα μπορούσαμε να αναρωτηθούμε, εδώ, αυτό που απασχολεί και τον ίδιο τον Μάνο Κοντολέων: *«Ένας συγγραφέας πότε πεθαίνει; Φαντάζομαι όταν πάψουν να αγαπιούνται τα βιβλία του, όταν όλα όσα εκείνος έκρυψε μέσα στις αράδες που είχε γράψει, πάψουν να έχουν ισχύ»* (Κοντολέων & Κοντολέων, 2000, σ. 229). Η ισχύς αυτή, όμως, δεν παύει να υφίσταται όσο υπάρχουν ακόμη έρευνες και προσωπικές καταγραφές για την ιστορία της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας. Είναι στο χέρι του κάθε ερευνητή να προσπαθήσει να κρατήσει επαφή με το παρελθόν του και να δώσει ζωή σε έργα παλαιών συγγραφέων, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα την ιστορία της χώρας του υπό το πρίσμα της παιδικής λογοτεχνίας.

8. Παράρτημα

ΑΝΑΦΟΡΕΣ...

Αθήνα 29. 12. 63

Αγαπώμενέ Γιάννη.

Άκουσε με έγγραφο ότι ήγμε κέρως ; με έστειλε ; ή εγγράμ
με ή μαρτέ, πότε ; με κατέλα, με εγγράμ με ή εγγράμ
; με με δικα ή γράμ με με ή εγγράμ με με ή εγγράμ
είπα σου δικα ή εγγράμ με ή εγγράμ με ή εγγράμ

Αθήνα 29-12-63

Αγαπητέ Γιάννη,

Αν και σου έγγραφα προ ολίγων ημερών και σου έστειλα τις ευχές μου για τις γιορτές, σπεύδω να σου απαντήσω, να σ' ευχαριστήσω για τις ευχές σου και να σου δώσω την γνώμη μου για το πρόβλημα που σε απασχολεί.

Είναι πολύ δυσάρεστο αν διακόψης τις σπουδές σου στην Αμερική, όπου νομίζω ότι είναι κάπως πιο εύκολα τα πράγματα και το πνεύμα είναι ευρύτερο. Δηλ. όχι από επιστημονικής απόψεως, αλλά από ανθρωπίνης.

Στη Βιέννη όλοι οι κλάδοι της Φιλοσοφικής Σχολής χρειάζονται το λιγώτερο, δηλ. το απαραίτητο 8 εξαμήνα. Δεν έχω υπ' όψιν μου τι γίνεται όταν έρχονται φοιτητές από άλλο Π/μιο, αν λογαριάζονται το χρόνο, κ.λπ. Αν εγγραφής ως πρωτοετής έχεις το δικαίωμα να παραστής για διπλωματικές εξετάσεις στο τέλος του 8ου εξαμήνου. Πρόσεξε κάτι: Στην Αυστρία, στο Π/μιο, δεν δίδεται δίπλωμα χωρίς Doctorat. Δηλ. γίνεσαι συγχρόνως διπλωματούχος και Doktor. Γι' αυτό, προ του τέλους του 8ου εξαμήνου, πρέπει να υποβάλης μια διατριβή επάνω στο θέμα που θα συζητήσης με τον αρμόδιο καθηγητή.

Δυο μήνες περίπου προ των εξετάσεων σου δίδεται η απάντηση αν έγινε δεκτή η διατριβή σου και τότε μόνο έχεις το δικαίωμα να παρουσιαστής για εξετάσεις, σε ημερομηνίες που ορίζουν πάλι οι καθηγητές... Όταν πετύχης σ' αυτές τις εξετάσεις, ορίζεται ημερομηνία της τελετής απονομής των διπλωμάτων του Doktor (ορκωμοσία, κ.λπ.) και τότε μόνον λέγεσαι Doktor.

Το Π/μιο της Βιέννης είναι από τα καλύτερα του κόσμου και έχει όλους τους κλάδους. Έξοδα φοιτήσεως είναι περί τα 700-800 σελλίνια το εξάμηνο για τους ξένους. Ενοίκιο περίπου 600-700 σελλίνια το μήνα, διατροφή περί τα 1500 σελλίνια το μήνα. Πρόσθετα και έκτακτα, βιβλία, θεάματα, ρουχισμό, κ.λπ., νομίζω ότι το λιγώτερο που πρέπει να διαθέτης για να μην έχης πολλή στενοχώρια, είναι 2500 δρχ. το μήνα. 1 σελλίνο = 1.20 δρχ. Αυτές τις πληροφορίες μπορώ να σου δώσω με κάθε βεβαιότητα.

Σου εύχομαι όλα να σου έλθουν ευνοϊκά, για το καλύτερο.

Με φιλικούς χαιρετισμούς
Ιωάννα Αναγνώστου-Μπουκουβάλα

Φίλε Κύριε

15 Μαρτίου 1967

Ταυτότητων διαταγμή για να μου στείλετε το βιβλίο σας; Μακάρι δια δε δέκα
από τα βιβλία που λαβαίνω να μου έδινε τόσο ευχαρίστηση όσο η δική σας. Προπά-
ντων τα τρία πρώτα συνθετικότερα διηγήματά μου έκαναν εξαίρε-
τη κι εξαιρετική εντύπωση. Μα και τα άλλα τα, ας πούμε απλούστε-
ρα, είναι διάχυτα και δονισμένα από οξυδέρκεια και μαζί πολύ ευαί-
σθητη παρατηρητικότητα. Συγχαρητήρια και ευχαριστώ.
Δυστυχώς αυτόν τον καιρό δεν διαθέτω κριτική στήλη.
Ελπίζω κάποτε να ξανασυναντηθούμε και να μας δοθεί η ευκαιρία
νέων συζητήσεων.

Υγιεινά
Ε. Ουράνη (Άλκης Θρύλος)

15 Μαρτίου 1967

Φίλε Κύριε

Γιατί τόσοι δισταγμοί για να μου στείλετε το βιβλίο σας; Μα-
κάρι ένα στα δέκα από τα βιβλία που λαβαίνω να μου έδινε τόσο
ευχαρίστηση όσο μου έδωσε το διάβασμα του δικού σας. Προπά-
ντων τα τρία πρώτα συνθετικότερα διηγήματά μου έκαναν εξαίρε-
τη κι εξαιρετική εντύπωση. Μα και τα άλλα τα, ας πούμε απλούστε-
ρα, είναι διάχυτα και δονισμένα από οξυδέρκεια και μαζί πολύ ευαί-
σθητη παρατηρητικότητα. Συγχαρητήρια και ευχαριστώ.

Δυστυχώς αυτόν τον καιρό δεν διαθέτω κριτική στήλη.
Ελπίζω κάποτε να ξανασυναντηθούμε και να μας δοθεί η ευκαιρία
νέων συζητήσεων.

Φιλικά
Ε. Ουράνη (Άλκης Θρύλος)

9. Βιβλιογραφία

Πρωτογενείς πηγές

- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1968). *Το άσπρο άλογο* (Α εκδ.). Θεσσαλονίκη.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1977). *Το άσπρο άλογο* (Β εκδ.). Αθήνα: Δίπτυχο.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1985). *Το άσπρο άλογο* (Γ εκδ.). Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1975). *Το χρυσαφένιο τόξο* (Α εκδ.). Ηράκλειο.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1982). *Το χρυσαφένιο τόξο* (Β εκδ.). Αθήνα: Κέδρος.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1979). *Ένα καράβι στη βιτρίνα* (Α εκδ.). Θεσσαλονίκη: Ροτόντα.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1985). *Ένα καράβι στη βιτρίνα* (Β εκδ.). Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1980). *Τα τρία παιδιά* (Α εκδ.). Αθήνα: Δρυμός.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1985). *Τα τρία παιδιά* (Β εκδ.). Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1996). *Τα τρία παιδιά* (Ζ εκδ.). Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1984). *Χωρίς κοτσάνι* (Α εκδ.). Αθήνα: Κέδρος.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (2002). *Χωρίς κοτσάνι* (Β εκδ.). Αθήνα: Πατάκης.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1984). *Το κορίτσι με τις δύο μητέρες* (Α εκδ.). Θεσσαλονίκη: ΑΣΕ Χαρταετός.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1995). *Το κορίτσι με τις δυο μητέρες* (Β εκδ.). Αθήνα: Πατάκης.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1985). *Η ιστορία με το γαλάζιο μολύβι*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1986). *Ζαζά, όνειρα ελεφάντων* (Α εκδ.). Αθήνα: Κέδρος.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1996). *Ζαζά, όνειρα ελεφάντων* (Α εκδ.). Αθήνα: Πατάκης.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (2000). *Ζαζά, όνειρα ελεφάντων* (Β εκδ.). Αθήνα: Πατάκης.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1987). *Καβάλα στο χρονοδιαβήτη*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1988). *Το παράξενο δώρο* (Α εκδ.). Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1989). *Το παράξενο δώρο* (Β εκδ.). Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1989). *Ο γύρος του κόσμου χωρίς λεφτά*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1992). *Ο ερχομός της Βεατρίκης*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1992). *Μια πόρτα στο δέντρο*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1993). *Το καλάθι με τα λάθη*. Αθήνα: Άγκυρα

- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1996). *Ένα δέντρο στο ποτάμι*. Αθήνα: Πατάκης.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1996). *Η χαμένη συνέχεια*. Αθήνα: Άγκυρα.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1997). *Και...μια βιτρίνα στο καράβι*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1997). *Απαγορεύεται η αγάπη*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (2000). *Τα απομνημονεύματα ενός αυτοκινήτου* (Α εκδ.). Αθήνα: Πατάκης.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (2003). *Τα απομνημονεύματα ενός αυτοκινήτου* (Γ εκδ.). Αθήνα: Πατάκης.
- Ιωαννίδης, Ι. (2002). *Η παράξενη κυρία Τζιφουτζί*. Αθήνα: Πατάκης.

Δευτερογενείς πηγές

- Bell, J. (1999). *Μεθοδολογικός σχεδιασμός παιδαγωγικής και κοινωνικής έρευνας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Lejeune, P. (1975). *Le pacte autobiographique*. Paris: Seuil.
- Ακριτόπουλος, Α. Ν., & Βλάχου, Π. (2013). Τα παιδικά διηγήματα του Ι. Δ. Ιωαννίδη. Στο Α. Ν. Ακριτόπουλος (Επιμ.), *Ελληνική παιδική-νεανική λογοτεχνία. Ιστορία, κριτική, διδασκαλία* (σσ. 335-360). Αθήνα: Ηρόδοτος.
- Αναγνωστόπουλος, Β. Δ. (1998). *Τάσεις και εξελίξεις της παιδικής λογοτεχνίας*. Αθήνα: Οι εκδόσεις των φίλων.
- Βαρελλά, Α. (1992). Ένα θέμα: Η υιοθεσία - Τρεις απόψεις. *Διαδρομές* (28), σσ. 270-275.
- Βασιλαράκης, Ι. (2013). Η ιστορική δίπλα στην κριτική θεώρηση της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας. Ζητούμενα συνύπαρξης και συστηματικής διασαφήνισης των δύο πόλων του τοπίου. Στο Α. Ν. Ακριτόπουλος (Επιμ.), *Ελληνική παιδική-νεανική λογοτεχνία. Ιστορία, κριτική, διδασκαλία* (σσ. 172-180). Αθήνα: Ηρόδοτος.
- Βασιλούδη, Β. (2013). Η ιστορία της παιδικής λογοτεχνίας στην Ελλάδα: Μετα-θεωρητικά ζητήματα, αναθεωρήσεις και επαναγραφή. Στο Α. Ν. Ακριτόπουλος (Επιμ.), *Ελληνική παιδική-νεανική λογοτεχνία. Ιστορία, κριτική, διδασκαλία* (σσ. 51-69). Αθήνα: Ηρόδοτος.
- Βαφόπουλος, Γ. (1970). *Σελίδες αυτοβιογραφίας* (Τόμ. Α). Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.
- Γιάκος, Δ. (1986). *Ιστορία της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας. Από τον 10' αιώνα έως σήμερα*. Αθήνα: Παπαδήμας.
- Γκλιάου, Ν. (1995). Θεματολογία του ελληνικού Παιδικού διηγήματος. Στο Γ. Παπαδάτος (Επιμ.), *Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας Το Διήγημα για παιδιά και νέους Θεωρία και Πράξη στη Δημοτική και Μέση Εκπαίδευση* (σσ. 15-25). Αθήνα : Πατάκης.
- Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά, Γ. Λ. (1978). *Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά. Τα είκοσί μας χρόνια 1958-1978*. Αθήνα: Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά.

- Δελώνης, Α. (1982). *Εισαγωγή στη μεταπολεμική ελληνική παιδική λογοτεχνία*. Αθήνα: Κέδρος.
- Δελώνης, Α. (1986). *Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία:1835-1985: Από τις πρώτες ρίζες μέχρι σήμερα*. Αθήνα: Ηράκλειτος.
- Δημαράς, Κ. Θ. (1987). *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*. Αθήνα: Ίκαρος.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1988). Βίωμα και παιδικό βιβλίο. *Διαδρομές* (12), σσ. 273-278.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1987). Η διπολικότητα στην αντιμετώπιση των φύλων στη σύγχρονη ελληνική Παιδική Λογοτεχνία. *Διαδρομές* (6), σσ. 96-101.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1992). Μακεδονικός χώρος και δημιουργικός χρόνος. *Διαδρομές* (26), σσ. 108-112.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1982). *Παιδαγωγική ψυχολογία*. Αθήνα: Δρυμός.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1966). *Παραλλαγές... Διηγήματα*. Θεσσαλονίκη: Μαστορίδης.
- Ιωαννίδης, Ι. Δ. (1995). Το Παιδικό Διήγημα από μια προσωπική οπτική γωνία. Στο Γ. Παπαδάτος (Επιμ.), *Το Διήγημα για παιδιά και νέους. Θεωρία και πράξη στη Δημοτική και Μέση Εκπαίδευση* (Τόμ. 10, σσ. 32-37). Αθήνα: Πατάκης.
- Καλλέργης, Η. (1990). Γύρω από το ιστορικό μυθιστόρημα. *Διαδρομές* (18), σσ. 87-94.
- Κανατσούλη, Μ. (2004). *Ιδεολογικές διαστάσεις της παιδικής λογοτεχνίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω - Γιώργος Δαρδανός.
- Καραγεώργος, Δ. (2002). *Μεθοδολογία έρευνας στις επιστήμες της αγωγής*. Αθήνα: Σαββάλας.
- Κοντολέων, Μ. (n.d.). *Μάνος Κοντολέων*. Ανάκτηση Αύγουστος 20, 2017, από Ο κοινωνικός ρεαλισμός στα μυθιστορήματα του Ι. Δ. Ιωαννίδη: <http://www.kontoleon.gr/17-gr>
- Κοντολέων, Μ. (1991). Ο Ι. Δ. Ιωαννίδης μιλάει για την Παιδική Λογοτεχνία. *Διαδρομές* (23), σσ. 220-224.
- Κοντολέων, Μ. (2004). Ο κοινωνικός ρεαλισμός στα μυθιστορήματα του Ι. Δ. Ιωαννίδη. Στο Τ. Τσιλιμένη (Επιμ.), *Το σύγχρονο ελληνικό παιδικό-νεανικό μυθιστόρημα* (σσ. 470-475). Αθήνα: Σύγχρονοι ορίζοντες.
- Κοντολέων, Μ., & Κοντολέων, Κ. (2000). Ο συγγραφέας Ι. Δ. Ιωαννίδης. Ο δικός μου Γιάννης, ο δικός μας Ι. Δ. *Διαδρομές* (59), σσ. 228-229.
- Κούγιαλη, Γ. (2004). Το βίωμα και η μαρτυρία στο σύγχρονο μυθιστόρημα. Στο Τ. Τσιλιμένη (Επιμ.), *Το σύγχρονο ελληνικό παιδικό-νεανικό μυθιστόρημα* (σσ. 111-119). Αθήνα: Σύγχρονοι ορίζοντες.

Κουντουρά, Λ. (2004). Η ιστορία της λογοτεχνίας και η διδασκαλία της: ένα παλιό σχολικό είδος μπροστά στη σύγχρονη προβληματική. Στο Β. Α.-Ε. Χοντολίδου (Επιμ.), *Λογοτεχνία και εκπαίδευση* (σσ. 349-357). Αθήνα: Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός.

Μαλαφάντης, Κ. (2004). Από την κοινωνική πραγματικότητα στη λογοτεχνία. Με αφορμή ένα παιδικό μυθιστόρημα του Ι. Δ. Ιωαννίδη. Στο Τ. Τσιλιμένη (Επιμ.), *Το Σύγχρονο Παιδικό - Νεανικό Μυθιστόρημα* (σσ. 476-489). Αθήνα: Σύγχρονοι ρίζοντες.

Μαλαφάντης, Κ. (1999). Παιδική λογοτεχνία και σύγχρονη πραγματικότητα: προβληματισμοί των σύγχρονων δημιουργών. Στο Σ. Χατζηδημητρίου (Επιμ.), *Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία: Το Παρελθόν, το Παρόν, το Μέλλον της*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μπάρτζης, Γ. (1989). Το άσπρο άλογο. Διηγήματα. Στο Χ. Σακελλαρίου, Γ. Μπάρτζης, & Θ. Καραγιάννης, *Οδηγός παιδικού - νεανικού βιβλίου 1989* (σσ. 85-86). Αθήνα: Καστανιώτης.

Μπονίδης, Κ. (2004). *Το περιεχόμενο του σχολικού βιβλίου ως αντικείμενο έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Παπαδάτος, Γ. (1993). Η οικολογία στην ελληνική Παιδική Λογοτεχνία. Στο Ά. Κατσίκη-Γκίβαλου (Επιμ.), *Παιδική Λογοτεχνία Θεωρία και Πράξη* (σσ. 103-118). Αθήνα: Καστανιώτης.

Πασχαλίδης, Γ. (1993). *Η ποιητική της αυτοβιογραφίας*. Αθήνα: Σμίλη.

Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, Λ. (1990). *Η παιδική λογοτεχνία στην εποχή μας*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, Λ. (1986). Ι. Δ. Ιωαννίδη, Η ιστορία με το γαλάζιο μολύβι. *Διαδρομές* (2), σ. 128.

Ρόζου, Σ. Ρ. (1989). *Το σύνθημα "Σαράντα Κόσκινα"*. Αθήνα: Μόκας.

Σακελλαρίου, Χ. (1982). *Ιστορία της Παιδικής Λογοτεχνίας. Από την Αρχαιότητα ως τις μέρες μας*. Αθήνα: Δίπτυχο.

Σακελλαρίου, Χ. (1996). *Ιστορία της παιδικής λογοτεχνίας. Ελληνική και παγκόσμια. Από την Αρχαιότητα ως τις μέρες μας*. Αθήνα: Δανιάς.

Χατζηβασιλείου, Β. (1987). Επιρροές και τάσεις στη σύγχρονη ελληνική Παιδική Λογοτεχνία. *Διαδρομές* (6), σσ. 107-109.

Χρυσομάλλη-Hengich, Κ. (2001). Αυτοβιογραφία και μυθοπλασία: Διαδικασίες μυθοπλαστικής μετατροπής του προσωπικού βιώματος και τα ίχνη τους στο λογοτεχνικό κείμενο. *Μνήμη Γ.Π. Σαββίδη, Θέματα νεοελληνικής φιλολογίας* (σσ. 344-357). Αθήνα: Ερμής.